

ARBETSSTATISTIK.

XI.

UNDERSÖKNING

RÖRANDE

NATTARBETERSKORNA

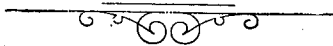
I

FINLANDS INDUSTRIER.

PÅ UPPDRAG AF KEJSERLIGA SENATEN FÖR FINLAND OCH UNDER INDUSTRI-
STYRELSENS ÖFVERINSEENDE VÄRKSTÄLD

AF

TEKLA HULTIN.

HELSINGFORS 1910
KEJSERLIGA SENATENS TRYCKERI

Innehållsförteckning.

	Sid.
Till Kejsrerliga Senaten för Finland.....	IX.
Kap. I. Undersökningens tillkomst. Frågeformulär och cirkulär. Uppgifternas insamling. Enquêtens omfattning.	
Undersökningens tillkomst.....	1.
Frågeformulär och cirkulär	5.
Uppgifternas insamling	12.
Enquêtens omfattning	13.
Kap. II. Nattarbeterskornas antal.	
Nattarbeterskornas antal	15.
Kap. III. Arbetstiderna.	
Arbete med 3 skiften	22.
Arbete med 2 skiften	24.
Arbetsdagens längd vid arbete med 2 skiften	25.
Typografernas arbetstider.....	27.
Baderskornas arbetstider	27.
Kap. IV. Civilstånd. Ålder. Bildningsgrad. Faderns yrke. Mannens yrke. Nattarbeterskornas tidigare yrke.	
Nattarbeterskornas civilstånd	29.
Ålder	30.
Bildningsgrad	32.
Faderns yrke.....	33.
Mannens yrke	33.
Arbeterskans eget tidigare yrke	34.
Kap. V. Hälsotillstånd. Bostadsförhållanden. Nattarbeterskornas daghvila.	
Hälsotillstånd	36.
Sjukdomsfrequens	41.
Bostadsförhållanden	42.
Nattarbeterskornas daghvila.....	45.
Kap. VI. Barnafödelse. Barnavård. Arbeterskornas ekonomiska förhållanden och försörjningsskyldigheter.	
Barnafödelse	47.
Barnavård	50.
Ekonomiska förhållanden och försörjningsskyldigheter	54.
Löneförhållanden.....	58.

Kap. VII. Arbeterskornas ställning till ett nattarbetsförbud. Arbetsgifvarnes åsikt om möjligheten af nattarbetets afskaffande. Påföljden för kvinnorna af ett nattarbetsförbud. Tillgången på dagarbete. Utlandets exempel.	
Arbeterskornas ställning till ett nattarbetsförbud	62.
Arbetsgifvarnes åsikt om möjligheten af nattarbetets afskaffande	66.
Påföljden för kvinnorna af ett nattarbetsförbud	68.
Införandet af 8-timmars arbetsdag	68.
Tillgången på dagarbete	68.
Utlandets exempel	71.
Finlands landtdags ståndpunkt i frågan	74.
<hr/>	
Résumé français	76.

Tabeller.

Tab. 1. Arbetsställena fördelade efter industrier och orter samt produktionstidens längd och arbetspersonalens storlek	2.
» 2. Öfversikt af antalet arbetsställen, hvilka omfattas af enquëten, samt dessas produktionstid och arbetspersonalens storlek	6.
» 3. Arbetstiden vid skiftesarbete	7.
» 4. Arbetstiderna, rasterna, söndagshvilan samt antalet effektiva arbetstimmar....	8.
» 5. Arbetstiden å arbetsställen med 2 skiften.....	20.
» 6. Nattarbeterskorna fördelade efter industrier, civilstånd och ålder	22.
» 7. Nattarbeterskornas bildningsgrad och tidigare yrke	26.
» 8. Faderns yrke	28.
» 9. Mannens yrke	29.
» 10. Hälsotillståndet hos nattarbeterskorna, fördelade på olika åldersgrupper, enligt deras egna uppgifter	30.
» 11. Bland nattarbeterskorna förekommande sjukdomar enligt deras egna uppgifter	32.
» 12. Nattarbeterskornas bostadsförhållanden och hvila enligt deras egna uppgifter	34.
» 13. De gifta nattarbeterskornas ekonomiska och hemförhållanden	36.
» 14. Nattarbeterskornas försörjningsskyldigheter enligt deras egna uppgifter.....	38.
» 15. Barnafödelsernas antal bland nattarbeterskorna	40.
» 16. Nattarbeterskornas barn	42.
» 17. Vården af nattarbeterskornas barn medan mödrarna äro sysselsatta i industriarbete	44.
» 18. Nattarbeterskornas egen åsikt om det föreslagna förbudet mot nattarbete....	46.
» 19. Möjligheten att afskaffa nattarbetet och följderna af dettas förbudande för kvinnorna, enligt arbetsgifvarnes uppgifter	48.

STATISTIQUE OUVRIÈRE.

XI.

ENQUÊTE

SUR LE

TRAVAIL DE NUIT DES OUVRIÈRES

DANS LES

INDUSTRIES FINLANDAISES,

ENTREPRISE SUR L'ORDRE DU SÉNAT IMPÉRIAL DE FINLANDE ET SOUS LA
SURVEILLANCE DE L'ADMINISTRATION GÉNÉRALE DE
L'INDUSTRIE DE LA FINLANDE,

PAR

TEKLA HULTIN.

HELSINGFORS, 1910.

IMPRIMERIE DU SÉNAT IMPÉRIAL DE FINLANDE.

Table des matières.

	Page
Au Sénat Impérial de Finlande	IX.
Chap. Ier. Origines de l'enquête. Questionnaires et circulaires. Rassemblement des données premières. Portée de l'enquête.	
Origines de l'enquête	1.
Questionnaires et circulaires	5.
Rassemblement des données premières	12.
Portée de l'enquête.....	13.
Chap. II. Nombre des travailleuses de nuit.	
Nombre des travailleuses de nuit	15.
Chap. III. Temps de travail.	
Travail par 3 relais	22.
Travail par 2 relais.....	24.
Longueur de la journée dans le travail par 2 relais	25.
Heures de travail des ouvrières typographes	27.
Heures de travail des baigneuses	27.
Chap. IV. Etat civil. Age. Degré d'instruction. Métier du père. Métier du mari. Métier antérieur des travailleuses de nuit.	
Etat civil des travailleuses de nuit	29.
Age	30.
Degré d'instruction	32.
Métier du père	33.
Métier du mari	33.
Métier antérieur de l'ouvrière elle même	34.
Chap. V. Santé. Fréquence des maladies. Domicile. Repos de jour.	
Santé	36.
Fréquence des maladies.....	41.
Domicile	42.
Repos de jour	45.
Chap. VI. Accouchements. Soins des enfants. Economie des ouvrières; personnes qu'elles doivent nourrir.	
Accouchements	47.
Soins des enfants	50.
Economie des ouvrières; personnes qu'elles doivent nourrir	54.
Salaires	58.

Chap. VII. Opinion des ouvrières à propos d'une interdiction éventuelle du travail de nuit.

Opinion des patrons sur la possibilité de l'abolition du travail de nuit. Conséquences d'une telle abolition pour les ouvrières. Travail de jour qu'elles pourraient obtenir.

Exemple de l'étranger.

Opinion des ouvrières à propos d'une interdiction éventuelle du travail de nuit	62.
Opinion des patrons sur la possibilité de l'abolition du travail de nuit.....	66.
Conséquences d'une telle abolition pour les ouvrières	68.
Introduction de la journée de 8 heures	68.
Travail de jour que les ouvrières pourraient obtenir	68.
Exemple de l'étranger	71.
La Diète finlandaise et la question du travail de nuit des ouvrières	74.

Résumé français	76.
-----------------------	-----

Tableaux.

Tab. 1. Entreprises réparties par industries et par localités, par durée de la production et par personnel ouvrier	2.
» 2. Aperçu du nombre des entreprises sur lesquelles a porté l'enquête, de la durée de leur production et de leur personnel ouvrier	6.
» 3. Temps de travail par relais	7.
» 4. Heures de travail et de récréation, repos de dimanche et nombre d'heures effectives de travail	8.
» 5. Temps de travail des entreprises où les ouvrières sont divisées en deux relais	20.
» 6. Répartition des travailleuses de nuit par industries, par état civil et par âge	22.
» 7. Degré d'instruction et métier antérieur des travailleuses de nuit.....	26.
» 8. Profession du père	28.
» 9. Profession du mari	29.
» 10. État sanitaire des travailleuses de nuit, réparties par âge et p. r métier, d'après leurs propres indications.....	30.
» 11. Maladies des travailleuses de nuit, d'après les indications de celles-ci.....	32.
» 12. Logis et repos des travailleuses de nuit, d'après leur propres indications...	34.
» 13. Situation économique et famille des travailleuses de nuit	36.
» 14. Nombre des personnes devant être nourries par les travailleurs de nuit (indications fournies par celles-ci)	38.
» 15. Nombre d'accouchements parmi les travailleuses de nuit.....	40.
» 16. Enfants des travailleuses de nuit.....	42.
» 17. Personnes qui soignent les enfants des travailleuses de nuit pendant le travail industriel des mères.....	44.
» 18. Opinion des travailleuses de nuit sur le projet d'interdire ce travail	46.
» 19. Possibilité d'abolir le travail de nuit et conséquences que l'interdiction de ce travail entraînerait pour les femmes	48.

Till Handels- och Industriexpeditionen i Kejslerliga Senaten för Finland.

Sedan Kejslerliga Senaten genom skrifvelse från Handels- och Industriexpeditionen af den 23 Juni 1909 funnit godt förordna filosofie doktorn Thekla Hultin att under Industristyrelsens öfverinseende i samråd med Industristyrelsens arbetsstatistiska afdelning verkställa en arbetsstatistisk undersökning med ändamål att utreda omfattningen af och arbetsvillkoren för kvinnornas natt-

arbete för närvarande samt de eventuella följderna af ett mer eller mindre utsträckt nattarbetsförbud, har nämnda undersökning utförts i enlighet med den af Industristyrelsen uppgjorda plan för densamma och får Industristyrelsen härjämte ödmjukast öfverlämna resultaten af undersökningen.

A. F. Tigerstedt.

C. P. Solitander.

F. A. Paloheimo.

Edv. Öhrnberg.

Kap. I.

Undersökningens tillkomst. — Frågeformulär och cirkulär. — Uppgifternas insamling. — Enquêtens omfattning.

I det förslag till förordning angående arbetet i de industriella yrkena, *Undersökningens tillkomst.* hvilket jämte nådig proposition i ämnet öfverlämnades till 1909 års senare landtdag, ingick ett stadgande (§ 8) af följande lydelse:

»Kvinna må icke i arbete sysselsättas före klockan sex om morgonen eller efter klockan nio om aftonen, utom där arbetet är indeladt i skiften, om åtta timmar, sålunda att skiftena regelbundet aflösa hvarandra och ombytas hvarje vecka.

Yrkesinspektionen är dock berättigad att i enskilda fall på därom gjord anhållan och där sådant i stöd af läkareintyg pröfvas kunna med afseende å sökandens ålder och hälsotillstånd medgifvas, bevilja enka eller ogift kvinna rättighet att i arbete användas jämväl under ofvan angifna tid, oaktadt arbetet icke på oförmäldt sätt indelats. Sådant tillstånd kan likväl på förekommande skäl återkallas.»

Då detta förslag blef känt, och det kunde antagas att en lagförändring af ofvannämnda innebörd komme att djupt ingripa i kvinnornas ekonomiska lif, anhöll kvinnosaksförbundet Unionen i skrifvelse af den 29 mars 1909 hos Industristyrelsen om ett statsbidrag af 5,000 mark för bekostande af en statistisk undersökning, hvilken förbundet ernade anställa för utrönande af verkningarna af ett lagstadgad nattarbetsförbud för kvinnliga arbetare.

Framhållande värdet af att erhålla en fullständig utredning angående kvinnornas ställning i vår industri och särskildt i förhållande till nattarbetet, då någon sådan utredning ännu icke förefinnes, samt betydelsen af den föreslagna undersökningen för en blifvande lagstiftning om kvinnoarbetet förordade Industristyrelsen den gjorda anhållan hos Kejsarliga Senatens Handels- och Industriexpedition.

Vid ärendets föredragning i Senaten den 8 maj blef kvinnosaksförbundet Unionens anhållan om statsbidrag visserligen afslagen, men vann det allmänna syftemålet med densamma i så måtto Senatens bifall, att Industristyrelsen an-

modades snarast möjligt inkomma med noggrann plan jämte kostnadsförslag för en under Industristyrelsens öfverinseende verkställd arbetsstatistisk undersökning rörande samma fråga.

Till fullgörande af detta uppdrag lät Industristyrelsen föreståndaren för Industristyrelsens arbetsstatistiska afdelning filosofiemagistern G. R. Snellman utarbete förslag i ämnet. Förenande sig i allo om det uppgjorda förslaget framlade Industristyrelsen detsamma i skrifvelse af den 25 maj 1909 för K. Senatens Handels- och Industriexpedition under anförande af följande:

»Med förevarande undersökning afses dels att utröna i hvilken mån kvinnor äro sysselsatta i nattarbete inom olika industrier samt under hvilka ekonomiska- och arbetsvillkor sådant sker, dels att utreda hvilken inverkan ett fullständigt eller partielt nattarbetsförbud för kvinnor kunde hafva på deras ställning. Uppgifter i det förra afseendet erhållas genom frågor, ställda både till arbetsgifvare och arbetare, i det senare genom meddelanden af arbetsgifvarna angående det sätt, hvarpå de hade för afsigt att ordna arbetet för kvinnorna, i händelse ett sådant förbud blefve gällande. För erhållande af tillförlitliga uppgifter torde det här, liksom vid de andra arbetsstatistiska undersökningarna, vara nödvändigt att anlita resande ombud, då erfarenheten visat, att skriftliga förfrågningar i allmänhet lämnas obesvarade.

De industrigrenar, inom hvilka nattarbete förekommer och i hvilka äfven kvinnor arbeta, äro: tegelindustrin, glasindustrin, textilindustrin, pappersindustrin, däri inbegripna trämasse- och cellulosaindustrierna, sågindustrin, sockerindustrin, skjortfabrikationen, tillverkningen af kläder, hattar och mössor samt annan konfektionsindustri, tvättning och strykning samt tryckeriindustrin.

Vid en undersökning, som komme att omfatta så många olika industrigrenar, är det icke möjligt, att alla inrättningar af ofvan angifna slag blefve besökta eller att undersökningen sträfvade att omfatta alla i nämnda industrier arbetande kvinnor. Detta är icke heller nödvändigt, utan kan en fullt tillfredsställande utredning erhållas genom besök endast å vissa orter, där en eller flere af ofvan angifna industrier finnas representerade. Med hänsyn härtill kan undersökningen lämpligen begränsas till följande orter: Helsingfors, Åbo, Björneborg, Tammerfors, Lahti, Forssa, Viborg, Kotka med Kymmene älfdal, Willmanstrand, trakten kring Sordavala, trakten kring Joensuu, Wasa, Jakobstad, Uleåborg, Kemi och Torneå samt någon af de österbottniska äldalar, där större antal mindre sågar finnes. För insamlandet af materialet från dessa orter behöfves åtminstone fem ombud, fördelade sålunda: 1) Helsingfors; 2) västra Finland med Tammerfors intill Wasa; 3) norra Finland från Wasa uppåt; 4) Kotka med Kymmene älfdal, Lahti och Willmanstrand; samt 5) Viborg och öfriga delar af östra Finland.

Kostnaderna för insamlingen af materialet, under förutsättning att fem

ombud utförde densamma under 30 dagar, hafva beräknats till 3,050 mark, utgörande resekostnader 1,000 mark, dagtraktamenten å 7 mark under 150 dagar 1,050 mark samt arvoden å 200 mark för arbetets utförande 1,000 mark.

Under förutsättning, att redogörelsen för undersökningen finge tryckas å Senatens tryckeri, behöfver i kostnadsförslaget upptagas kostnader för papper endast såvidt skrifpapper kommer till användning d. v. s. för frågeformulären, exempelvis 200 mark.

Utarbetandet af tabellerna och affattandet af texten till desamma kan antagas taga i anspråk ungefär 3 månader. Åt den person, som utses att förbereda och leda undersökningen samt redigera arbetet, har Industristyrelsen ansett ett arvode af 1,000 mark skäligen böra medgifvas. För tre räknebiträden under samma tid komme kostnaderna att uppgå till omkring 1,200 mark. Slutligen bör upptagas ett belopp för öfversättning och inbindning, förslagsvis 750 mark.

På grund af det anförda får Industristyrelsen framlägga följande kostnadsförslag för förevarande undersökning.

Insamling af materialet	3,050 mark.
Frågeformulär	200 »
Arvode åt undersökningsledaren	1,000 »
Räknebiträden	1,200 »
Öfversättning och inbindning	750 »
	<hr/>
	Summa 6,200 mark.

Förevarande undersökning skall enligt Senatens beslut utföras under Industristyrelsens öfverinseende. Då den arbetsstatistiska afdelningen vid Industristyrelsen emellertid har ett för den närmaste framtiden redan fastställt arbetsprogram, omfattande slutförandet af undersökningen af de mekaniska verkstäderna och påbörjandet af undersökningen af pappersindustrin, förutom den för detta år starkt ökade arbetsmängden för Arbetsstatistisk Tidskrift, torde det vara nödvändigt att öfverlämna den närmaste ledningen af förevarande undersökning åt härför särskildt utsedd person, i likhet med hvad fallet var vid undersökningen af nålarbeterskornas yrkesförhållanden. Industristyrelsen får förty föreslå, att arbetet måtte öfverlämnas åt filosofiedoktorn fröken Thekla Hultin, som ägde utföra undersökningen under Industristyrelsens öfverinseende och i samråd med dess arbetsstatistiska afdelning, på det att den vid denna afdelning vunna fleråriga erfarenheten om gången af dylika undersökningar måtte komma jämväl den förevarande till godo.

På grund af hvad Industristyrelsen haft äran anföras, får Industristyrelsen fördsamt föreslå:

att en arbetsstatistisk undersökning måtte utföras med ändamål att utreda omfattningen af och arbetsvillkoren för kvinnornas nattarbete för närvarande samt de eventuella följderna af ett mer eller mindre utsträckt nattarbetsförbud;

att denna undersökning utföres i den omfattning och i hufvudsak enligt den plan Industristyrelsen här framhållit;

att för ändamålet till Industristyrelsens förfogande ställes ett anslag af 6,200 mark att användas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan angifna kostnadsförslag;

att undersökningens utförande öfverlämnas åt filosofiedoktorn fröken Thekla Hultin, som äger verkställa densamma under Industristyrelsens öfverinseende och i samråd med dess arbetsstatistiska afdelning; samt

att frågeformulär utarbetas för att af Senatens Handels- och Industriexpedition granskas och fastställas.»

Vid den 23 juni i Kejsarliga Senaten skedd föredragning af Industristyrelsens ofvananfödda skrivelse biföll Senaten till Industristyrelsens framställning och förordnades undertecknad att under nämnda styrelses öfverinseende i samråd med dess arbetsstatistiska afdelning verkställa den ifrågavarande statistiska undersökningen af kvinnornas nattarbete i den omfattning och i hufvudsak enligt den plan Industristyrelsen i förbemälda skrivelse föreslagit, och skulle de frågeformulär, som för införskaffande af de statistiska uppgifterna komme att användas, till Handels- och Industriexpeditionen i afseende å fastställelse insändas, hvarjämte Industristyrelsen anbefalldes att, sedan arbetet slutförts, till Senaten insända af undertecknad utarbetad berättelse öfver undersökningen äfvensom inkomma med de framställningar och förslag, hvartill undersökningen kunde gifva anledning.

För betäckande af kostnaderna för ifrågavarande undersökning beviljades Industristyrelsen ett anslag af 6,200 mark, hvilka medel Industristyrelsen ägde i mån af behof utanordna samt i räkenskaperna observera under Kap. IX mom. 8 i 1909 års extraordinarie statsförslag.

Sedan undertecknad fått del af ofvanomförmälda förordnande samt, efter samråd med föreståndaren för Industristyrelsens arbetsstatistiska afdelning fil. magister G. R. Snellman, uppgjort förslag till de för insamlingen af de statistiska uppgifterna behöfliga frågeformulären och cirkulären, insändes dessa af Industristyrelsen den 13 juli till Handels- och Industriexpeditionen och blefvo efter verkställd granskning därstädes den 15 i samma månad fastställda.

Af frågeformulären, som voro affattade på finska och svenska jämsides, hade det till arbetsgifvarne riktade, med anförande endast af den svenska texten, följande lydelse:

Arbetsstatistisk undersökning rörande kvinnors användande i nattarbete.

Frågor:	Svar: Afgifvas af arbetsgifvaren.
<p>1. Arbetsplats. Fabrikens (verkstadens, sågens) namn och läge? _____</p>	
<p>2. Produktionsförhållanden. Produktionens beskaffenhet? _____ Arbetar fabriken hela året om? _____ Eller utför den säsongarbete och i så fall hvilka månader af året? _____</p>	
<p>3. Arbetsstyrka. Nuvarande antal arbetare? _____ Däraf kvinnliga? _____ Antal kvinnor i regelbundet nattarbete? _____ Antal nattarbeterskor under säsongtid? _____</p>	
<p>4. Arbetstid för närvarande. Arbetstidens längd (inberäknadt rasterna): a) där skiftesarbete icke användes, utan endast dagarbete: måndag? _____ lördag? _____ annan dag före hälgdag? _____ hälgdag? _____ öfriga dagar? _____ b) där två skiften om 12 timmar hvarje användas: Vid hvilka klockslag vexla skiftena? _____ När sker ombyte af dag- och nattskiften? _____ och huru är arbetstiden ordnad vid ombytet (lösen)? _____ c) där tre skiften om 8 timmar hvarje användas: Vid hvilka klockslag vexla skiftena? _____ När sker ombyte af skiften? _____ Huru är arbetstiden ordnad vid ombytet (lösen)? _____</p>	<p>börjar kl. _____ slutar kl. _____ » » _____ » » _____ » » _____ » » _____ » » _____ » » _____ kl. _____ kl. _____ kl. _____ kl. _____ kl. _____</p>

Frågor:	Svar: Afgifvas af arbetsgifvaren.
<p style="text-align: center;">5. Raster.</p> <p>a) där skiftesarbete icke användes, utan endast dagarbete: under förmiddagen? _____ middagsrast? _____ under eftermiddagen? _____ Äro rasterna andra om lördag och annan dag före haldag och i så fall hvilka klockslag? _____</p> <p>b) där två skiften om 12 timmar vardera användas: Huru många raster och mellan hvilka klockslag infalla de? _____</p> <p>c) där tre skiften om 8 timmar hvarje användas: Huru många raster och mellan hvilka klockslag infalla de? _____</p>	<p>börjar kl. _____ slutar kl. _____ » » _____ » _____ » » _____ » _____</p>
<p style="text-align: center;">6. Hvilka slag af arbetare hafva</p> <p>a) endast dagarbete? _____ b) två skiften om 12 timmar? _____ c) tre skiften om 8 timmar? _____</p> <p>Användas kvinnor, som i regeln hafva dagarbete, och huru många, till arbete före kl. 6 f. m.? _____ Huru många timmar? _____ D:o efter kl. 8 e. m.? _____ Huru många timmar? _____ Praktiseras detta hela året om? _____ Eller säsongvis och hvilka tider af året? _____</p>	
<p style="text-align: center;">7. För arbetarnes bekvämlighet.</p> <p>Finnes särskildt rum för intagande af förfriskningar och för hvila under rasterna? Finnes särskildt rum för detta ändamål för kvinnorna? _____</p>	
<p style="text-align: center;">8. Arbetslönerna.</p> <p>Arbetslönen för utbildad arbeterska i dagarbete (daglön, timlön eller medelförtjänst per ackordarbete i veckan)? _____ D:o d:o i nattarbete? _____</p>	

Frågor:	Svar: Afgifvas af arbejdsgifvaren.
Arbetslönen för manlig nattarbätare , som ut- för samma eller liknande arbete?	
Huru stor är löneförhöjningen (per timme) för öfvertidsarbete (efter kl. 8 event. kl. 9 på aftonen)?	
<p style="text-align: center;">9. Hemarbete.</p> Utgifves hemarbete från fabriken och i så fall hurudant och i hvilken utsträckning?	
<p style="text-align: center;">10. Följderna af det föreslagna förbudet mot nattarbete.</p> I fall föreslaget förbud mot kvinnors använd- dande i nattarbete stadgas, kan och vill fabriken införa tre skiften om 8 timmar hvarje , sålunda att skiftena regelbundet vaxla samt hvarje vecka ombytas, i hvilket fall kvin- nas användande i nattarbete fortfarande blefve tillåtet? Hvarom icke, kan tillfälle till dagarbete d. v. s. endast mellan kl. 6 f. m. och kl. 8 eventuelt kl. 9 e. m. i fabriken beredas åt alla dem af fabriken arbetskor, hvilka genom för- budet mot nattarbete förlora sin arbetsplats?	
<p style="text-align: center;">11. Arbetsgifvarens åsikt om förbudet mot nattarbete.</p> Anser Ni det öfverhufvudtaget möjligt att af- skaffa allt nattarbete vid Er fabrik ? Anser Ni det öfverhufvudtaget möjligt att af- skaffa allt nattarbete inom Er industrigren ?	
Anser Ni det möjligt att ordna arbetet vid fabriken så, att det infaller endast mellan kl. 6 f. m. och kl. 8 eventuelt kl. 9 e. m. ? Är en sådan anordning öfverhufvudtaget en- ligt Eder åsikt möjlig inom Er industrigren ?	
<p style="text-align: center;">12. Andra anmärkningar och tillägg.</p>	

Förestående frågeformulär åtföljdes af följande cirkulär, afsedt att närmare förklara ändamålet med enquêten och sättet för dess utförande:

INDUSTRISTYRELSEN.

1909.

Till arbetsgifvaren.

Kejsarliga Senaten har beslutit i enlighet med Industristyrelsens förslag låta anställa en statistisk undersökning, hvilken afser att utreda i huru stor omfattning *kvinnor* för närvarande i vårt land användas i *nattarbete på industrins område*, under hurudana förhållanden dessa utföra sitt arbete äfvensom de eventuella följderna af en lagstiftning, som förbjöde kvinnors sysselsättande i nattarbete. Utförandet af denna undersökning, hvilken kommer att ske under Industristyrelsens öfverinseende och i samråd med dess arbetsstatistiska afdelning, har anförtrotts undertecknad.

Då det visat sig mest praktiskt att de förfrågningar, hvilka för dylika undersökningar måste anställas, utföras personligen på hvarje arbetsplats med ledning af bestämda frågeformulär, kommer mitt biträde att för detta ändamål infinna sig äfven å Eder arbetsplats, och anhåller jag förbindligast att Ni med vänligt tillmötesgående ville underlätta hennes värf.

De frågeformulär, hvilka mitt biträde medför, äro fastställda af Senatens Handels- och Industriexpedition.

Formuläret A. innehåller frågor riktade till arbetsgifvaren, och anhåller jag att Ni godhetsfullt ville besvara desamma, så att mitt biträde kunde erhålla formulären ifyllda, innan hon afreser från orten.

Nattarbete benämnes i denna enquête allt arbete, som utföres mellan kl. 8 eller 9 på aftonen och kl. 6 på morgonen.

Arbetsgifvarne inom pappersindustrin (däri inberäknadt träsliperier, cellulosafabriker och pappersbruk) behöfva icke besvara frågorna rörande *arbetstiden*, emedan samma frågor komma att föreläggas dem i sammanhang med en annan officiell enquête rörande arbetsförhållandena uteslutande inom pappersindustrin.

Beträffande frågorna om *arbetslönerna* äro uppgifter om arbeterskornas *högsta* och *lägsta* samt *medelarbetslön* tillfyllesgörande.

De frågor, genom hvilka afses att vinna upplysning om *huru arbetsgifvaren ärnar ordna arbetsförhållandena* i den händelse att kvinnliga arbeterskors användande i nattarbete förbjödes, äro möjligen svåra att på förhand besvara, men vågar jag icke desto mindre anhålla om möjligast noggranna svar äfven å dessa frågor, emedan upplysningarna äro af stor betydelse för bedömande af nattarbetsförbudets följder.

Mitt biträde har anmodats att vid sin ankomst till arbetsplatsen till först vända sig till arbetsgifvaren för att af honom utverka sig tillstånd att till arbeterskorna rikta vissa frågor enligt *frågeformuläret B.*, som rör arbeterskans personliga förhållanden, och anhåller jag att åt mitt biträde måtte för ändamålet anvisas någon lämplig plats i arbetslokalen eller dess omedelbara närhet samt att arbeterskorna finge infinna sig hos henne en om en för att besvara de frågor hon har att ställa till dem. Erfarenheten från tidigare undersökningar har utvisat att hvarje arbeterska sålunda blir uppehållen högst 5 minuter.

För att arbeterskorna måtte få en *riktig uppfattning* om ändamålet med denna undersökning, anhålles att medföljande till dem riktade cirkulär måtte uppläs på lämpligt ställe inom arbetslokalen, så att de kunna taga kännedom om dess innehåll.

Till sist må påpekas att *de insamlade uppgifterna icke lämnas till påseende åt någon utomstående*, att i den slutliga redogörelsen för undersökningens resultat *uppgifterna icke publiceras särskildt för hvarje verk*, utan gruppvis, sålunda att till allmänhetens och konkurrenters kännedom *ingenting kan komma, som kunde anses blotta några affärs- eller driftshemligheter.*

Helsingfors, i juli 1909.

Tekla Hultin.

Till arbeterskorna riktades ett cirkulär med enligt svenska texten följande lydelse:

INDUSTRISTYRELSEN.
1909.

Uppspikas på arbetsplatsen.

Till arbeterskorna.

Enligt Kejsrerliga Senatens beslut kommer det att verkställas en *statistisk undersökning*, som har till ändamål att utreda i huru stor mängd *kvinnor* för närvarande i vårt land användas *i nattarbete på industrins område*, under hurudana förhållanden dessa utföra sitt arbete samt hvilka följer ett förbud mot kvinnors sysselsättande i nattarbete komme att medföra.

Utförandet af denna statistiska undersökning har uppdragits åt under-tecknad. På mina vägnar kommer mitt biträde att besöka äfven Eder arbetsplats samt att där framställa såväl till arbetsgifvaren som till hvarje arbeterska särskildt vissa frågor, genom hvilka afses att vinna npplysning om ofvannämnda omständigheter. Jag anhåller att Ni samvetsgrant, uppriktigt och förtroendefullt

Nattarbeterskorna i industrin.

ville besvara alla dessa frågor. Några af dem kunna kanske förefalla Eder onödiga, måhända till och med närgångna, men jag ber Eder vara öfvertygade om att de äro nödvändiga för undersökningen och att de åsyfta endast Edert eget bästa. *Edra svar komma icke att visas åt någon utomstående, icke heller meddelas åt någon några uppgifter om Edra enskilda förhållanden. Ingenting, som på något sätt kunde skada Eder, kommer alltså till allmänhetens kännedom.*

Sedan undersökningen afslutats, offentliggöres en redogörelse om dess resultat, på det att den framtida lagstiftningen och öfriga åtgärder, hvilka afse förbättrande af arbetarnes ställning, måtte kunna grundas på kännedom af de verkliga förhållandena.

Helsingfors, i juli 1909.

Tekla Hultin.

De af arbeterskorna inhämtade uppgifterna voro afsedda att införas i enligt svenska texten så lydande frågeformulär:

INDUSTRISTYRELSEN.
1909.

Frågeformulär B.

Arbetsstatistisk undersökning rörande kvinnors användande i nattarbete.

Frågor:	Svar: Afgifvas af arbeterskan.
1. Arbetsplats.	
Fabrikens (verkstadens, sågens) namn och läge? _____	
2. Namn, ålder och yrke.	
Arbeterskans namn? _____	
» ålder? _____	
Arbeterskans civilstånd (ogift, gift, öfvergifven, enka, fränskild)? _____	
Yrke eller specialitet inom yrket? _____	
Har Ni tidigare arbetat inom annat yrke och hvilket? _____	
Faders yrke? _____	
Mannens yrke? _____	
3. Barnen.	
Åt huru många barn har Ni gifvit lifvet? _____	

Frågor:	Svar: Afgifvas af arbejterskan.
Huru många barn har Ni nu hemma och huru gamla äro de? _____ Vårdas något af Edra barn utom hemmet? Hvem sköter barnen medan Ni är i arbete om dagen? _____ D:o d:o om natten? _____	
<p style="text-align: center;">4. Ekonomiska förhållanden.</p> Är Er man arbetsför? _____ » » » nykter? _____ » » » sjuklig? _____ » » » orkeslös? _____ Har han regelbundet arbete året om? _____ Huru mycket ger han i veckan till hyra och hushållsutgifter? _____ Huru många af Edra hemmavarande barn ha regelbunden arbetsförtjänst? _____ Huru mycket gifva de i veckan till hyra och hushållsutgifter? _____ Ifall Ni själf bor hos Edra föräldrar, huru mycket ger Ni dem i veckan till hushållsutgifter och hyra? _____	
<p style="text-align: center;">5. Försörjningspligt.</p> Har Ni anförvandter (utom egna barn) eller andra personer att försörja och huru många? Hafva de utom Er någon annan försörjare?	
<p style="text-align: center;">6. Bostadsförhållanden.</p> Har Ni eget hem? _____ Bor Ni inne hos främmande? _____ Huru många sofva utom Er i samma rum? Huru många timmar sofver Ni om dagen efter att ha arbetat om natten? _____	
<p style="text-align: center;">7. Hälsotillstånd.</p> Hälsotillstånd, (godt, tämmeligen godt, klent, dåligt)? _____ Lider Ni af någon kronisk åkomma och i så fall hvilken? _____	
<p style="text-align: center;">8. Bildningsgrad.</p> Huru många klasser har Ni genomgått i	

Frågor:	Svar: Afgifvas af arbeeterskan.
högre folkskola (eller annan motsvarande skola)? _____ Eller har Ni alls icke besökt högre folkskola? _____	
<p style="text-align: center;">9. Andra förvärfsmöjligheter.</p> Hvarmed ärnar Ni lifnära Er om kvinnors användande i nattarbete (eventuelt arbete mellan kl. 8 (9) e. m. och kl. 6 f. m.) förbjudes och Ni därför möjligen blir tvungen att lämna Er nuvarande arbetsplats? _____ Har Ni i så fall utsikt till annan arbetsförtjänst å Er nuvarande hemort? _____ Eller ärnar Ni söka arbetsförtjänst på annan ort? _____	
<p style="text-align: center;">10. Arbeeterskans åsikt om förbudet mot nattarbete.</p> Önskar Ni att nattarbete må förbjudas ensamt för kvinnan? _____ Eller att det förbjudes samtidigt för män och kvinnor i de industrier och under de villkor, hvilka möjliggöra ett sådant förbud? _____	
<p style="text-align: center;">11. Andra anmärkningar och tillägg.</p> 	

Insamlingen.

Vid verkställandet af uppgifternas insamling har det af praktiska skäl visat sig vara nödvändigt att i någon mån afvika från den ursprungliga planen. För att ernå ett så enhetligt tillvägagångssätt som möjligt vid insamlingen antogos nämligen för detta arbetes utförande till en början endast tre biträden, tvenne folkskollärarinnor, fröknarna Laura Hagan och Tyyne Oksanen, samt en kvinnlig student, fröken Esteri Honkavaara. Arbetet fördelades mellan dessa sålunda, att den förstnämnda öfvertog insamlingen i Viborgs län, den nästnämnda i Vasa och Uleåborgs län och den sistnämnda i Nylands, Åbo och Björneborgs samt Tavastehus län. Senare befanns det ändamålsenligt att för insamlingen i Tammerfors antaga ett särskildt å orten bosatt och med dess

lokala förhållanden förtroget biträde, fru M. Zidbäck. Enquêten utsträcktes icke till St Michels och Kuopio län, emedan de industriella inrättningarna äro i dessa län i allmänhet så belägna, att deras besökande skulle opropor-tionerligt förhöjt insamlingskostnaderna. Af samma orsak måste äfven för insamlingen i öfriga delar af landet den princip uppställas, att besöken utsträcktes hufvudsakligen blott till sådana arbetsställen, som lågo invid järnväg eller ångbåtsled eller voro någorlunda lätt tillgängliga från dylika. I själfva verket äro också landets industriella inrättningar så belägna, att flertalet och de förnämsta af dem kunna genom ett dylikt förfaringssätt nås af en enquête.

Insamlingen af uppgifterna underlättades genom den beredvillighet, hvar-med å så godt som samtliga besökta arbetsställen sådana anordningar af arbetsledningen vidtogos, att arbeterskorna under själfva arbetstiden kunde en om en af besökerskan å arbetsplatsen vidtalas, hvarigenom vanns att arbeterskorna icke gingo miste om någon del af sin ledighet och insamlaren besparades tidsödande besök i arbeterskornas spridda och måhända afsides belägna bostäder. De af arbetsgifvarne begärda uppgifterna afgåfvos äfvenså beredvilligt, om ock här och där en viss nervositet gjorde sig märkbar med anledning af de ökade anspråk, som på senare tider ställts på industriidkarne med afseende å afgifvandet af statistiska uppgifter.

Efter det afsikten med enquêteen blifvit för arbeterskorna klargjord, besvarade dessa i allmänhet öppet och med förtroende de till dem af besökerskan ställda frågorna. Många yttrade sin tillfredsställelse med att kvinnorna åtspor-des om deras mening innan lagstiftningen skred till att bestämma om dem i en angelägenhet, af hvilken deras utkomst var beroende. Endast vid par tre sågar förekom det att arbeterskorna voro motvilliga eller delvis vägrade att ge några som helst uppgifter om sig själfva, anförande som orsak för sin vägran, att den ifrågavarande enquêteen vore ett påfund af »de borgerliga» och afsåge att skada arbeterskorna. Alla försäkringar att arbeterskorna just genom enquêteen vore i tillfälle att få sina åsikter framförda till de lagstiftande makternas kännedom, återstudsade mot det förutfattade misstroendet. Som en motsats härtill kan nämnas, att å en såg de manliga arbetarne uttryckte sitt missnöje med att icke också deras åsikt inhämtades om nattarbetet, yttrande därvid, att om nattarbetet förbjödes kvinnorna, borde äfven männen befrias från dylikt arbete.

Då insamlingen af uppgifterna skulle vidtaga, gällde det att förse de personer, som åtagit sig att utföra densamma, med förteckningar öfver de arbetsställen, hvilka skulle besökas. Uppgörandet af dessa förteckningar mötte dock ganska stora svårigheter, då Industristyrelsen för tiden saknade nominativa uppgifter om å hvilka arbetsställen nattarbete utföres. Förteckningarna uppgjor-

*Enquêtens
omfattning.*

des med ledning af Industristyrelsens statistiska primäruppgifter om industriella inrättningar år 1907, af hvilka antecknades de, hvilka använde kvinnliga arbetare till ett större antal än 4 och som tillhörde industrigrenar, där nattarbete i allmänhet periodiskt eller konstant förekommer, såsom sågar, glasbruk, sockerbruk samt fabriker tillhörande pappers- och textilindustrierna. Då i det till 1909 års senare landtdag öfverlämnade förslaget till arbetarskyddslag emellertid såsom nattarbete specificerats allt arbete, som förrättas mellan kl. 9 e. m. och kl. 6 f. m., ansågs nödigt att i de nämnda förteckningarna upptaga jämväl sådana industriella inrättningar, där arbetstiden kunde antagas möjligen tidtals öfverskrida nämnda klockslag. Hufvudsakligen för att erhålla visshet om nattarbetets förekomst och omfattning också i nyssangifna inskränkta mening upptogos sålunda i förteckningarna jämväl tändsticksfabriker, tapetfabriker, tvålfabriker, trådrullefabriker, fajansfabriker, skjortfabriker, möss- och hattfabriker, handskfabriker, kravattfabriker, bundtmakerier, läderfabriker, skofabriker, skrädderier, yllestickier, paraplyfabriker, pås- och kuvertfabriker, tvättinrättningar, tryckerier, bokbinde-rier m. m. Oaktadt icke tillhörande den egentliga producerande industrin medtogos äfven badinrättningar, då det var känt att arbetstiden i dessa i regeln sträckte sig öfver kl. 9 på aftonen. Däremot utsträcktes enquêten icke till bagerinäringen, hvars arbetstider blifvit reglerade genom lagen af den 4 juni 1908, hvilken i regeln icke tillåter arbete mellan kl. 9 e. m. och kl. 6 f. m. samt icke heller till tobaksfabrikationen och sytelierna, hvilka nyligen varit föremål för ingående undersökningar. De sålunda uppgjorda förteckningarna upptogo omkring 20,000 kvinnliga arbetare eller c. 63 % af totalantalet kvinnliga industriarbetare enligt 1907 års officiella statistik. Insamlerskorna anmodades dessutom att på hvarje ort de besökte genom personliga förfrågningar med ledning af yrkeskalendern komplettera och kontrollera förteckningarna, enär nya industriella inrättningar kunnat uppstå och andra möjligen blifvit nedlagda under den tid som förgått sedan uppgifterna för 1907 års statistik afgifvits.

Sedan frågeformulären blifvit tryckta, vidtog insamlingen under senare hälften af augusti månad, och var den i hufvudsak slutförd vid utgången af oktober. De kompletterande uppgifterna, hufvudsakligen rörande arbetstiderna, som senare genom korrespondens med en del arbetsgifvare införskaffats, hänföra sig äfven till samma tid under hösten 1909. Det insamlade primärmaterialet bearbetades tabellariskt under påföljande vintervinter och våren 1910, hvar efter tabellernas tryckning vidtog under sommaren. Genom att undertecknad samtidigt såsom folkrepresentant varit upptagen af landtdagsarbete har den skriftliga redogörelsen för denna undersökning tyvärr något fördröjts.

Kap. II.

Nattarbeterskornas antal.

Beträffande frågan i hvilken utsträckning kvinnliga arbetare inom industrin sysselsätts i nattarbete framgår enquêtens svar af tabellbilagorna å sidorna 2--6. Kvinnliga nattarbetare anträffades på 142 arbetsställen till ett antal af inalles 3,258. Dessa fördelade sig på olika industrigrenar på följande sätt:

Nattarbeterskornas antal.

	Arbetsställen.	Nattarbeterskor.	% af totalantalet nattarbeterskor.
Sågindustri	46	1,475	45.3
Pappersindustri	40	933	28.6
Textilindustri	8	593	18.2
Annan fabriksindustri	5	108	3.3
Tryckerier	5	21	0.7
Badinrättningar	38	128	3.9
Summa	142	3,258	100 %

Af nattarbeterskorna kom således största antalet på sågindustrin, därnäst på pappers- och textilindustrierna. I öfriga fabriker anträffades nattarbeterskor, inalles 108 personer, endast i ett tegelbruk, ett glasbruk, en fiskkonserveringsfabrik samt i en pås- och en kuvertfabrik, hvilka tvenne sistnämnda också kunde räknas till pappersindustrin.

Fördelas nattarbeterskorna jämnt mellan de arbetsställen i de olika industrigrenarna, där sådana sysselsattes, kommo i medeltal inom

sågindustrin	32	nattarbeterskor	per arbetsställe
pappersindustrin	23	»	»
textilindustrin	74	»	»
annan fabriksindustri	22	»	»
tryckerierna	4	»	»
badinrättningarna	3	»	»

Största antalet nattarbeterskor, eller 200, anträffades på ett yllespinneri. Därefter följde en pappfabrik med 140, en klädesfabrik med 124, ett linnespinneri med 115 och en såg med 100 nattarbeterskor.

Bland de besökta industriinrättningarna förekommo dock äfven sådana, där endast några få kvinnor såsom handtlangare voro sysselsatta i nattarbete, sågar med en arbetsstyrka af 40--90 personer, men endast resp. 2, 3 och 4 nattarbeterskor, ett pappersbruk med 3, en trämassefabrik och ett pappersbruk med 2 nattarbeterskor. Totala arbetsstyrkan vid dessa två pappersbruk utgjorde resp. 308 och 360 personer, å trämassefabriken 34 personer. Vid ett stort glasbruk, som besöktes, utgjorde nattarbeterskornas antal endast 5 af den till 440 personer uppgående totala arbetsstyrkan. Ett annat glasbruk, som uppgafs i nattarbete sysselsätta endast ett par kvinnor såsom handtlangerskor, och som låg relativt aflägsset från järnväg, ansågs för den skull icke löna mödan att besöka. Rörande fyra andra glasbruk, där förfrågningar gjordes, upplystes, att vid ett af dem inga kvinnliga arbetare användes, vid tvenne sysselsattes kvinnor endast i dagarbete samt att det fjärde stod.

Såsom belysande för frågan af hvilken storlek de industriinrättningar voro, där kvinnor befunnos sysselsatta i nattarbete, må nämnas, att arbetspersonalen utgjorde per arbetsställe inom

	minst personer	i medeltal personer	högst personer
sågindustrin	37	216	550
pappersindustrin	19	179	506
textilindustrin	41	373	1,486
annan fabriksindustri	21	131	440
tryckerierna	17	56	109
badinrättningarna	1	4	18

Af dessa siffror framgår att, fränsedt badinrättningarna och delvis äfven tryckerierna, hvilka påverkas af andra omständigheter, det hufvudsakligen är inom den egentliga storindustrin, som kvinnliga nattarbetare komma till användning.

I hvilket förhållande nattarbeterskornas antal stod till antalet kvinnliga arbetare öfverhufvud samt till arbetspersonalen i dess helhet på de ifrågavarande arbetsställena synes af nedanstående procenttal:

	Nattarbe- terskor i % af antalet kvinnl. arbetare.	Nattarbe- terskor i % af hela ar- betspersonalen.
Sågindustrin	84.0	14.9
Pappersindustrin	41.1	13.0
Textilindustrin	27.6	19.9
Annan fabriksindustri	48.6	16.5
Tryckerierna	34.4	7.6
Badinrättningarna	99.2	94.8
Samtliga arbetsställen	49.4 %	15.4 %

Af ofvånstående sammanställning framgår, att å de sågar, som gå dag och natt och där kvinnliga arbetare finnas anställda, största delen af dessa äro skiftesarbetare; endast ett relativt fåtal (16 %) sysselsättes uteslutande om dagen. Inom pappersindustrin utgöra dagarbeterskorna majoriteten (58.9 %), och i ännu högre grad är detta fallet inom de textilfabriker, hvarest nattarbete förekommer, och där nattarbeterskorna utgöra endast 27.6 % af den kvinnliga arbetspersonalen. Tagas samtliga af enquêten omfattade arbetsställen, där nattarbete förekom, i betraktande, finner man att ungefär hälften (49.4 %) af den kvinnliga arbetspersonalen hade regelbundet nattarbete.

För utredandet af frågorna i hvilka industrier och i hvilken utsträckning användandet af kvinnlig arbetskraft i nattarbete förekommer, är det af betydelse att ega en säker kännedom jämväl om arten och storleken af de industrier och arbetsställen, där sådan arbetskraft *icke* användes. De upplysningar, som i detta afseende genom enquêten vunnos, framstå tydligast af följande tabell, utvisande antalet arbetsställen, där nattarbeterskor vid tiden för enquêten alls icke eller i några fall blott till ett obetydligt fåtal sysselsattes:

	Arbetsplatser utan kvinnliga arbetare.	Fabriksverksamheten nedlagd.	Fabriken stod.	Arbetsställen med endast dagarbete.	Arbetsställen där kvinnorna arbetade endast på dagen.	Summa arbetsplatser. ¹⁾
Sågindustrin	8	3	11	17	3	39
Pappersindustrin	3	—	—	3	5	11
Textilindustrin	—	1	—	38	1	40
Tegelbruk	—	—	3	3	2	8
Fajansfabriker	—	—	—	—	1	1
Glasbruk	1	1	—	—	3	5
Tändsticksfabriker	—	2	1	5	—	8
Sockerbruk och karamellfabriker	—	—	—	9	—	9
Beklädnadsindustrin	5	—	—	75	—	75
Tvättinrättningar och färgier	—	—	—	3	—	3
Annan fabriksindustri	5	1	—	25	1	27
Tryckerier och bokbinderier	5	—	—	56	4	65
Summa	27	8	15	234	20	291.

Af undersökningen framgick sålunda, att verksamheten i åtminstone 8 af de i förteckningarna upptagna industriinrättningarna blifvit nedlagd samt att ytterligare 15 för tillfället stodo, bland dem 11 sågar. Flera af de stora nordösterbottniska sågarna voro också vid tiden för enquêten i verksamhet endast på

¹⁾ På en del af de ifrågavarande arbetsplatserna förekom hvarken nattarbete eller kvinnliga arbetare.

dagen, men uppgåfvos under vintern arbeta dygnet om och då med betydligt större arbetsstyrka. Också några af de björneborgska sågarna gingo för tillfället med minskad arbetsstyrka.

Nattarbeterskornas antal vid de sågar, från hvilka upplysningar erhållits, stiger sålunda enligt uppgift vintertid med omkring ett 100-tal, eller till inalles c. 1,575 personer. Vid 17 sågar utfördes endast dagarbete och vid 3, där nattarbete förekom, voro kvinnliga arbetare emellertid icke sysselsatta nattetid, dessutom användes vid 8 sågar alls inga kvinnliga arbetare. Enligt de uppgifter, som vid enquêten erhöles från 85 såginrättningar, använde 54 % af dessa kvinnor i nattarbete, 30 % inga nattarbeterskor eller öfverhufvudtaget icke kvinnliga arbetare och 16 % stodo. Enär af de vid dessa sågar anställda c. 2,230 arbeterskorna 1,575 eller c. 71 % voro nattarbeterskor, skulle således, under antagande af att nattarbeterskor ingingo i samma proportion uti totalantalet fullvuxna sågarbeterskor i hela landet, hvilket antal för år 1907 uppgifvits till 2,560, nattarbeterskornas antal vid landets samtliga sågar hafva utgjort c. 1,800. Att märka är dock, att sågrörelsen i landet vid tiden för enquêten var ganska lam; under gynsamma konjunkturer ökas arbetspersonalen betydligt, och nattarbete kommer då i större grad till användning. Å andra sidan bör observeras, att ett stort antal sågar icke är i verksamhet året om. Af 46 i denna statistik ingående sågar, där kvinnor användes i nattarbete, uppgåfvos endast 25 vara i gång hela året om. Vid de öfriga fortgår arbetet, beroende af flötningsförhållanden och affärskonjunkturer, enligt uppgift endast 6, 8, 9, 10 eller 11 månader af året.

Inom pappersindustrin, där nattarbetet betingas af själfva produktionens art, och där kvinnor i relativt stort antal sysselsättas i dylikt arbete, visade det sig dock vid undersökningen, att å 11 arbetsställen med en arbetsstyrka af öfver 2,000 personer, inga nattarbeterskor förekommo. Vid 3 af dessa arbetsställen, 1 träsliperi, 1 cellulosa-fabrik och 1 kartongfabrik, användes öfverhufvud icke kvinnliga arbetare, 3 pappersförädlingsfabriker utförde endast dagarbete och å 5 arbetsställen, nämligen 4 pappersbruk och 1 träsliperi, användes öfverhufvudtaget endast män i nattarbete. Vid de 51 till pappersindustrin hörande arbetsplatser, rörande hvilka upplysningar inhämtats, hade af inalles c. 3,080 arbeterskor 933 eller c. 30 % skiftesvis dag- och nattarbete, 2,147 eller c. 70 % endast dagarbete. Tillämpas samma beräkningsgrund å samtliga 4,300 år 1907 inom pappersindustrin sysselsatta arbeterskor, skulle således af dessa ungefär 1,300 kunna anses hafva haft nattarbete.

Af 48 till textilindustrin hörande arbetsställen med c. 9,390 arbeterskor sysselsatte endast 8 arbetsställen, med inalles 2,149 kvinnliga arbetare, kvinnor i nattarbete inalles blott 593. En fabrik hade nedlagt verksamheten och å en, där nattarbete visserligen förekom, sysselsattes kvinnliga arbetare endast på dagen.

Å alla öfriga arbetsställen utfördes endast dagarbete. Nattarbetet har tidigare inom textilindustrin varit mera i användning, men förekommer nuförtiden hufvudsakligen endast å spinnerierna, och ingalunda allmänt ens å dessa. Enligt samma beräkningssätt, som i det föregående tillämpats, skulle nattarbeterskornas antal af textilindustrins samtliga 9,710 fullvuxna kvinnliga arbetare hafva utgjort 613 eller endast 6.3 %. Några textilfabriker hafva dessutom anmält att de hafva nattarbete tidtals »vid behof».

Då nattarbeterskor vid enquêten anträffats endast å ett enda tegelbruk, till ett antal af 16, och nattarbete öfverhufvud i ringa grad och hufvudsakligen blott sommartiden förekommer å dessa, torde det kunna antagas, att kvinnliga arbetare icke i nämnvärdt större antal komma till användning vid nattarbetet inom denna industrigren. Icke heller vid fajansfabrikationen synes kvinnlig arbetskraft nattetid komma till användning. Detsamma är på ett fåtal undantag när fallet äfven inom glasfabrikationen.

Äfven å sockerbruken är arbetet numera så anordnadt, att nattarbetet är inskränkt till det oundvikliga, och utföres detta af manliga arbetare. Vid karamell- och chokoladfabrikationen förekommer icke nattarbete, lika så litet som i tobaksfabriker, tändsticksfabriker, färgerier och tvättinrättningar.

Icke heller bokbinderierna utföra nattarbete. Tryckerierna utföra sådant i allmänhet endast för morgontidningarnas räkning samt i Helsingfors landtdagstid i brådslande fall för landtdagens behof. Endast vid 5 tryckerier af 54 hafva kvinnor anträffats i nattarbete till ett antal af inalles 21, och torde deras antal icke vara synnerligen mycket större på hela detta yrkesområde.

Att sluta af de uppgifter, som vid undersökningen erhållits rörande omkring 75 till beklädnadsindustrin hörande större arbetsställen, förekommer egentligt nattarbete icke heller inom denna industrigren. I syatelierer och skrädderier vidtager arbetstiden i allmänhet kl. 7 eller 8 f. m. och avslutas vanligen kl. 7 e. m.

Vid den arbetsstatistiska undersökning, som år 1907 utfördes af yrkesinspektören fröken Vera Hjelt rörande nålarbeterskornas yrkesförhållanden, befinns, att den regelbundna arbetstiden i 79 af 621 undersökta syatelierer avslöts kl. 8, i 1 kl. $\frac{1}{2}$ 9 och i 3 kl. 9 e. m. Vid samma enquête konstaterades emellertid att *öfvertidsarbetet*, som i vissa industrier med ojämn arbetstillgång spelar en väsentlig roll, förekom allmänt inom sömmerierna såväl vid säsongernas inträde som mera tillfälligt, med anledning af beställningar på sorg-, bröllops- eller festdräkter, hvilka då utfördes af någon eller några af de skickligare arbeterskorna, i de mindre ateliererna af arbetsgifverskan ensam. Modeaffärerna befunnos mest besvärade af öfvertidsarbete och försäkrade utöfvarne af detta yrke, att detsamma hvarken kan undvikas eller h. o. h. begränsas, emedan arbetet är så ojämnt fördeladt under året, att om detsamma ej mottages då det står till

buds, beställningarna icke upprepas efter säsongtidens slut. En modist, som själf arbetade med tillhjälp af tvänne döttrar, framhöll, att de under april, maj och juni arbetade »natt och dag». Granskar man den tabell, (tab. 15) som i förenämnda specialstatistik rörande nålarbeterskornas yrkesförhållanden utvisar öfvertidsarbetets omfattning på ifrågavarande yrkesområden, finner man, att af 3,205 arbeterskor 238 utförde öfvertidsarbete antingen tillfälligt, regelbundet eller under säsongtid c. 3 timmar dagligen, vanligtvis efter arbetstidens slut, dessutom 141 arbeterskor ett obestämdt antal timmar öfverarbete per dygn. Antages att den vanliga arbetstiden i regeln afslutades kl. 7 e. m., kommo alltså dessa 238, eventuelt 379 personer, eller 7.4 % eventuelt 11.8 % af arbeterskornas hela antal att arbeta öfver kl. 9 e. m. och borde de således rubriceras som nattarbeterskor i inskränkt mening. I texten till ofvannämnda tabell framhålles ytterligare, att öfvertidsarbetet, emedan dess oberäknelighet omöjliggör en noggrann systematisering, antagligen pågår både längre tid af dygnet och större del af året än som framgår af tabellen.

Härförutom måste ytterligare påminnas om, att c. 42.2 % af utbildade sömmerskor, förutom det arbete de utförde hos sina egentliga principaler, befunnos hemma under kvällarna och ofta långt in på nätterna syssla med extra sömnadsarbete för att kunna vinna någon ökning i sina knappa inkomster. Denna extra förlängning af arbetstiden, som faktiskt gör många sömmerskors arbetsdag längre än den längsta i fabrikena förekommande, kan hvarken i siffror uppskattas eller svårligen genom några förbudsbestämmingar begränsas. Det enda verksamma korrektivet däremot består i en sådan förbättring af den »ordinarie» arbetslönen att extra arbete kan undvaras.

Vid den nu ifrågavarande enquëten rörande nattarbeterskorna har det emellertid af skradderiernas innehafvare försäkrats, att öfvertidsarbete inom denna branche numera förekommer mycket litet. Orsaken har uppgifvits vara den, att öfvertidsarbetet medför så dryg förhöjning på arbetslönerna, att det icke mera lönar sig för arbetsgifvarne. Också inom de mindre syateljerna hafva arbeterskornas vaknande anspråk på förhöjd ersättning för öfvertidsarbete, sådan tidigare alls icke förekom, enligt uppgift bidragit till att i hög grad inskränka detta arbete. Enligt uppgift utsträcker arbetstiden endast under bråd säsongtid till kl. 8 och blott i undantagsfall till kl. 9 e. m. Stora symagasin, med en förmögnare, men äfven mera fordrande klientel, hafva naturligtvis lättare att rekompensera sig för de ökade utgifter öfvertidsarbetet medför, och därför äfven större möjlighet att emottaga beställningar, som erfordra sådant arbete. Det har dock uppgifvits, att sybiträdena blifvit allt mera ovilliga att ens mot förhöjd dagspenning knappa in på sin hvilotid, hvars behöflighet de lärt sig uppskatta. I hvarje händelse bör dock vid beräkningen af nattarbeterskornas antal afseende fästas vid att äfven ett betydligt om ock svårbestämbart antal

nålarbeterskor äro nattarbeterskor i den mening, att deras arbetstid tidtals eller tillfälligtvis öfverskrider kl. 9 e. m.

Detsamma gäller så godt som samtliga yrkesbaderskor, hvilkas totalantal i städerna kan beräknas till minst 600.

Undantages en fiskkonserveringsfabrik, där kvinnor enligt uppgift under tre månader af året äro sysselsatta efter kl. 9 på aftonen, hafva nattarbeterskor icke anträffats i »andra fabriksinrättningar», bland hvilka ytterligare må nämnas tapetfabriker, tvålfabriker, läder- och skofabriker, cikoriefabriker, ölbryggerier, en jästfabrik m. fl.

Enligt anförda beräkningar torde sålunda vid tiden för enquêten totalantalet kvinnliga arbetare, hvilka regelbundet eller tidtals äro sysselsatta nattetid i industriarbete, kunna uppskattas till inalles omkring 4,800 i hela landet. Af dessa kommo approximativt på

	nattarbeterskor	%
sågindustrin c.	1,800	37.5
pappersindustrin »	1,300	27.1
textilindustrin »	620	12.9
annan fabriksind. »	150	3.1
nålindustrin »	300	6.3
badinrättningarna »	600	12.5
tryckerierna »	30	0.6
Summa	4,800	100 %

Som en allmän anmärkning må härtill bifogas, att landets industri öfverhufvud nämnda tid arbetade under relativt tryckta konjunkturer, hvilket också utöfvade inflytande på nattarbetets omfattning. Jämföres ofvanstående summa med totalantalet fullvuxna kvinnliga industriarbetare, som enligt 1907 års officiella statistik utgjorde c. 32,000 personer, finner man, att nattarbeterskorna utgjorde 15 % af detta antal. Den arbetsstatistiska undersökning, som senast af G. R. Snellman blifvit utförd rörande arbetstiden i landets industrier och handtverkerier, har gifvit vid handen, att närmelsevis samma proportion förefinnes mellan dag- och nattarbetare äfven om bägge könen tagas i betraktande, i det ungefär en femtedel (19.4 %) af samtliga arbetare i de undersökta handtverkerierna och industrierna hade regelbundet nattarbete.

Kap. III.

Arbetstiderna.

I industriinrättningar, där produktionen fortgår dygnet om eller största delen däraf, äro arbetarne som känt fördelade i skiften, hvilka regelbundet aflösa hvarandra. Lösen sker antingen två eller tre gånger i dygnet efter resp. 12 eller 8 timmars mellantid. I förra fallet har hvarje skiftesarbetare nattarbete hvar annan vecka, i senare fallet hvar tredje vecka.

*Arbete med
3 skiften.*

Af de till fabriksindustrin hörande arbetsställena, där nattarbete anträffades vid denna undersökning, hade endast 23, eller 23.4 % af hela antalet arbetsställen, med 460 nattarbeterskor, eller 14.8 % af hela antalet nattarbeterskor, arbetet fördeladt på tre skiften. Samtliga dessa arbetsställen tillhörde *pappersindustrin*. Kort efter enquêtens avslutande öfvergick emellertid ett tiotal af dessa arbetsställen till 2-skiftesarbete. Det på 3 skiften fördelade arbetet pågår i regeln utan raster 8 timmar i sträck. Utan att under denna tid få aflägsna sig från arbetsstället kunna arbetarne hvila och förtära medförd vägkost endast i den mån skötseln af arbetsmaskinernas oafbrutna gång tillåter detta. Efter 8 timmars arbete följer i regeln 16 timmars fritid. Skiftena aflösas kl. 6 f. m., kl. 2 e. m. och kl. 10 e. m.

Ombyte af skifte sker vanligen på söndag, som jämväl är arbetsdag, ehuru oftast med förkortad arbetstid. Vid tiden för enquêten var arbetet på söndagen inställt mellan kl. 8 f. m. och 2 e. m. på 6, mellan kl. 8 f. m. och 4 e. m. på 9 arbetsställen, mellan kl. 6 f. m. och 4 e. m. på 1 och mellan kl. 6 f. m. och 10 e. m. på 2 till pappersindustrin hörande arbetsställen. På 5 arbetsställen fortgick arbetet utan afbrott hela söndagen. För möjliggörande af ofvannämnda afbrott och arbetarnes öfvergång från ett skifte till ett annat äro vid de särskilda fabrikena olika anordningar vidtagna beträffande arbets- och hvilotiderna.

De i tab. 4 under pappersindustrin N:is 4, 19, 21, 22, 30 och 34 upptagna arbetsställena följde exempelvis följande arbetsordning: Det skifte, som söndag eftermiddag trädde i arbete, arbetade 7 dagar å rad kl. 2—10 e. m. = 56 timmar. Lördag kl. 10 e. m. följde 24 timmars fritid till söndag kl. 10 e. m., hvarpå nattarbete vidtog och fortsattes under 7 nätter t. o. m. följande söndag morgon kl. 8 = 58 timmar. Därpå följde 22 timmars fritid till måndag morgon kl. 6, hvarefter förmiddagsarbete mellan kl. 6 f. m.—2 e. m. vidtog och fortsattes under 6

dagar = 48 timmar till lördag kl. 2, hvarpå skiftet efter en hvilotid af 24 timmar söndag kl. 2 e. m. åter öfver gick till eftermiddagsarbete. Längsta arbetsdagen var alltså 10 timmar, längsta ledigheten 24 timmar.

På arbetsställena N:is 3, 13, 15, 20 och 28 roterade skiftena i följande ordning: Nattskiftet söndag kl. 10 e. m.—måndag kl. 6 f. m. under 7 nätter till påföljande söndag kl. 8 f. m. = 58 timmar; hvilotid sönd. kl. 8 f. m.—4 e. m. = 8 timm.; eftermiddagsskiftet sönd. kl. 4—10 e. m. följande 6 dagar kl. 2—10 e. m. till lördag kl. 10 e. m. = 54 timm.; fritid lörd. kl. 10 e. m.—måndag kl. 6 f. m. = 32 timm.; förmiddagsskiftet måndag kl. 6 f. m.—2 e. m. under 6 dagar till lördag kl. 2 e. m. = 48 timm.; fritid lördag kl. 2 e. m.—söndag kl. 10 e. m. = 32 timmar. Längsta arbetsdag alltså 10 timmar, längsta fritid 32, kortaste fritid 8 timmar.

På arbetsställena N:is 5, 6, 8, 10 och 16, där arbetet fortgick utan afbrott hela söndagen, var arbetsordningen följande: Förmiddagsskiftet måndag till och med lördag kl. 6 f. m.—2 e. m., söndag 6 f. m.—10 e. m. = 64 timm.; hvila söndag kl. 10 e. m.—måndag 2 e. m. = 16 timm.; eftermiddagsskiftet måndag—lördag kl. 2—10 e. m. = 48 timm.; hvila lördag kl. 10 e. m.—söndag kl. 10 e. m. = 24 timm.; nattskiftet söndag kl. 10 e. m.—måndag kl. 6 f. m. samt 6 följande nätter = 56 timm.; hvila söndag kl. 6 f. m.—måndag 6 f. m. = 24 timmar. Längsta arbetsdagen, 16 timmar, förekom på söndag, följande två söndagar var 24 timmars fritid.

Arbetsordningen å arbetsstället N:o 32: 1:sta veckan nattskifte 62 timm., hvila söndag kl. 6 f. m.—måndag 2 e. m. = 32 timm.; 2:dra veckan eftermiddagsskifte 48 timm., söndagshvila 32 timm.; 3:dje veckan förmiddagsskifte 48 timm., söndagshvila lördag kl. 2 e. m.—sönd. kl. 4 e. m. = 26 timmar. Längsta arbetsdagen varade 14 timmar från söndag kl. 4 e. m. till måndag kl. 6 f. m.

På arbetsställena N:is 12 och 39: 1:sta veckan 64 arbetstimmar, 2:dra veckan 48 och 3:dje veckan 48 arbetstimmar. Söndagshvila resp. 22, 48 och 18 timmar. Nattskiftet hade en 14 timmars och en 10 timmars arbetsdag.

Å arbetsplatsen N:r 1, där arbetet var inställt om söndagen kl. 6 f. m.—10 e. m., trädde det skifte i arbete söndag afton, som föregående vecka arbetat på förmiddagen. Nattskiftet hade 56 veckotimmar, eftermiddagsskiftet 48 och förmiddagsskiftet 48 arbetstimmar i veckan. Längre arbetsdag än 8 timmar förekom ej, och hvarje söndag var 32 timmars fritid.

Af samtliga 23 till pappersindustrin hörande arbetsställen, där arbetet var fördeladt på 3 skiften, kommo under hvarje 3-veckors-period:

152	arbetstimm. på 2 arbetsställ. med inalles	33	nattarbeterskor
158	»	» 1	» 20
160	»	» 9	» 171
162	»	» 6	» 102
168	»	» 5	» 134

Summa 800 arbetstimmar 23 arbetsställen 460 nattarbeterskor.

Af dessa arbeterskor hade sålunda

7.2 %	i medeltal	51	arbetstimmar	i	veckan
41.5	»	»	»	»	»
22.2	»	»	»	»	»
29.1	»	»	»	»	»
Summa		100	%		

Tab. 4 meddelar detaljeradé uppgifter för hvarje arbetsställe rörande söndagshvilans längd under tre på hvarandra följande söndagar äfvensom beträffande antalet arbetstimmar för hvarje vecka under tre veckors tid, hvarvid är att märka, att nattskiftets veckotimmar äro angifna med kursiverade siffror.

*Arbete med
2 skiften.*

I de industriinrättningar, där arbetstiden är fördelad på 2 skiften, afbrytes densamma vanligen af tvenne raster, den ena på $\frac{1}{2}$, mera sällan på 1, den andra på 1 timme. På en del arbetsställen förekommer dock endast en rast. Där själfva den tekniska tillverkningsprocessen emellertid icke tillåter ett dagligen eller oftare förekommande afbrott i arbetsmaskinernas gång ens för en kortare stund, såsom fallet är vid pappersindustrin, fortgår arbetet i dessa fabriker oafbrutet 12 timmar i sträck. Maskinernas skötsel får icke af arbetarne försummas ens vid förtärandet af den medhafda vägkosten. Då maskinerna skötas af flera än en arbeterska, kunna dessa dock hjälpas åt att härvid vikariera för hvarandra.

Vid arbete med 2 skiften aflösa skiftena hvarandra vanligen kl. 6 f. m. och kl. 6 e. m. Af 75 redovisade arbetsställen tillhörande denna kategori, funnos 11, där arbetet började kl. $\frac{1}{2}$ 7 på morgonen, å 4 vidtog det kl. 7 och å 1 arbetsplats kl. 8 f. m.

Å samtliga sågar, om hvilka uppgifter erhållits, afslutades veckans arbete lördag eftermiddag, på 28 arbetsställen kl. 6, på 4 kl. $\frac{1}{2}$ 6, på 11 kl. 5, på 2 kl. 4 och på 1 arbetsställe kl. 2 e. m. Allt arbete var därefter inställdt till söndag eftermiddag kl. 6, i 3 fall till kl. $\frac{1}{2}$ 7, då föregående veckas dagskifte, efter en fritid af minst 24 timmar, kom i nattarbete. Det skifte, som föregående vecka haft nattarbete, trädde måndag morgon efter minst 48 timmars hvilotid i dagarbete.

Inom pappersindustrin äro de fabriker, som arbeta med 2 skiften, tvungna att för skiftesombytet afbryta arbetet på 12 timmar, emedan arbetarne eljes vore nödsakade att hvarannan vecka arbeta 24 timmar i sträck. Arbetet är vanligen inställdt från söndag morgon kl. 6 till söndag afton kl. 6, då föregående veckas dagskifte öfvergår till nattarbete. Hvardera skiftet kommer sålunda att hafva 24 timmars söndagshvila. Två fabriker afslutade arbetet redan lördag eftermiddag, till följd hvaraf arbetarne hvarannan vecka hade 48 timmars söndagshvila.

Tab. 4 utvisar att samtliga textilfabriker hade arbetet inställt natten mot söndag, 5 fabriker ända till måndag morgon, de flesta avslutade dessutom arbetet på lördagen tidigare än vanligt. Härigenom vanns en förlängd söndagshvila, så att arbetarne hvarannan vecka hade 48—51½ timme ledigt. Dagskiftet hade sålunda 6 arbetsdagar i veckan med i de flesta fall 10 arbetstimmar, nattskiftet vid 5 fabriker endast 5 nätter arbete. Vid 3 textilfabriker hade nattskiftet emellertid 11 arbetstimmar, vid 3 fabriker 10—10½ timme, vid 1 fabrik 9 timmar och vid 1 9 timmar 40 minuter.

Af de 5 industriinrättningar, hvilka äro sammanförda under rubriken »*annan fabriksindustri*», hade 4 arbetet så ordnadt att nattarbete utfördes endast 5 nätter i veckan, i den femte var arbetet inställt från lördag kl. 5 e. m. till söndag kl. 7 e. m.

Vid dessa fabriker hafva arbetarne hvarannan vecka från 49 till 52½ timmes söndagshvila. Det förtjänar dessutom påpekas att vid en af dessa fabriker nattarbete enligt uppgift öfverhufvudtaget förekommer sällan, vid en annan, en fiskkonserveringsfabrik, endast såsom säsongarbete under tre månader af året.

Af samtliga *sågarbeterskor*, som denna enquête omfattar, hade

	724 eller 49.1 %	10 timmars arbetsdag.
	675 » 45.8 »	10½ » »
	76 » 5.1 »	11 » »
Summa	1,475	100 %

*Arbetsdagens
längd vid ar-
bete med 2
skiften.*

Af *pappersindustrins* 471 arbeterskor med 2-skiftesarbete hade endast 2 11 timmars arbetsdag, alla öfriga 12 arbetstimmar.

Af *textilarbeterskorna* hade

	501 eller 84.5 %	10 timmars arbetsdag.
	31 » 5.2 »	10½ » »
	61 » 10.3 »	11 » »
Summa	593	100 %

Inom *annan fabriksindustri* hade af skiftesarbeterskorna

	20 eller 18.5 %	9½ timmars arbetsdag.
	21 » 19.4 »	10 » »
	60 » 55.6 »	10½ » »
	7 » 6.5 »	11 » »
Summa	108	100 %

Å sidd. 20 och 21 i tabellafdelningen meddelas en öfversikt af arbetstiderna i industriinrättningar, som arbeta med 2 skiften. Arbetsställena och arbeterskorna

Nattarbeterskorna i industrin.

äro fördelade efter antalet arbetstimmar under två på hvarandra följande veckor. Uträknas timantalet i medeltal per vecka finner man, att af *sågarbeterskorna* hade

642	eller	43.5	%	i medeltal	53 $\frac{1}{2}$ —55	veckotimmar.
302	»	20.5	»	»	56 $\frac{1}{2}$ —57 $\frac{1}{2}$	»
117	»	7.9	»	»	58 $\frac{1}{2}$ —60	»
351	»	23.8	»	»	60 $\frac{1}{2}$ —63	»
63	»	4.3	»	»	65 $\frac{1}{2}$ —66	»
<hr/>		Summa	1,475	100	%	

Af dessa sågarbeterskor hade 744, eller ungefär hälften, 57 veckotimmar eller mindre och 944, eller 64 %, hade mindre än 58 arbetstimmar i veckan; 414 arbeterskor, eller 28.1 %, hade i medeltal öfver 60 arbetstimmar i veckan.

Af de i *pappersindustrin* sysselsatta arbeterskorna hade

72	eller	15.3	%	i medeltal	71 $\frac{1}{2}$ —72 $\frac{1}{2}$	veckotimmar.
15	»	3.2	»	»	76—77	»
384	»	81.5	»	»	78	»
<hr/>		Summa	471	100	%	

Bland *textilarbeterskorna* hade

124	eller	20.9	%	i medeltal	51 $\frac{1}{2}$	veckotimmar.
115	»	19.4	»	»	53	»
247	»	41.7	»	»	56 $\frac{1}{2}$	»
76	»	12.8	»	»	58	»
31	»	5.2	»	»	63—63 $\frac{1}{2}$	»
<hr/>		Summa	593	100	%	

Af *öfriga i fabriksarbete* sysselsatta nattarbeterskor hade

20	eller	18.5	%	i medeltal	50 $\frac{1}{2}$	veckotimmar.
5	»	4.6	»	»	53 $\frac{1}{2}$	»
60	»	55.6	»	»	56	»
23	»	21.3	»	»	59 $\frac{1}{2}$ —60	»
<hr/>		Summa	108	100	%	

Ojämförligt största antalet arbetstimmar per vecka hade alltså de i pappersindustrin på 2 skiften arbetande kvinnorna.

Typografernas och baderskornas arbetstider skilja sig i så väsentlig grad från de egentliga industriarbeterskornas, att det icke varit möjligt att inordna dem uti samma tabell. I det följande skall därför lämnas uppgifter om arbetstiderna särskildt på förstnämnda tvenne arbetsområden.

Inom den *typografiska industrin* förekommer nattarbete såsom regel endast för en del tidningar, hufvudsakligen morgontidningarnas, personal. *Typografernas arbetstider.*

Af de i tryckerierna i nattarbete sysselsatta kvinnorna, hvilka ingå i denna statistik, äro 13 tidningssättare, 6 postexpeditricer och 2 korrekturläsare, och dessa olika yrkesgrupper hafva i någon mån olika arbetstider. Bland sätтарыne hafva 4 annonssättare arbetet fördeladt på följande sätt: från kl. 10 f. m. till 1 e. m., från kl. 3 till 7 e. m. och från kl. 9—11 e. m., alltså 9 timmars arbetsdag, afbruten af två 2-timmars raster och endast 5 arbetsdagar i veckan. Vid ett tryckeri voro 3 kvinnliga sättare sysselsatta i skiftesarbete sålunda, att de ena veckan arbetade kl. 7—11 f. m. och kl. 3—7 e. m., andra veckan kl. 11 f. m.—3 e. m. och kl. 7—11 e. m. Arbetstiden var alltså 8 timmar. Vid ett annat tryckeri hade 2 kvinnliga sättare likaledes 8 timmars skiftesarbete, dock så ordnad, att det ena skiftet började sitt arbete först kl. 9 f. m. och fortsatte därmed till kl. 1 e. m. samt på eftermiddagen från kl. 3—7; det andra skiftet arbetade kl. 1—3 e. m.; 7—9 e. m. och 10 e. m.—2 f. m. På ett tredje tryckeri, där 3 kvinnliga sättare hade anställning, uppgåfvos dessa hafva 3 dagar i veckan 14—15 arbetstimmar, afbrutna af 2 raster samt mellanliggande 3 dagar 5 à 6 timmar dagarbete. På ett fjärde tryckeri anträffades en kvinnlig sättare, som på egen begäran hade sin arbetstid förlagd nästan utslutande till nattetid, nämligen mellan kl. 5 och 7 f. m. och kl. 10—2 på natten, summa 6 arbetstimmar. Orsaken hvarför hon föredragit nattarbete var att detta enligt gällande tariffaftal betalas med 50 % förhöjning efter kl. 7 på aftonen samt 100 % efter kl. 12 på natten. Då intet arbete på söndagen förekommer i sätterierna, hade alltså af ofvannämnda kvinnliga sättare 136 arbetstimmar i veckan, 4 hade 45, 5 hade 48 och 3 hade i medeltal 58—60 arbetstimmar i veckan, flertalet således betydligt mindre än de bäst ställda industriarbetarne.

Ännu kortare arbetstider hafva de personer, hvilka på tryckerierna sortera morgontidningarna och expediera dem till posten. Beroende af postens afgångstid måste dessa personer visserligen vara i arbete vanligen redan före kl. 6 på morgonen, på ett tryckeri kl. $\frac{1}{2}6$, på ett annat kl. $\frac{1}{2}5$ och på ett tredje redan kl. 4 på morgonen, men arbetstimmarnas antal har uppgifvits vara endast $3\frac{1}{2}$ till 7 timmar.

Af de i denna statistik ingående två kvinnliga korrekturläsarne arbetade den ena kl. 5— $\frac{1}{2}8$ e. m. samt mellan kl. 10—2 på natten, 6— $6\frac{1}{2}$ timme, den andra uppgafs hafva likaså både dag- och nattarbete, varierande mellan 4 och 6 timmar.

Också *baderskorna* falla under kategorin nattarbeterskor i den bemärkelse *Baderskornas arbetstider.* detta ord har i den nutida industrilagstiftningen, enär deras arbete avslutas efter kl. 9 på aftonen.

I föreliggande statistik hafva upptagits såväl några större badinrättningar, belägna i Helsingfors, Tavastehus, Tammerfors, Kotka och Sordavala, med 7, 8, 10 t. o. m. 18 baderskor, som ock ett större antal mindre badstugor i Tammerfors, Jyväskylä och Kotka med 1, 2, 3 å 4 baderskor, hvilka inrättningar hufvudsakligen afse att betjäna arbetarebefolkningen. Då denna i regeln först efter afslutadt dagsarbete är i tillfälle att besöka badstuga, och den allmänna folkseden förlägger badandet till aftonen, öppnas sistnämnda badstugor för sin allmänhet först på eftermiddagen, en del kl. 2, flertalet kl. 3, 4, ett par t. o. m. först kl. 5 på aftonen och stängas kl. 10 eller 11. Baderskornas arbetstid inskränker sig dock ingalunda till den egentliga badtiden, som är 6, 7 å 8 timmar, och som redan i och för sig är rätt ansträngande, enär arbetet förrättas vid starkt upphettad, svettdrifvande temperatur, utan det hör dessutom till baderskans skyldigheter att under förmiddagens lopp elda badstugan och ställa den i ordning samt att, sedan badgästerna på aftonen aflägsnat sig, rengöra badstugan, tvätta badlinnet samt att följande förmiddag mangla det samma. Dessa göromål taga 5 å 6 timmar, också i de minsta badstugorna omkring 4 timmar i anspråk. I fall badstugan stänges för allmänheten kl. 11, kan följaktligen baderskan sällan före kl. 12 aflägsna sig från arbetsstället. Hennes faktiska arbetstid, den hon visserligen under förmiddagstimmarna vanligen kan ordna efter eget behag, kommer sålunda att omfatta minst 11 å 12, men vanligen 13 å 14, i ett fall ända till 16 arbetstimmar. På lördagen hafva baderskorna vanligen sin längsta och brådaste arbetsdag. Det är i synnerhet öfver rengöringsarbetena, för hvilka ingen ersättning ifrågakommer, som klagomål hafva anförts från baderskornas sida. I de större badinrättningarna i Helsingfors, där särskilda eldare äro anställda, äro baderskorna visserligen befriade från eldningen men hafva i stället att betjäna badgäster från kl. 9 eller 10 f. m., då inrättningen öppnas för allmänheten. Redan en eller par timmar därförinnan måste emellertid baderskorna infinna sig för att ställa i ordning badrummen och badlinnet. Inga andra raster förekomma under arbetstiden än de eventuella pauserna mellan badbesöken. För att få tillfälle till middagens intagande hjälpas baderskorna åt att vikariera för hvarandra.

Af de erhållna uppgifterna synes således framgå, att baderskornas arbetsdag i allmänhet är längre än längsta arbetsdagen inom pappersindustrin om ock icke lika strängt reglementerad. —

Kap. IV.

Civilstånd. — Ålder. — Bildningsgrad. — Faderns yrke. — Mannens yrke. — Nattarbetskornas eget tidigare yrke.

Tab. 6 å sidd. 22—25 meddelar en öfersikt af nattarbetskornas för- *Nattarbeter-*
delning efter civilstånd. På de olika industrigrenarna kommo: *skornas civil-*
stånd.

	Ogifta		Giffta		Enkor		Frånskilda, öfvergifna		Summa	
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
Sågindustrin . . .	683	60.2	251	22.2	151	13.3	49	4.3	1,134	100
Pappersindustrin .	544	64.1	151	17.8	125	14.7	29	3.4	849	100
Textilindustrin . .	462	89.4	34	6.6	15	2.9	6	1.1	517	100
Annan fabr. ind.	27	65.9	9	21.9	3	7.3	2	4.9	41	100
Tryckerier	15	83.3	2	11.1	1	5.6	—	—	18	100
Badinrättningar .	31	31.0	34	34.0	32	32.0	3	3.0	100	100

Af samtliga 2,659 redovisade nattarbeterskor voro 1,762 eller 66.3 % ogifta, 481 eller 18.1 % giffta, 327 eller 12.3 % enkör samt 89 eller 3.3 % af sina män öfvergifna eller i några fall frånskilda. Då i den till 1909 års senare landtdag öfverlämnade nådiga propositionen angående arbetet i de industriella yrkena ifrågasattes att allt nattarbete, därest arbetet icke utfördes af 8 timmars skifteslag, ovillkorligt skulle förbjudas giffta arbeterskor, men på särskilda villkor tillåtas ogifta och enkör, skulle alltså enligt ofvanstående utredning det ovillkorliga förbudet träffat 21.4 % eller mera än $\frac{1}{5}$ af samtliga arbeterskor.

Betraktar man de särskilda arbetsområdena, finner man att giffta kvinnor relativt talrikast förekomma bland baderskorna. Så länge intet förbud existerar mot användandet af kvinnlig betjäning i badanstalterna jämväl för manliga badande, måste ofvannämnda förhållande emellertid antecknas med tillfredsställelse. Bland egentliga industriarbeterskor är de gifftas procenttal relativt störst inom sågindustrin. Förklaringen till detta förhållande torde väl ligga i den omständighet, att en stor del af sågarna hafva säsongarbete, hvadan arbeterskorna således icke äro sysselsatta året om utom hemmet, samt att arbetet i sågarna öfverhufvud är af den art, att arbeterskan, om hushållsgöromål eller annat någon dag fordra att hon stannar hemma, med lätthet kan göra detta

genom att sända hvilken annan person som helst i arbete i sitt ställe. Vid uppgifternas insamlande har det ock i flere fall visat sig, att de egentliga arbeterskorna varit frånvarande och i deras ställe mannen, en dotter, eller någon annan därom anmodad person varit i sågarbete.

Alder.

Efter sin ålder hafva arbeterskorna i tab. 6 fördelats i grupper, omfattande 5 åldersår. Uträknas tabellens absoluta tal i hvarje åldersgrupp i procent af hela antalet nattarbeterskor inom hvarje industrigren, erhållas nedanstående relationstal:

	Såg- industri	Pappers- industri	Textil- industri	Annan fab- riksindustri	Typograf. industri	Baderskor.
15—19 år	18.8 %	10.2 %	15.1 %	34.2 %	33.3 %	1.0 %
20—24 »	22.6 »	25.4 »	44.5 »	24.4 »	27.8 »	2.1 »
25—29 »	15.6 »	17.3 »	20.3 »	14.6 »	11.11 »	3.1 »
30—34 »	11.9 »	14.0 »	11.6 »	4.9 »	5.6 »	13.4 »
35—39 »	11.0 »	13.8 »	4.4 »	12.2 »	16.6 »	19.6 »
40—44 »	7.6 »	7.7 »	1.4 »	7.3 »	5.6 »	16.5 »
45—49 »	7.0 »	6.4 »	1.7 »	2.4 »	— »	54.6 »
50—54 »	2.4 »	2.9 »	— »	— »	— »	13.4 »
55—59 »	2.4 »	1.8 »	0.6 »	— »	— »	3.1 »
60— »	0.7 »	0.5 »	0.4 »	— »	— »	3.1 »
Summa	100.0 %	100.0 %	100.0 %	100.0 %	100.0 %	100.0 %

Såsom synes har i de tre största industrigrenarna åldersgruppen 20—24 år att uppvisa relativt största antalet arbeterskor. I yrkesgruppen »annan fabriksindustri» och bland typograferna äro de helt unga arbeterskorna under 20 år öfvervägande. Bland baderskorna befinner sig däremot mer än hälften i åldern mellan 40 och 55 år.

I yngsta åldersgruppen 15 t. o. m. 19 år ingå: 1 14-åring, 11 15-åringar, 30 16-åringar och 39 17-åringar, inalles 81 arbeterskor under 18 år. Emellertid förbjuder gällande förordning af den 15 april 1889 angående skydd för arbetare i de industriella yrkena användandet af barn och unga personer under 18 år i nattarbete. Största delen af ofvannämnda unga flickor, eller 64, hafva anträffats i sågarna, och kan möjligen någon del af dem hafva haft tillfällig sysselsättning därstädes. De 4 i tryckerierna anställda unga flickorna under 18 år äro sysselsatta med tidningsexpedition och hafva, såsom af redogörelsen på sid. 27 framgår, visserligen en del af sin arbetstid förlagd till före kl. 6 på morgonen, men å andra sidan blott ett inskränkt antal arbetstimmar. Däremot måste det väcka allvarliga betänkligheter, att bland baderskorna, hvilka i allmänhet tillhöra de äldre ålderskategorierna, finna en 17-åring. En närmare granskning af fallet besannar

ock tyvärr farhågorna: anteckningarna meddela, att den unga flickan haft ett barn och att detta aflidit. Af de i pappersindustrin arbetande unga flickorna under 18 år hade 3 8-timmars och 4 12-timmars arbetsdag.

Af nattarbeterskorna i de olika yrkesgrupperna voro:

	under 30 år	30—50 år	öfver 50 år
i sågindustrin	57.0 %	37.5 %	5.5 %
i pappersindustrin	52.9 »	41.9 »	5.2 »
i textilindustrin	79.9 »	19.1 »	1.0 »
i annan fabriksindustri	73.2 »	26.8 »	—
i typografisk industri	72.2 »	27.8 »	—
af baderskorna	6.2 »	74.2 »	19.6 »

Relativt talrikast företrädde voro de yngre åldersklasserna således inom textilindustrin, medelåldern bland baderskorna samt inom pappersindustrin och de äldsta åldersgrupperna bland baderskorna. Af samtliga nattarbeterskor voro 58.5 % under 30 år, 36.5 % mellan 30 och 50 år samt 5 % öfver 50 år.

Då det är af praktiskt intresse att utröna huru de *gifta* nattarbeterskorna fördela sig på de olika åldersgrupperna, äro de absoluta talen i tab. 6 här nedan förvandlade till relationstal, utvisande de *gifta* nattarbeterskornas antal i hvarje åldersgrupp i procent af hela antalet nattarbeterskor inom åldersgruppen:

	Såg- industri	Pappers- industri	Textil- industri	Annan fab- riksindustri	Typograf. industri	Baderskor.
15—19 år	2.3 %	3.5 %	1.3 %	— %	— %	— %
20—24 »	12.9 »	9.8 »	4.8 »	10.0 »	— »	— »
25—29 »	21.5 »	13.0 »	8.6 »	33.3 »	50.0 »	66.7 »
30—34 »	32.6 »	24.6 »	10.0 »	— »	— »	30.8 »
35—39 »	44.8 »	29.9 »	21.7 »	60.0 »	33.3 »	57.9 »
40—44 »	36.0 »	33.8 »	14.3 »	66.7 »	— »	43.8 »
45—49 »	40.5 »	22.2 »	11.1 »	100.0 »	— »	12.5 »
50—54 »	25.9 »	32.0 »	— »	— »	— »	30.8 »
55—59 »	14.8 »	6.7 »	— »	— »	— »	33.3 »
60— »	12.5 »	25.0 »	— »	— »	— »	— »

Af ofvanstående synes att de *gifta* arbeterskorna äro relativt talrikast i åldersgrupperna mellan 30 och 50 år, alltså i den ålder, då deras barn till största antalet icke mera torde vara i det mest trängande behof af modersvård. Af samtliga *gifta* nattarbeterskor voro 30.5 % i åldern under 30 år, 63.9 % mellan 30 och 50 år samt 5.6 % öfver 50 år. Åldersfördelningen bland de *gifta* arbeterskorna är således väsentligen olika mot hvad den är bland nattarbeterskorna öfverhufvudtaget.

*Bildnings-
grad.*

Såsom lämpligaste gradmätare för bedömandet af arbeterskornas bildning har ansetts högre folkskolan med dess fyra klasser. Af tab. 7 framgår, att af samtliga redovisade nattarbeterskor endast 32.7 % besökt högre folkskola, hvaremot 67.3 % antingen gått i ingen skola alls eller också besökt blott ambulatorisk eller lägre folkskola. Bland dessa senare hade dock 1 gått i dejskola, 1 i mejeriskola, 1 i väfskola, 1 i folkhögskola och 2 i döfstumskola. Tabellen illustrerar vidare det beklagliga förhållandet att folkskolans elever på långt när icke alla fullständigt genomgå densamma. Af 868 arbeterskor, som gått i folkskola, hade 139 eller 16.0 % besökt endast 1 klass, 209 eller 24.1 % 2 klasser, 173 eller 19.9 % 3 klasser; endast 347 eller 40.0 % hade genomgått hela folkskolan. Tre hade fortsatt några klasser i samskola, två hade genomgått flickskola.

För jämförande af bildningsförhållandena inom de olika yrkena må följande siffror meddelas, utvisande relativa antalet nattarbeterskor, som besökt högre folkskola och sådana som genomgått högre folkskola.

	Besökt h. folk- skola. % af hela antalet	Genomgått h. folkskola. % af hela antalet
Sågindustrin	29.4	10.1
Pappersindustrin	27.4	10.2
Textilindustrin	47.4	22.2
Annan fabriksindustri	39.0	12.2
Typograferna	100.0	94.4
Baderskorna	23.0	8.0

Ofvanstående bekräftar det kända förhållandet, att den typografiska industrins idkare i bildning stå framom öfriga industriarbetare. Af de vid tidningstryckerierna anställda kvinnorna, hvilka tillfrågats om deras skolgång, hade alla utom en genomgått högre folkskola, och denna ena hade från folkskolans andra klass öfvergått till fruntimmersskola samt genomgått denna.

Lägst på bildningsskalan synas baderskorna stå. Endast 8 % af dem hafva genomgått högre folkskola. Bland sågarnas och pappersindustrins arbeterskor äro bildningsförhållandena ungefär enahanda och icke stort bättre än bland baderskorna, hvaremot betydligt gynnsammare förhållanden synas vara rådande bland textilarbeterskorna, sannolikt af orsak att dessa till öfvervägande grad äro stadsbarn, hvilka haft lätt tillträde till folkskola. Att procenten af arbeterskor, som genomgått folkskola, icke är större, är lika anmärknings- som beklagansvärdt. I en textilfabrik uttalades af arbeterskorna önskemålet att å större arbetsplatser aftonskolor skulle inrättas för arbeterskorna.

Tab. 8 meddelar en öfversikt af de yrkesgrupper, hvilka nattarbeterskornas fäder tillhörde. De absoluta talen i tabellen äro nedan förvandlade till relativa; utvisande hvarje yrkesgrupps procenttal af hela antalet.

Faderns yrke.

	Antal	%
Industri	344	12.9
Handtverk	286	10.8
Jordbruk	824	31.0
Handel och samfärdsel	9	0.3
Timmermän	58	2.2
Tjänare	34	1.3
Annat yrke	157	5.9
»Arbetare» i allmänhet	781	29.4
Yrket icke uppgifvet	80	3.0
Fadern okänd	86	3.2
Summa	2,659	100 %

Af ofvanstående synes, att det är landets jordbruksnäring, som hufvudsakligen levererar arbetskrafter för de här ifrågavarande industrierna. Därefter komma kroppsarbetare utan yrkesutbildning och den egentliga industriarbetarklassen först i tredje rummet. Af industriarbetarna tillhörde 213 eller närmare 62 % samma industrigren som nattarbeterskorna själfva. Sammanställes detta tal emellertid med nattarbeterskornas totalantal, finner man att endast c. 8 % af arbeterskorna hade egnat sig åt faderns yrke. Bland de arbeterskor, hvilkas fäder varit sysselsatta med jordbruk, voro c. 25 % döttrar till hemmansegare, 27 % torparedöttrar och 48 % döttrar till jordbruksarbetare. Sistnämnda procenttal är säkerligen i verkligheten större, då sannolikt ett betydligt antal af de under rubriken »arbetare» ingående personerna jämväl varit sysselsatta i jordbruk. Mest anmärkningsvärdt är det relativt stora antalet hemmansegare- och torparedöttrar, hvilka sökt förvärfvarsarbete i industrins tjänst.

De arbeterskor, hvilka varit eller vid tiden för enquêten voro gifta, hafva tillfrågats också om mannens yrke. De erhållna uppgifterna äro sammanställda i tab. 9, hvarur framgår, att af 897 arbeterskor nedanstående antal voro eller varit gifta med

Mannens yrke.

	antal	%
industriarbetare	354	39.5
handtverkare	98	10.9
jordbrukare	55	6.1
timmermän	17	1.9
tjänare	15	1.7
handlande eller trafikanter	5	0.5

	antal	%
andra yrkesmän	49	5.5
»arbetare» i allmänhet	199	22.2
ingen uppgift om mannens yrke	105	11.7
Summa	897	100 %

Då af ofvanstående synes, att största procenten af de gifta arbetskororna hade eller haft sina män bland industriarbetarnes led, kan man sluta till att denna omständighet medverkat också till deras eget inträdande i industrins tjänst.

I 65.2 % af alla de fall, i hvilka mannen var industriarbetare, arbetade hustrun i samma industri som mannen. Det är i synnerhet inom sågindustrin, som man och hustru följas åt i arbetet.

Näst den grupp, som bildas af industriarbetarnes hustrur, utgöra de icke yrkeskunniga arbetarnes hustrur bland nattarbeterskororna den talrikaste gruppen. Orsaken härtill är utan tvifvel den, att den icke yrkeskunniga arbetarens arbetsförtjänst i de flesta fall är otillräcklig för familjens uppehälle, hvarför hustrun är tvungen att skaffa sig arbetsförtjänst utom hemmet för att kunna bidraga till familjens underhåll.

*Arbeterskans
eget tidigare
yrke.*

För belysandet af frågan huru och af hvilka element nattarbeterskororna rekryteras är det af vikt att jämväl undersöka, huruvida arbetskororna tidigare varit sysselsatta i annat yrke och i hvilket. Svaret på dessa frågor lämnas af sammanställningen i tab. 7.

Af tabellen framgår, att af samtliga 2,659 redovisade nattarbeterskor 1,446 eller c. 54 % tidigare idkat annat yrke, hvaremot 1,213 eller c. 46 % aldrig haft annat yrke. Af dem som tidigare idkat annat yrke hade nedanstående antal varit sysselsatta i följande yrken:

	antal	%
annat industriarbete	296	20.5
jordbruk och mejerihandtering	160	11.1
handel	7	0.5
sömnad	25	1.7
tvätt och strykning	16	1.1
bageri	7	0.5
bokbinderi	3	0.2
såsom tjänarinnor	914	63.2
annat yrke	18	1.2
Summa	1,446	100 %

Mest i ögonen fallande är den näst sista procentsiffran, som utvisar den stora tillströmningen af tjänarinnor till industriarbetet. Det torde väl hufvud-

sakligen vara den oinskränkta personliga frihet under regelbundna raster och fritider, som industriarbetet erbjuder, och som hos arbeterskan alstrar den behagliga känslan af att råda öfver sig själf, hvilken härvid utgör den förnämsta dragningskraften och som bringar henne att förbise den stora bundenheten under själfva arbetstiden. Den i jämförelse med tjänarinnelönerna betydligt högre kontanta ersättning industriarbetet erbjuder, bringar också arbeterskorna lätt att underskatta eller h. o. h. förbise de natura förmåner i form af husrum och uppehälle, som ingå i tjänarinnans aflöning, men som industriarbeterskan själf måste bekosta, hvilket har till följd att hon söker inskränka sina anspråk på husrum och föda till det minsta och billigaste möjliga.

Kap. V.

Hälsotillstånd. — Bostadsförhållanden. — Natt- arbeterskornas daghvila.

*Hälsotill-
stånd.*

För bedömandet af frågan om nattarbetets menlighet för de därmed sysselsatta arbetarnes och speciellt för de kvinnliga arbetarnes hälsa vore en statistisk utredning af nattarbeterskornas faktiska hälsotillstånd naturligtvis af allra största vikt. För att hafva full beviskraft borde en dylik statistik emellertid grunda sig på speciella läkareundersökningar och under en längre följd af år gjorda iakttagelser, hvarjämte också alla öfriga omständigheter och förhållanden såsom arbetstidens längd, näringsförhållanden, bostadsförhållanden, ekonomiska- och familjeförhållanden m. m., hvilka jämsides med nattarbetet inverka på arbeterskornas hälsotillstånd, borde beaktas. Likaså vore det af vikt att hafva kännedom om arbeterskornas allmänna hälsotillstånd *innan* deras inträde i nattarbete samt under huru lång tid de varit sysselsatta i sådant arbete. Då ett dylikt material i förevarande fall varit omöjligt att åstadkomma, men det likväl ansetts, att också arbeterskornas egna uppgifter om deras hälsotillstånd måste anses vara för frågan belysande, hafva dylika uppgifter insamlats och finnas sammanställda i tab. 10. I de olika åldersklasserna var hälsotillståndet enligt nattarbeterskornas eget bedömande följande:

	godt	ganska godt	klent	dåligt
Under 20 år	69.2 %	21.2 %	6.8 %	2.8 %
20—29 »	56.7 »	23.8 »	13.5 »	6.0 »
30—39 »	49.2 »	28.2 »	14.2 »	8.4 »
40—49 »	44.5 »	31.1 »	13.7 »	10.7 »
50—59 »	47.3 »	24.1 »	15.2 »	13.4 »
60— »	56.3 »	25.0 »	6.2 »	12.5 »
Samtliga åldersklasser	54.8 %	25.4 %	12.7 %	7.1 %

Sammanlås å ena sidan de två första kolumnerna, hvilka beteckna en tillfredsställande hälsa, och å andra sidan de två senare kolumnerna, som angifva klen eller dålig hälsa, erhållas följande serier:

	tillfreds- ställande	icke tillfreds- ställande
Under 20 år	90.4 %	9.6 %
20—29 »	80.5 »	19.5 »
30—39 »	77.4 »	22.6 »
40—49 »	75.6 »	24.4 »
50—59 »	71.4 »	28.6 »
60— »	81.3 »	18.7 »
Samtliga åldersklasser	80.2 %	19.8 %

Såsom naturligt är, utvisa ofvanstående procenttal att hälsotillståndet står i intim relation till åldern och progressivt försämras under ålderns framskridande. Det undantagsförhållande, att 60-åringarna enligt ofvanstående siffror synas njuta af en bättre hälsa än yngre åldersgrupper, beror sannolikt därpå, att förstnämnda åldersgrupp, som i denna statistik omfattar endast 17 personer, icke är nog talrikt företrädd för att kunna leverera ett representativt procenttal. Hälsotillståndets gradvisa försämring synes, af ofvanstående siffror att döma, ske synnerligen jämnt, med undantag för 20—30 års åldern, hvarest det snabbaste nedåtgåendet är märkbart. I öfverensstämmelse härmed står den af uppgifternas insamlare gjorda iakttagelsen, att det oftast varit *unga* arbeterskor, hvilka beklagat sig öfver att arbetet nattetid känts tröttande, hvaremot äldre arbeterskor lättare syntes fördraga detsamma.

Enär åldern 20—30 år är bland nattarbeterskorna talrikast företrädd, blir den inom denna åldersklass rådande allmänna hälsolivån normgifvande för genomsnittshälsotillståndet bland nattarbeterskorna af alla åldrar, af hvilka 80.2 % enligt uppgift haft tillfredsställande, 19.8 % icke tillfredsställande hälsa.

Inom de olika industrigrenarna var enligt nattarbeterskornas själfdeklARATIONER hälsotillståndet bland dessa uttryckt i procent följande:

	godt	ganska godt	klent	dåligt
Sågindustrin	55.5 %	26.8 %	10.9 %	6.8 %
Pappersindustrin	58.1 »	22.8 »	11.5 »	7.6 »
Textilindustrin	48.4 »	25.3 »	20.1 »	6.2 »
Annan fabriksind.	65.9 »	31.7 »	—	2.4 »
Typografisk industri	72.2 »	27.8 »	—	—
Baderskor	43.9 »	29.7 »	13.2 »	13.2 »

eller ytterligare förtydligadt genom sammanslagning af å ena sidan de två första, å andra sidan de två senare kolumnerna:

	tillfreds- ställande	icke tillfreds- ställande
Sågindustrin	82.3 %	17.7 %
Pappersindustrin	80.9 »	19.1 »
Textilindustrin	73.7 »	26.3 »
Annan fabriksindustri	97.6 »	2.4 »
Typografisk industri	100.0 »	—
Baderskor	73.6 »	26.4 »

Enligt dessa uppgifter skulle alltså hälsotillståndet hos de kvinnor, hvilka äro sysselsatta i tidningstryckerierna med sättning, korrekturläsning eller expedition af tidningarna vara fullt tillfredsställande. Härtill bidragande orsaker äro otvifvelaktigt en öfverhufvudtaget betydligt kortare arbetstid än den i öfriga industrier förekommande, förmånligare lönevillkor, hvilka medgifva ett mera hygieniskt lefnadssätt, äfvensom den omständighet, att de här ifrågavarande kvinnorna samtliga tillhörde de yngre åldersklasserna. Sistnämnda förhållande eger rum också beträffande de arbeterskor, hvilka hänförs till gruppen »annan fabriksindustri», som likaledes har att uppvisa ett tillfredsställande hälsotillstånd. Nattarbete förekommer, såsom tidigare nämnts, för flertalet af dessa arbeterskor endast säsongvis. Bland öfriga i egentligt industriarbete sysselsatta nattarbeterskor är hälsotillståndet, att döma af ofvanstående siffror, betydligt mindre tillfredsställande. Bäst är detsamma dock bland sågarbeterskorna, därefter bland de i pappersindustrin och sämst bland de i textilindustrin sysselsatta arbeterskorna. Till samma slutsatser, som ofvanstående siffror föranleda, kommo äfven de personer, hvilka insamlade ifrågavarande uppgifter, och kommo i personlig, om ock flyktig, beröring med arbeterskorna. Sågarbeterskorna hade i allmänhet ett friskt och hurtigt utseende, hvilket finner sin förklaring däri, att arbetet ger anledning till allsidig kroppsrörelse och försiggår i lokaler med riklig tillgång på frisk luft, delvis h. o. h. ute i friska luften, samt att nattarbete vid flertalet sågar icke förekommer hela året om. I de till pappersindustrin hörande fabrikerna sågo arbeterskorna i allmänhet mera ansträngda ut; tydligen en följd af att de vid arbetsmaskinerna sysselsatta kvinnorna i sitt arbete hafva alltför liten samt ensidig kroppsrörelse och att luften i arbetsrummen icke är lika god som i sågverken. I sulfatcellulosafabrikerna tillkommer ytterligare den vidriga lukten. I hvilken grad denna under en längre tid inandad skadligt inverkar på den mänskliga fysiken eller det allmänna välbefinnandet öfverhufvud torde väl icke ännu vara fullt utredt. På den, som tillfälligt kommer i nära beröring därmed, verkar densamma emellertid utan gensägelse vidrigt och deprimerande. De cellulosaarbeterskor undertecknad personligen varit i tillfälle att åtspörja, om lukten vållat dem illamående, framkallat hufvudvärk eller andra sjukliga störingar,

medgäfvu dock icke detta, utan förklarade — något undvikande — att »man vänjer sig» vid densamma. Enligt uppgifter af andra orsbor var arbetet vid ifrågavarande fabrik eftersökt, emedan det var det bäst aflönade, som på platsen stod att fås. Då arbetsdagens längd inom pappersindustrin varierar hela 4 timmar (å endel fabriker 8, å andra 12 timmars arbetsdag), måste naturligtvis denna olikhet betydligt inverka på hälsotillståndet i de olika fabrikererna. Vid de fabriker, som hade 8-timmars arbetsdag, beklagade sig arbeterskorna i allmänhet icke öfver att nattarbetet var ansträngande, hvilket däremot i större grad uppgafs vara fallet, där arbetsdagen var 12 timmar.

Betydligt sämre synes hälsotillståndet vara bland textilarbeterskorna, af hvilka hela 26.3 % uppgifvas hafva mindre tillfredsställande hälsa, och sämst bland baderskorna, där motsvarande procenttal är 26.4, oaktadt dessa icke hafva nattarbete i samma utsträckning, som föregående yrkesgrupper. Utan tvifvel hafva äfven i dessa fall de förhållanden, under hvilka arbetet utföres, medverkat till det mindre tillfredsställande hälsotillståndet. I textilindustrin finna vi å en del arbetställen långa nattskiften på 11 timmar, om ock under endast 5 nätter i veckan, hvarjämte det är att märka, att arbetet i spinnsalarna förrättas i oafbrutet stående ställning samt i starkt uppvärmd, delvis mycket fuktig luft, till följd hvaraf arbeterskorna under vandrigen hem från fabriken äro lätt utsatta för förkylning.

Beträffande baderskorna åter, hvilka icke äro nattarbeterskor i egentlig mening, är att märka, att de öfverhufvudtaget hafva en synnerligen lång arbetsdag, och att arbetet förrättas i starkt upphettad, fuktig luft, hvarför baderskorna äro mycket utsatta för att förkyla sig, då de aflägsna sig från sitt arbete. Något torde väl den ogynnsamma procentsiffran vara påverkad äfven af den omständigheten, att baderskorna öfverhufvud tillhöra de äldre åldersklasserna.

För underlättande af en jämförelse af de genom denna enquête erhållna uppgifterna med de uppgifter rörande kvinnliga arbetares hälsotillstånd, hvilka vunnits genom tidigare arbetsstatistiska undersökningar, må följande sammanställning meddelas:

	godt	täml. godt	klent	dåligt
bageriarbeterskor	82.9 %	11.5 %	4.7 %	0.9 %
textilarbeterskor	78.1 »	16.2 »	4.8 »	0.9 »
typografer	76.2 »	17.5 »	6.3 »	— »
tobaksarbeterskor	65.3 »	18.9 »	13.4 »	2.4 »
enbart nattarbeterskor	54.8 »	25.4 »	12.7 »	7.1 »
sömmerskor	58.4 »	19.8 »	11.8 »	10.0 »

eller förtydligadt genom sammanställning i två kategorier:

	tillfreds- ställande	icke tillfreds- ställande
bageriarbeterskor	94.4 %	5.6 %
textilarbeterskor	94.3 »	5.7 »
typografer	93.7 »	6.3 »
tobaksarbeterskor	84.2 »	15.8 »
enbart nattarbeterskor	80.2 »	19.8 »
sömmerskor	78.2 »	21.8 »

Man väntar utan tvifvel att finna hälsotillståndet bland nattarbetskorna betydligt sämre än i de yrkesgrupper, hvilka antingen hafva enbart dagarbete, eller där både dag- och nattarbeterskor äro sammanförda. Emellertid synes ofvanstående sammanställning endast delvis bekräfta detta antagande. Bageriarbeterskor, textilarbeterskor och typografer hafva visserligen att uppvisa betydligt mera tillfredsställande procenttal än nattarbetskorna, men skillnaden mellan de sistnämndas och tobaksarbetskornas allmänna hälsotillstånd är icke synnerligen stor, och sömmerskornas hälsotillstånd synes t. o. m. vara mindre tillfredsställande än nattarbetskornas i gemen. Detta förhållande är så mycket mera öfverraskande, som nattarbete delvis icke alls, delvis endast tillfälligt och i liten utsträckning förekommer i sistnämnda tvenne yrkesgrupper.

Af samtliga 2,659 tillfrågade nattarbeterskor uppgåfvo sig 855 eller 32.2 % lida af någon kronisk sjukdom.

Af nattarbetskorna i de olika industrigrenarna uppgåfvos nedanstående antal lida af kronisk sjukdom:

	antal	%
textilindustrin	204	39.5
baderskorna	35	35.0
pappersindustrin	287	33.8
sågindustrin	321	28.3
typografisk industri	4	22.2
annan fabriksindustri	4	9.8

Följande tabell visar hvilka sjukdomar som förekommo bland nattarbetskorna i de olika industrierna och frekvensen af desamma inom ifrågasvarande yrkesgrupper:

	Såg- industri		Pappers- industri		Textil- industri		Annan fabriks- industri		Typogr. industri		Bader- skor		Sjukdoms- frekvens.
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	
Allmän svaghet och nervositet	110	34.3	94	32.8	90	44.1	1	25.0	2	50.0	14	40.0	
Lungshot och annan tuberkulos	10	3.1	9	3.1	5	2.4	—	—	—	—	—	—	
Andra lung- och halsåkommor	14	4.4	30	10.5	4	2.0	—	—	—	—	—	—	
Reumatism	30	9.4	28	9.8	12	5.9	1	25.0	—	—	10	28.6	
Hjärtlidande	11	3.4	8	2.8	6	2.9	—	—	—	—	3	8.5	
Njurlidande	4	1.2	1	0.3	—	—	—	—	—	—	1	2.9	
Mag- och tarmsjukdomar	68	21.2	50	17.4	44	21.6	2	50.0	2	50.0	—	—	
Ögonsjukdomar	6	1.9	7	2.4	3	1.5	—	—	—	—	2	5.7	
Öronsjukdomar	2	0.6	2	0.7	—	—	—	—	—	—	—	—	
Utslag å händerna	—	—	1	0.3	—	—	—	—	—	—	—	—	
Sjuka fötter af stående	2	0.6	9	3.1	2	1.0	—	—	—	—	—	—	
Kvinnosjukdomar	9	2.8	5	1.8	3	1.5	—	—	—	—	2	5.7	
Andra sjukdomar	46	14.3	35	12.2	34	16.6	—	—	—	—	2	5.7	
Följder af olycksfall	9	2.8	8	2.8	1	0.5	—	—	—	—	1	2.9	
Summa lid. af sjukdom:	321	100%	287	100%	204	100%	4	100%	4	100%	35	100%	

För underlättande af en jämförelse med de resultat tidigare arbetsstatistiska undersökningar lämnat rörande sjukdomsfrekvensen (enligt arbeterskornas egna uppgifter) bland tobaks-, textil- och bageriarbeterskor, kvinnliga typografer samt nålarbeterskor meddelas nedanstående sammanställning, där procentsiffrorna utvisa relativa talrikheten af olika sjukdomars förekomst i förhållande till samtliga sjukdomsfall bland de kvinnliga arbetarne i olika yrkesgrupper:

	Tryckeri- arbeterskor.	Textil- arbeterskor.	Bageri- arbeterskor.	Tobaks- arbeterskor.	Nål- arbeterskor.	Natt- arbeterskor.
	%	%	%	%	%	%
Allmän svaghet och nervositet	26.6	28.9	32.3	34.7	59.7	36.4
Lungshot och annan tuberkulos	1.3	11.2	2.2	} 36.4	8.5	2.8
Andra lung- och halsåkommor	30.2	24.3	11.8		3.3	5.6
Reumatism	3.5	5.4	14.0		4.8	9.5
Hjärtlidande	3.1	2.0	5.4	5.3	3.7	3.3

	Tryckeri- arbet- skor: %	Textil- arbet- skor. %	Bageri- arbet- skor. %	Tobaks- arbet- skor. %	Nål- arbet- skor. %	Natt- arbet- skor. %
Mag- och tarmsjukdomar	11.1	5.7	9.7	5.2	7.7	19.4
Ögonsjukdomar	6.0	3.8	6.5	1.8	1.5	2.1
Öronsjukdomar		0.9		—	1.1	0.5
Utslag å händerna	—	0.2	3.2	0.2	—	0.1
Sjuka fötter af stående	0.9	2.0	2.2	—	1.1	1.5
Andra sjukdomar	16.4	14.3	12.7	13.0	8.2	16.6
Följder af olycksfall	0.9	1.3	—	—	0.4	2.2
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Det torde väl kunna anses att nattarbetets inverkan i sanitärt hänseende hufvudsakligen framträder i de sjukdomstillstånd, som betecknas med benämningarna »allmän svaghet» och »nervositet». Ofvanstående siffror synas ock bekräfta att så verkligen är fallet, enär nämnda sjukdomstillstånd bland nattarbeterskorna representeras af det största procenttalet sjukdomsfall. Jämföras nattarbeterskorna i detta hänseende med arbeterskorna i de öfriga undersökta yrkesgrupperna, finner man att deras tillstånd är något sämre än tobaksarbeterskornas (enbart dagarbeterskor) men däremot mycket bättre än nålarbeterskornas (36.4 % mot 59.7 %). Öfriga mest framträdande skiljaktigheter i ofvanstående sammanställning äro att sjukdomar i respirationsorganen äro bland nattarbeterskorna jämförelsevis litet, mag- och tarmsjukdomar jämförelsevis mycket förekommande. Förklaringen till det sistnämnda förhållandet torde antagligen vara den, att arbeterskorna numera öfverhufvud bättre förstå att hänföra till mag-sjukdomar sjukliga yttringar, som de tidigare benämnde med en mängd andra namn.

Förutom de hygieniska förhållandena i arbetslokalen samt själfva arbetets beskaffenhet inverka naturligtvis många andra förhållanden på arbeterskornas hälsotillstånd. En betydande roll spela härvid bostadsförhållandena.

*Bostadsför-
hållanden.*

Tab. 12 gifver en inblick i arbeterskornas bostadsförhållanden. Af tillfrågade 2,659 arbeterskor uppgäfvo sig 1,888 eller 71.0 % bo i eget hem, d. v. s. i egen bostad eller lokal, de ogifta mestadels i sitt föräldrahem. Inneboende hos främmande befunnos 761 eller 28.6 % af hela antalet; 10 kvinnor eller 0.4 % hafva icke lämnat uppgifter om sina bostadsförhållanden.

Inom de olika industrierna var förhållandet följande:

	med eget hem	inneboende
Sågindustrin	76.3 %	23.7 %
Pappersindustrin	65.6 %	34.4 %

	med eget hem	inneboende
Textilindustrin	67.3 %	32.7 %
Annan fabriksindustri	61.0 »	39.0 »
Tryckerier	100.0 »	—
Badinrättningar	82.6 »	17.4 »

Arbeterskorna blefvo äfven tillfrågade rörande antalet personer, som bebodde det rum, i hvilket de sovvo. Svaren hafva gifvit det resultat, att sofrummet varit bebodt af:

1 person	i 172 fall eller	6.5 %	af samtliga
2 personer	» 411 »	» 15.6 »	»
3 »	» 508 »	» 19.2 »	»
4 »	» 452 »	» 17.1 »	»
5 »	» 356 »	» 13.5 »	»
6 »	» 297 »	» 11.2 »	»
7 »	» 156 »	» 5.9 »	»
8 »	» 122 »	» 4.6 »	»
9 »	» 64 »	» 2.4 »	»
10 »	» 38 »	» 1.4 »	»
11 »	» 36 »	» 1.4 »	»
12 eller flere »	» 31 »	» 1.2 »	»
Summa	2,643	100 %	

Af ofvanstående framgår, att sofrummet bebos i medeltal af något mer än 4 personer. För att få en fullt riktig uppfattning af trångboddheten vore det dock nödvändigt, att ega kännedom jämväl om storleken af de af arbeterskorna bebodda rummen. Det har likväl icke ansetts möjligt, att utsträcka enquêten till denna detalj, hvilken skulle nödvändiggjort besök i arbeterskornas bostäder och mätningar af rummen. Genom tidigare utförda arbetarbostadsenquêter i Helsingfors, Åbo och Tammerfors har emellertid vunnits sådan inblick i arbetarnes bostadsförhållanden, att vissa slutsatser kunna dragas också ur de siffror förevarande undersökning har att uppvisa. Då arbetarbostäderna i Tammerfors befunnits hafva i medeltal 2.5, i Åbo 3.0 och i Helsingfors 3.4 innevånare per rum, men nattarbeterskorna dela rum med i medeltal något mer än 3 personer, skulle detta tyda på att dessa arbeterskor äro ännu mera trångbodda än arbetarbefolkningen öfverhufvud på de nämnda orterna. Af bostadsmätningarna har det vidare visat sig, att i Helsingfors bostäder med flere än 2 personer per rum voro i regeln öfverbefolkade (mindre än 20 m³ per person), med flere än 4 personer per rum i hög grad öfverbefolkade (mindre än 10 m³ per person). I Tammerfors, där rummen i allmänhet äro större, hafva rum med mer än 4 innevånare befunnits

öfverbefolkade, med mer än 5 innevånare i hög grad öfverbefolkade. Af nattarbeterskorna bodde 41.6 % i rum med flere än 4 innevånare, således i rum, som torde kunna anses såsom i mer eller mindre hög grad öfverbefolkade. Af bostadsenquêterna har det också framgått, att ju större antalet innevånare per rum varit, desto höggradigare har den faktiska öfverbefolkningen visat sig vara.

Största uppseende väcker den omständigheten, att innevånarnes antal i så många fall uppgår till 9, 10, 11, till och med långt öfver 12 personer. I 4 fall har arbeterskan uppgifvit sig dela rum med 12 andra personer, i 1 fall beboddes sofrummet af 14 personer, i 3 fall af 15, i 1 fall af 16, i 1 fall af 17, i 1 fall af 19, i 1 fall af 20 och i 1 fall af 22 personer! De sistnämnda rent af härresande fallen hafva visserligen anträffats å en enda arbetsplats, en trämasse- och pappersfabrik, där alltför få bostäder funnos uppförda enkom för den talrika arbetarpersonalens räkning och å omgifvande landsbygd i fabriken närhet likaså funnos blott få bondstugor, där fabriksarbetarne kunde erhålla tak öfver hufvudet, hvarför öfverbefolkning i stugorna blef oundviklig. Enligt uppgift ökades denna ännu ytterligare på våarna, då förbipasserande stockflötare måste beredas nattkvarter i stugorna. Att de inneboende, där 5 personer eller flere dela sofrum, icke kunna disponera öfver fasta sängplatser, utan måste nöja sig med en provisionell bädd på golvet, är en hart när oundviklig följd af förhållandena. Trångboddhetens olägenheter förvärras ytterligare därigenom, att sofrummet ofta bebos af fullvuxna män och kvinnor, hvilka icke tillhöra samma familj. Att dylika bostadsförhållanden innebära faror för sedligheten är själfklart, och skulle de göra det i än högre grad, i fall de icke hade ett visst moraliskt stöd i folkseden. I stora delar af vårt land nöjer sig ju nämligen befolkningen ännu i dag som är med ett enda sofrum gemensamt för familjens både manliga och kvinnliga medlemmar, eventuelt äfven tjänare, också då de ekonomiska förhållanden skulle medgifva större bekvämlighet, och i samma stuga anvisas äfven gästfritt en sofplats åt vägfärande, som anhallar om natthärbärg. Ju mera emellertid forna tiders patriarkaliska uppfattningssätt i öfrigt försvinner, desto mera ökas nödvändigheten att få tillstånd en reform af arbetarnes nuvarande bostadsförhållanden också beträffande inneboendesystemet, hvilket innebär en ständigt växande fara för arbetareklassens kvinnor och halfvuxna barn. En ökad af industridkarne och samhället befrämjad byggnadsverksamhet med ändamål att tillgodose det trängande behovet af billiga, sunda och lämpliga bostäder jämväl för ogifta arbetare, såväl manliga som kvinnliga, är härför af nöden och därjämte ett intensivt upplysningsarbete för spridning af kunskap om de hygieniska vådorna af trångboddhet samt specielt afsaknaden af ventilation i boningsrummen, hvilken brist blifvit bjärt belyst af arbetarbostadsenquêterna. Ty innan den friska luftens betydelse för hälsan klarnar för folkmedvetandet och krafvet på ventilation i boningsrummen ingår

bland arbetarklassens naturligaste lefnadsfordringar, kan en genomgripande förbättring af sundhetsförhållandena icke vinnas ens genom en ökning af bostadsutrymmet.

Det ofvansagda afser ingalunda att förringa värdet af det, som redan af många fabriksägare blifvit tillgjordt för anskaffande af rymliga och sunda arbetarbostäder, men som icke i detta sammanhang är möjligt att närmare relatera, utan endast att i anledning af de upplysningar, som vunnits genom förevarande undersökning, framhålla nödvändigheten af ytterligare ansträngningar i samma riktning.

Ännu mer än för andra arbeterskor är det för nattarbeterskan af vikt att hafva tillgång till ett rum, där hon ostörd kan sofva och hvila ut efter arbetet under en genomvakad natt. Med ju flera personer hon delar rum, ju svårare har hon att finna den för hvilans behöfliga stillheten och ron, i fall hennes rumkamrater om dagen vistas eller arbeta i samma rum, såsom ofta är fallet. De nyssanförda siffrorna ådagalägga tydligt, hvilka svårigheter de nuvarande bostadsförhållandena också härutinnan bereda nattarbeterskorna. Bäst hafva uti ifrågavarande afseende de nattarbeterskor det ställdt för sig, hvilka dela rum antingen med någon annan nattarbeterska eller med arbeterskor, som på dagen arbeta utom hemmet.

*Nattarbeters-
skornas dag-
hvila.*

På frågan huru många timmar arbeterskorna i regeln sofva på dagen efter att hafva arbetat föregående natt, har i allmänhet erhållits ganska sväfvande svar, synbarligen dels af orsak att de tillfrågade icke tidigare tänkt öfver denna sak, dels emedan softiderna faktiskt varit mycket oregelbundna.

Af samtliga tillfrågade nattarbeterskor, som besvarat frågan, hafva nedanstående antal arbeterskor uppgifvit sig efter afslutadt nattarbete sofva på dagen följande antal timmar:

timmar	nattarbe- terskor	% af samtliga nattarbe- terskor
1	12	0.5
2	146	5.6
3	279	10.7
4	452	17.3
5	641	24.5
6	518	19.8
7	303	11.6
8	192	7.3
9	48	1.8
10	23	0.9
	<hr/> 2,614	100 %

I medeltal pläga arbeterskorna alltså sofva ungefär 5 timmar på dagen efter avslutadt nattarbete, 34.1 % af nattarbeterskorna sofva mindre än 5 timmar, 41.4 % mera än 5 timmar på dagen. Uppgifternas insamlare hafva gjort den allmänna observationen, att de arbeterskor, som uppgifvit sig hafva för vana att sofva regelbundet flere timmar efter avslutadt nattarbete, i regeln haft god hälsa och förklarar sig väl kunna fördrå nattvakandet. Ett 10-tal kvinnor har uppgifvit, att de ofta knappast alls sofvo på dagen efter nattarbetet. I dessa och öfriga fall, där softiden är onaturligt kort, kan väl arbeterskans hälsa icke i längden undgå att försvagas af bristen på hvila, i fall icke den försummade sömnen tages igen under längre natthvila de veckor, då hon går i dagarbete. Söker man efter orsakerna till den korta dagsömnen, framträder trångboddheten som den förnämsta. Ett stort antal arbeterskor blifva ock genom hushållsgöromål och vården af sina små barn hindrade att på dagen njuta tillräcklig ostörd hvila. Men det synes därjämte, som om också oförstånd och okunnighet om hygienens fordringar i många fall vore orsaken till daghvilans försummande. Mången frisk och kraftig arbeterska betänker icke, att denna försummelse senare skall hämnas sig. Af 7 arbeterskor, hvilka uppgifvit, att de »knappast alls» sofvo efter nattarbetet, hade 3 endast en rumkamrat, den fjärde delade rum med två andra fabriksflickor, den femte hade ett 5-års gammalt barn, som vårdades af mormodern, endast två voro så trångbodda, att denna omständighet måste antagas hindra dem att få hvila. Samtliga dessa kvinnor anträffades vid en fabrik, där också flera andra arbeterskor uppgåfvo sig sofva »mycket oregelbundet». Såväl af detta som af åtskilliga andra fall torde man kunna sluta till, att å arbetsplatserna lätt utbildas sådana seder, att daghvilan inskränkes till det minsta möjliga. Också i detta hänseende återstår således för upplysningsverksamheten mycket att göra.

Kap. VI.

Barnafödelser. — Barnavård. — Arbeterskornas ekonomiska förhållanden och försörjningsskyldigheter.

Tab. 15 meddelar en översikt af antalet barnafödelser bland nattarbeterskorna. Af tabellen framgår, att af samtliga 897 gifta arbeterskor (inberäknadt enkor, öfvergifna och fränskilda) 774 eller 86.3 % äro mödrar. På dessa mödrar kommo inalles 3,047 barnafödelser, således i medeltal närmare 4 barnsbörder på hvarje moder eller mera än 3 i medeltal, om summan fördelas jämnt på samtliga gifta nattarbeterskor.

Barnafödelser.

I nedanstående sammanställning äro de gifta mödrarna bland nattarbeterskorna fördelade efter antalet barn, hvilka enhvar födt.

antal barn	antal gifta mödrar	% af samtliga gifta mödrar
1	154	19.9
2	123	15.9
3	128	16.5
4	87	11.2
5	96	12.4
6	52	6.7
7	48	6.2
8	36	4.7
9	17	2.2
10	22	2.9
11	7	0.9
12	3	0.4
13	1	0.1

Summa 774 gifta mödrar 100 %

Af de födda barnen voro vid tiden för enquêten 2,162 eller c. 71 % i lifvet, 885 eller c. 29 % döda. På hvarje gift moder kom alltså vid tiden för enquêten i det närmaste 3 (2.8) barn i lifvet. Tidigare arbetsstatistiska undersökningar hafva gifvit vid handen, att motsvarande antal bland de gifta textil-

arbeterskorna (dag- och nattarbeterskor) var 2.4 och bland de gifta tobaksarbeterskorna (uteslutande dagararbeterskor) 2.2 barn per moder.

Af de ogifta nattarbeterskorna voro 409 eller 23.2 %, således nära fjärdelen af hela antalet, mödrar, och hade dessa inalles gifvit lifvet åt 612 barn. Dessa siffror äro öfverraskande höga och vittna om att lösa seder vunnit stort insteg bland industriarbetarne. Den allmänna befolkningsstatistiken lämnar visserligen icke material för en direkt jämförelse med faktiska antalet ogifta mödrar inom hela den kvinnliga befolkningen öfverhufvud, men paralleller kunna dock dragas, om antalet oäkta födda, hvilka bland nattarbeterskornas barnafödelsor utgöra 16.7 %, jämföras med antalet oäkta, som öfverhufvudtaget komma på 100 födelsor i hela landet eller hellre speciellt i städerna, enär flertalet af de arbetsplatser, som här komma i fråga, hafva mer eller mindre sammanträngd befolkning och däraf föranledda förhållanden. Sistnämnda procenttal hafva under en följd af år varierat mellan 6 och 7 % för hela landet och mellan 10 och 11 % för städerna. Vid jämförande af dessa siffror med dem, som lämnas af ifrågavarande statistik, bör dock icke förbises, att bland nattarbeterskorna förekommer ett större antal ogifta kvinnor (69 % af samtliga nattarbeterskor i åldern mellan 15 och 50 år) än i motsvarande åldersgrupper af städernas kvinnliga befolkning (56 % ogifta). Beaktas denna skiljaktighet, kan man draga den slutsats, under antagande af att förhållandena i öfrigt äro likartade, att antalet ogifta födelsor i en befolkningsgrupp med nattarbeterskornas sammansättning borde utgöra 12.9 %. Också detta procenttal är visserligen lägre än det, som förevarande statistik gifvit (16.7 %), men det bör också tagas hänsyn, dels till att oäkta födelsor i öfvervägande antal förekomma bland kvinnor i de yngre åldersklasserna, hvilka äro talrikare representerade bland industriarbeterskorna än bland den kvinnliga befolkningen öfverhufvud, dels till att industriarbetet utan tvifvel är egnadt att draga till sig ett relativt stort antal ogifta mödrar, emedan det erbjuder dem den största möjligheten att med eget arbete försörja sig och sina barn.

Tidigare arbetsstatistiska enquêter hafva uti nu ifrågavarande afseende lämnat det resultat, att af de redovisade ogifta arbeterskorna öfver 18 år i tobaksindustrin endast 5.8 % och i textilindustrin 9.3 % hade barn. Jämföras härmed de af denna enquête framgående vida högre procenttalen, synas nattarbeterskorna komma i en synnerligen ofördelaktig dager. I verkligheten torde dock knappast en sådan skillnad förefinnas. Det finnes visserligen ingen anledning att betvifla, att de rörande nattarbeterskorna insamlade uppgifterna uti ifrågavarande afseende icke skulle vara tillförlitliga. Uppgifterna hafva afgifvits af arbeterskorna själfva och fullt uppriktigt, enär de spörjande tillhört deras eget kön. Men då samma förfaringssätt icke iakttagits vid de tidigare insamlingarna, utan uppgifterna erhållits i andra hand, och de dess-

utom gälla blott de arbeterskor, som vid tiden för enquêterna hade barn i lifvet, måste de af nämnda material framgående procentsiffrorna gifvetvis vara alltför låga och icke jämförbara med siffrorna i nu föreliggande statistik. Däremot synes det sannolikt, att de sistnämnda i hufvudsak äro belysande för förhållandena bland industriarbeterskorna i allmänhet. Det synes nämligen, åtminstone hvad förhållandena i vårt land beträffar, icke finnas någon bevislig grund för antagandet att speciellt nattarbetet skulle bidra till att sänka sedlighetsnivån hos dess utfövere.

Ofantligt mycket beror dock naturligtvis härvid på hurudan den ordning är, som upprätthålles på arbetsplatsen. I detta afseende ha de kvinnliga yrkesinspektörerna upprepade gånger framhållit önskvärdheten af att för ordningens befrämjande å alla större arbetsställen, som sysselsätta såväl manliga som kvinnliga arbetare och där dessa tillbringa sina raster på själfva fabriksplatsen samt där intaga sin måltid, särskilda för ändamålet lämpade matrum måtte anvisas skildt för de manliga och för de kvinnliga arbetarne. Af denna enquête har framgått, att nämnda önskemål ännu långtifrån allmänt vunnit beaktande. 30 fabriker, eller 30.3 % af alla de fabriker enquêten omfattar, hade matsal gemensam för båda könen, 17 fabriker eller 17.1 % skilda matrum för manliga och kvinnliga arbetare. Af sistnämnda fabriker voro 15 sågar, 1 pappersfabrik och 1 fiskkonserveringsfabrik. Beträffande pappersindustrin är likväl att märka, att då regelbundna raster alls icke förekomma för skiftesarbeterskorna, det hufvudsakligen är dagarbeterskorna, som äro i behof af särskildt matrum. Anmärkningsvärdt är, att vid en såg funnos 2 matsalar, men vardera *gemensamma* för män och kvinnor; vid en cellulosafabrik var matsalen afsedd endast för de *manliga* arbetarne. På ett tredje arbetsställe beklagade sig arbeterskorna öfver att matrummet af männen användes till rökrum och dess golf nedsölades.

Af de gifta mödrarna hade 68 % gifvit lifvet åt ett barn, 21 % åt två barn och 11 % hade haft tre eller flere barn. Af samtliga dessa barn voro 512 eller 83.7 % vid tiden för enquêten i lifvet, 100 eller 16.3 % voro döda. Motsvarande procenttal bland de äkta födda barnen äro 71 % lefvande och 29 % döda. Då barnadödligheten i allmänhet visat sig vara betydligt större bland utom äktenskap än inom äktenskap födda, kan den omständighet, att här ett motsatt förhållande framträder, förklaras blott sålunda, att de äkta födda barnen i denna statistik omfatta flere åldersklasser än de oäkta, enär flertalet af de gifta arbeterskorna tillhör äldre ålderskategorier. Oafsedt detta förefaller det också sannolikt, att de oäkta barnen kunna få en bättre vård och därigenom bättre bevaras åt lifvet om mödrarna, såsom industriarbeterskorna öfverhufvud, hafva stadig arbetsförtjänst, än om de för sin och barnens utkomst äro hänvisade till den tillfälliga och klena arbetsförtjänst, som i allmänhet utom industriarbetet står ogifta kvinnor med barn till buds.

För att kunna bedöma huruvida mödrarnas sysselsättning i nattarbete bidrager till att öka dödligheten bland deras barn, hvilket kunde antagas vara fallet och äfven påståtts så vara, hafva nattarbeterskorna blifvit tillsporda, om barnen dött, medan modren varit anställd i fabriks- (natt-) arbete eller därförinnan. Af svaren framgår, att af samtliga inom äktenskap födda barn, hvilka aflidit, eller 885, endast 115 eller 13% dött, medan modern gick i fabriks- (natt-) arbete, 770 eller 87% aflidit tidigare. Af de 100 oäkta födda, hvilka aflidit, hade 38% dött, medan modren gick i nattarbete, 62% tidigare.

Då de absoluta talen utvisande antalet barn, hvilka dött medan mödrarna gått i nattarbete, äro så låga som ofvanstående, torde några slutsatser af dem icke kunna dragas beträffande nattarbetets inverkan på barndödligheten. Skillnaden mellan de inom och utom äktenskap föddes procenttal härrör sannolikt delvis däraf, att de gifta mödrarna sökt anställning i fabriksarbete i en senare ålder än de ogifta mödrarna, hvarför relativt flera barn för dem hunnit aflida.

Af de äkta födda, hvilka afledo medan mödrarna gingo i nattarbete, voro 54 vid sin död under 1 år gamla, 46 öfver 1 år. Dessutom hafva uppgifvits 10 dödfödda och 5 missfall. Af de oäkta barnen, som afledo under motsvarande omständigheter, voro 23 under 1 år, 10 öfver 1 år gamla; därtill komma 5 dödfödda. Icke heller dessa siffror äro nog omfattande för att medgifva några allmänna slutsatser. Dock synes det bekräfta sig att dödligheten bland de oäkta späda barnen är större än bland de inom äktenskap födda.

Barnavård.

I tab. 16 hafva sammanställts uppgifterna om huru många mödrar, som hade barn i lifvet, samt huru många af dessa barn, som vistades hemma och huru många som vistades utom hemmet. Också i denna tabell har det ansetts nödigt, att för belysande af förhållandena särskilja gifta och ogifta mödrar samt deras barn. Sålunda finna vi, att af 774 gifta mödrar 735 hade barn i lifvet. Bland dessa barn, hvilkas antal här uppgifves till inalles 2,171, ingå 9 barn från männens tidigare äktenskap. Af barnen vistades 1,676 eller 77.2% i föräldrahemmet eller hos modern i de fall, då hon var enka, de flesta antagligen delvis eller h. o. h. försörjande sig själfva. Af de hemmavarande barnen voro 1,419 eller 84.7% under 15 år, 257 eller 15.3% öfver 15 år. I medeltal hade alltså hvarje gift moder ungefär 2.3 barn hemma hos sig, samt dessutom frånvarande c. 0.7 barn. I tabellen äro mödrarna ytterligare fördelade efter antalet hemmavarande barn i åldern under 15 år och däröfver. Däraf ses att familjer eller mödrar finnas, som hafva till och med 7—8 barn under 15 år hemma att försörja.

Samma tabell ger beträffande de ogifta mödrarna vid handen, att af samtliga 409 mödrar 361 vid tiden för enquêten hade barn i lifvet. Af dessa till antalet 512 barn voro 362 eller 70.7% hemma hos modern, 150 eller 29.3%

bortavarannde. Det är utan tvifvel glädjande att finna, att bland nattarbeterskorna de ogifta mödrarna i något så när lika stor mån som de gifta kunnat bereda sina barn ett hem hos sig. Största vikt ligger naturligtvis därpå, att barnen som helt späda vårdas af modern och af henne erhålla sin naturliga näring. Af tabellen erhålles den upplysning att af de ogifta mödrarna 41 eller 11.4% hade ett barn under 1 år; 28 af barnen voro hemma hos modern, 13 i vård hos släktingar eller främmande. Af de gifta mödrarna hade ett vida mindre antal, eller endast 13, motsvarande 1.8%, barn under 1 år, alla naturligtvis hemma hos modern. Också detta visar att de gifta kvinnorna öfverhufvud under barnens spädate ålder icke söka industriarbete, utan hufvudsakligen egna sig åt barnens vård och hemmets skötsel. För den ensamstående ogifta modern är detta naturligtvis icke möjligt, utan måste hon söka sådant arbete, som gör det för henne möjligt att lifnära sig och sitt barn och om möjligt behålla detta hos sig. Tyvärr blir den vård som industriarbeterskan, vare sig hon har dag- eller nattarbete, kan gifva sitt späda barn mycket bristfällig, genom att hon för många timmar å rad, som vi sett ända till 12 timmar i sträck, måste för sitt arbete aflägsna sig från barnet och därför är tvungen att alltför tidigt afvänja detsamma samt att under sin bortavaro lämna det att skötas af någon annan.

För att få helst någon föreställning om arten af den vård barnen erhålla under moderns frånvaro hafva mödrarna tillfrågats om hvem som sköter barnen under den tid de äro ute i arbete. De erhållna upplysningarna finnas sammanställda i tab. 17, hvarest utom och inom äktenskap födda barn äro sammanförda. Af tabellen framgår, att af 54 barn under 1 år 31 under moderns frånvaro vårdades af syster, som var äldre än 12 år, eller af någon annan fullvuxen anförvandt, 20 af tjänarinna eller annan främmande person och 3 af syster eller bror, som ännu icke fyllt 12 år. Att vården åtminstone i sistnämnda 3 fall icke kunde vara tillfredsställande är utan vidare klart. I ett af dessa fall sköttes ett 5 månaders gammalt barn af sin 11-åriga syster. I ett annat fall vårdades ett 10 månaders gammalt barn af sin 12-åriga syster. Bland de barn, som vårdades af tjänarinna eller annan främmande person, har inberäknats ett, hvars mor, en enka, icke uppgifvit hvem som under hennes frånvaro sköter barnet samt ett, 4 månader gammalt, som enligt moderns uppgift om dagen, medan modern är i arbete, skötes af tvenne syskon om 8 och 12 år eller någon tillfällig person och då hon går i nattarbete placeras hos en graunkvinna. Modern var ogift och hade dessutom ett fjärde barn i uppfostringsanstalt.

676 eller 25.2% af nattarbeterskornas barn befunno sig i åldern mellan 1 och 7 år, således i den ålder, att de icke utan men eller fara kunde lämnas ensamma utan uppsikt af äldre person. Af tabellen framgår emellertid, att

26 eller 3.8 % af dessa barn under moderns frånvaro hade ingen vårdare alls. Härefter hafva dock inberäknats 6 barn, om hvilkas vård inga uppgifter erhållits.

För belysande af de djupt beklagliga förhållanden, hvilka åntydas af ofvanstående siffror, torde det vara skäl att ytterligare anföra följande närmare upplysningar rörande de fall, då ingen vårdare förekom:

- Fall 1. Tre barn om 2, 4 och 6 år; far och mor i sågarbete.
- » 2. Tre barn om 1, 4 och 6 år; modern i sågarbete, fadern hade öfvergifvit familjen.
- » 3. En 6-åring var om dagen mest ensam; då modern var i nattarbete sköttes barnet af fadern.
- » 4. En 4-åring sof hos grannfamiljen, som bodde vägg om vägg, under de nätter, då modern, som var enka, hade nattskifte.
- » 5. Två barn om 4 och 6 år skötte hvarandra; modern ogift.
- » 6 o. 7. En 3-åring och en 4-åring, hvilkas mödrar voro ogifta, lämnades enligt dessas uppgift allena hemma.
- » 8. Två barn, det ena 2, det andra 4 år, voro under moderns bortavaro delvis under gårdsfolkets tillsyn; modern ogift.
- » 9. Två barn om 3 och 6 år fingo mestadels taga vara på hvarandra; fadern var om dagen i utarbete.
- » 10. En 6-åring var om dagen allena hemma, då modern hade nattskifte, hos en grannfamilj; fadern hade öfvergifvit hustru och barn.
- » 11. Tvenne syskon, en 5- och en 6-åring, fingo sköta sig själfva; modern frånskild.
- » 12. En 6-åring var allena, då modern var i dagarbete, sköttes af någon granne, då hon hade nattskifte.

Det är säkerligen icke med lätt hjärta och icke utan tvingande nödvändighet, som mödrar på detta sätt lämna sina små barn vind för våg. Endast i 3 af dessa fall hade modern hjälp af barnens fader och kunde man anse det lyckligare, om hon, trots alla näringsbekymmer, skulle föredragit att stanna hemma för att sköta om barnen. I alla de öfriga fallen, med undantag af det, där modern var enka, var barnens sorgliga belägenhet hufvudsakligen framkallad af att barnens fader svikit den elementäraste af alla föräldraplikter.

113 eller 16.7 % af de i åldern mellan 1—7 år varande barnen vårdades af en broder eller syster, som dock själf icke fyllt 12 år. Så hade t. ex. en 8-årig gosse att sköta en 2-åring och en annan 8-åring att taga vård om tvenne syskon, af hvilka den ena var 6, den andra endast 2 år gammal. Då modern var i nattarbete, sof dock vanligen någon fullvuxen person med barnen. I de flesta fall hade dock barnen under moderns frånvaro till vårdarinna någon

syster, som var äldre än 12 år eller någon fullvuxen kvinnlig anförvandt, vanligen mormodern eller en syster till modern, i hvilka fall vården kunde anses tillfredsställande. I denna ställning befunno sig 446 barn eller 66 % af samtliga; 91 barn eller 13.5 % voro anförtrödda antingen i en tjänarinnas vård eller åt någon annan främmande persons, vanligen grannarnas, mer eller mindre tillfälliga eftersyn. I denna sistnämnda kategori kommo exempelvis tvenne syskon på 2 och 6 år samt ett syskonpar på 4 och 7 år, hvilka om dagen sköttes af grannarna, om natten sofvo allena. En 5-åring uppgafs om dagen vistas med modern, en sågarbeterska, på arbetsstället, om natten hos grannarna.

Samtliga förestående siffror hänföra sig visserligen uteslutande till nattarbeterskornas barn, men äro otvifvelaktigt typiska för de rådande förhållandena bland fabriksarbeterskorna öfverhufvud. Det finnes nämligen intet skäl att antaga, att dagarbeterskornas barn, i fråga om modersvård, befunno sig i en fördelaktigare ställning än nattarbeterskornas, enär det just är om dagen, som barnen mest äro i behof af moderns eftersyn och vård. Flera mödrar hafva ock anført, att nattarbetet bereder dem större möjlighet än dagarbetet att sköta hem och barn. Vid ett linnespinneri hafva 44 arbeterskor närmast af denna orsak, samt emedan nattskiftena hade kortare arbetstid, föredragit att utföra enbart nattarbete. Att nattarbeterskan lättare löper fara att för hemmets och barnens skull försomma sin egen välbehöfliga hvila kan å andra sidan icke bestridas.

Ett fullständigt afhjälpande af här framställda missförhållanden i barnavården skulle således icke ernås enbart genom att nattarbetet förbjödes mödrarna, utan skulle förbudet, för att uti ifrågavarande hänseende medföra afsedd nytta, måsta omfatta allt regelbundet yrkesarbete utom hemmet för samtliga kvinnor, hvilka hafva barn i den ålder, att de behöfva vård. Då ett så långt gående yrkande dock ingenstädes på allvar blifvit framställt och icke heller kan framställas, med mindre än att mödrarna samtidigt beredas ekonomisk möjlighet att egna sig h. o. h. åt barnens vård, hvilket utan tvifvel vore såväl för dessa som för samhället i dess helhet lyckligast, måste andra medel utfinnas för att åtminstone hindra sådana missförhållanden. Ett godt sådant hafva barnkrubborna och folkbarntädgårdarna visat sig vara, åt hvilkas insiktsfulla omvårdnad arbeterskorna lugnt kunna anförtra sina små barn under den tid de själfva äro sysselsatta utomhus. Understödandet af dylika direkt samhällsnyttiga inrättningars uppkomst och verksamhet måste anses tillhöra de kommunala- och statsuppgifter, för hvilka pekuniära medel icke finge tryta. Men också å mindre arbetsplatser, där barnkrubbor icke kunna fås till stånd, borde i hvarje händelse sådana anordningar vidtagas, att någon lämplig fullvuxen kvinna funnes att tillgå, som åtog sig att hålla moderlig

vård om de små barn, hvilka under mödrarnas vistelse i fabriksarbete icke hafva lämplig eftersyn. Omsorgen om dylika anordningar tillkommer naturligtvis främst mödrarna, men också arbetsgifvarne, hvilka begagna sig af mödrarnas arbetskraft, borde anses skyldiga att vaka öfver, att dessa arbeterskors småbarn icke äro lämnade vind för våg.

Frågan om barnavårdens förbättrande på fabriksplatserna utgör endast en del af det hos oss i hög grad försummade problemet om samhällets barnavård i allmänhet och måste lösas i sammanhang med detta. Såsom ett af de verksammaste botemedlen, på hvares nödvändighet också denna statistik oförtydligt pekar, må blott i detta sammanhang nämnas en genomgripande *reform af lagstiftningen rörande oäkta barn*, i syfte att tillförsäkra dessa samma och lika betryggade rättigheter gentemot sina fäder som de, hvilka tillkomma inom äktenskap födda barn. Förrän samtliga barnafäder i detta hänseende äro likställda, kan man rimligtvis icke ställa samma fordringar beträffande barnavården på ogifta som på gifta mödrar och icke heller vänta sig samma resultat af densamma.

Ekonomiska förhållanden och försörjningsskyldigheter.

Då det ur barnavårdens synpunkt vore i hög grad önskligt, att mödrarna, medan barnen äro små, icke vore sysselsatta utom hemmet hvarken i dag- eller nattarbete, och då såväl ur denna som ur synpunkten af hemmets vård framställts förslag om att nattarbetet skulle förbjudas främst de gifta kvinnorna i gemen, skulle det gälla att få utredt hvarpå det faktiskt beror, att de gifta kvinnorna söka arbetsförtjänst utom hemmet. För frågans besvarande är det nödvändigt att få en inblick icke allenast i arbeterskornas rent ekonomiska förhållanden, utan också i särskilda familje- och hemförhållanden, hvilka i hög grad inverka på saken. Med erkänsla måste antecknas, att de till arbeterskorna framställda frågorna icke af dessa uppfattats som obehörigt intrång på familjelivets fredade område, utan öppet och förtroendefullt besvarats, ehuru flera af dem voro af ganska grannliga natur. De erhållna upplysningarna äro sammanställda i tab. 13 och 14.

Då det enligt gällande lag tillkommer den äkta mannen att försörja sin hustru samt med hennes tillhjälp barnen, är det nödigt att utröna, huruvida de gifta nattarbeterskornas män af någon orsak varit helt och hållet eller delvis oförmögna att fullgöra sina försörjningsskyldigheter.

Tab. 13 visar, att af männen till 551 gifta nattarbeterskor, hvilka besvarat frågorna, voro:

	Antal	%
arbetsföra och ordentliga	290	52.6
afvikna	89	16.2
sjukliga	80	14.5

	Antal	%
begifna på dryckenskap	53	9.6
oförmögna till arbete	39	7.1
Summa	551	100 %

Såsom här af synes hade 47.4 %, eller nära hälften af de gifta arbeterskorna, intet eller ringa ekonomiskt stöd af sin man; i ett stort antal fall, då mannen var oförmögen till arbete, sjuk eller förslösade sin arbetsförtjänst på starka drycker, var hustrun den, som fick sörja för hela familjens uppehälle.

Men icke nog härmed. Också den arbetskraftige och arbetsvillige arbetarens familj hotas af en fara, som kan för en tid beröfva den dess dagliga bröd — arbetslösheten. Då dylika kriser, hvilka lamslå familjefaderns ansträngningar, äro ofta återkommande, måste hustrun söka arbetsförtjänst utomhus för att, för den händelse mannen förlorar sin arbetsförtjänst, familjen må ha någon annan inkomstkälla. Huru ofta förekommande arbetsbristen eller arbetsknappheten i själfva verket är, och i hvilken grad den måste förorsaka, att gifta kvinnor äro tvungna att söka industriarbete, framgår af nedanstående af arbeterskorna gifna upplysningar.

Af de 551 gifta nattarbeterskornas män hade nedanstående antal

	Antal	%
arbetsförtjänst året om	203	36.8
» blott en del af året	220	39.9
voro icke arbetsföra	39	7.1
hade öfvergifvit sin familj	89	16.2
Summa	551	100 %

Vi finna således här antalet gifta arbeterskor, som hade ett ekonomiskt stöd i sina män — i fall icke tillfällig sjukdom mellankom — reduceradt till 36.8 %.

Återstår dock ännu att vinna utredning, huruvida och i hvilken mån mannens arbetsförtjänst kunde anses ensam eller med tillskott af de vuxna barnens fylla familjens behof. En sådan utredning är dock synnerligen svår att åstadkomma och borde den, för att vara fullt exakt, basera sig på en fullständig bokföring af de resp. arbetarfamiljernas inkomster och utgifter under en längre tid. Då ett sådant material emellertid icke stått till buds, har denna enquête nödgats inskränka sig till de summariska och tämmeligen sväfvande upplysningar, som de gifta arbeterskorna kunnat ge rörande storleken af det belopp mannen och eventuellt barnen af sina arbetslöner plägat lämna i veckan för bestridande af hushållsutgifter och hyra. Dessa uppgifter medelas här nedan, dock utan att de tillmätas annat än approximativ innebörd.

Bidrag i veckan.	Antal gifta natt- arbeterskor.	% af samtliga.
Ingenting	156	27.9
under 5 mark	30	5.4
5—10 »	60	10.7
10—15 »	78	14.0
15—20 »	110	19.7
20—30 »	86	15.4
öfver 30 »	8	1.4
varierande belopp	31	5.5
Summa	559	100 %

Den mest anmärkningsvärda siffran i ofvanstående sammanställning och den, som sannolikt mest öfverensstämmer med verkligheten, är procenttalet 27.9 %, som representerar relativa antalet gifta arbeterskor, hvilka för sitt och familjens underhåll icke hafva att räkna på någon hjälp af mannen. Vidare finner man att i 30.1 % af alla fall mannens och barnens bidrag till hyra och hushållsutgifter icke uppgick till 15 mark i veckan.

Huruvida och i hvilken mån de uppgifna beloppen skulle räckt till familjens underhåll också utan att hustrun bidragit med sin arbetslön är naturligtvis beroende af familjens storlek. Arbeterskorna hafva jämväl tillfrågats huru många personer de hade att försörja antingen h. o. h. eller delvis, d. v. s. med bistånd af en eller flere andra familjemedlemmar. De erhållna uppgifterna finnas sammanställda i tab. 14, skildt för gifta och skildt för ensamstående arbeterskor, d. v. s. ogifta, enkor och öfvergifna samt fränskilda.

Af de gifta arbeterskorna befunno sig, förutom 89 öfvergifna och fränskilda, 70 hustrur eller 14.6 % i den ställning, att familjens försörjning h. o. h. eller hufvudsakligen hvilade på dem. Detta antal sammanlagdt med antalet öfvergifna ($70 + 89 = 159$) motsvarar såsom synes i det närmaste det antal (156), som uppgifvits få intet understöd af sina män.

Af dessa hustrur hade nedanstående antal att försörja följande antal personer:

Personer att försörja.	Antal hustrur.	% af samtliga.
2	20	28.6
3	18	25.7
4	17	24.3
5	9	12.9
6	5	7.1
7	1	1.4
Summa	70	100 %

Inalles hade dessa 70 hustrur att försörja 244 personer, sig själva inberäknade, eller i medeltal en hvar c. 3.5 personer, hvilka voro beroende af deras arbetsförtjänst.

I 409 fall, eller 85.4 % af samtliga, bidrog hustrun *jämte* mannen med sin arbetslön till familjens underhåll. Familjernas storlek åskådliggöres af nedanstående uppställning, hvilken grundar sig på tab. 14 å sid. 39, hvarest de gifta arbeterskorna äro fördelade efter antalet familjemedlemmar, i hvilkas försörjande arbeterskorna deltog.

Familje- medlemmarnas antal.	Antal fall.	% af samtliga.
2	116	28.4 %
3	85	20.8 »
4	65	15.9 »
5	55	13.4 »
6	44	10.8 »
7	27	6.6 »
8	9	2.2 »
9	8	1.9 »
Summa 409		100 %

Totalantalet medlemmar i dessa arbetarfamiljer utgjorde 1,624, hvilket ger i medeltal 4 personer på hvarje familj. Det kunde möjligen teoretiskt sedt tyckas, att i de fall, då familjen bestod blott af 2 eller 3 personer, mannens arbetsförtjänst bort räcka till för familjens underhåll och hustrun sålunda kunnat egna sina omsorger h. o. h. åt hemmets vård, men jämföras ofvanstående siffror med dem i föregående sammanställningar se vi å sid. 55 att af de män, som här komma i fråga, mer än hälften hade arbetsförtjänst blott en del af året, och å sida 56 att af dem, som lämnade bidrag till familjens underhåll, en stor del bidrog med så små belopp, att familjen, om än så liten, omöjligt kunde komma tillrädda därmed. Man torde därför kunna taga för tämligen gifvet, att de gifta kvinnorna endast undantagsvis sökt sig i industriarbete, synnerligast som detta delvis utgjordes af nattarbete, utan att af sina hemförhållanden vara nödda därtill. Tyvärr ökas för arbetarhustrun nödvändigheten att genom förvärfarbete, hvilket härtills i mycket ringa mån stått henne till buds inom hemmet, bidra till familjens underhåll i samma mån som familjen ökas och hemmet just i allt större grad vore i behof af hennes omsorger och krafter.

Ogifta kvinnor antagas i allmänhet hafva endast sig själva att försörja. Härtills verkställda arbetsstatistiska undersökningar hafva dock visat, att i verkligheten så ingalunda är fallet. Vid arbetsstatistiska undersökningar, som omfattat bägge könen, har det framgått, att, medan af ogifta manliga arbetare

endast hvar fjärde försörjde någon annan, ungefär hälften af de ogifta kvinnorna underhöll eller understödde en eller flere anförvandter. Detta bekräftas äfven af nu ifrågavarande undersökning. Tidigare har det redan påvisats, att ett relativt stort antal ogifta arbeterskor hade barn att försörja, därtill komma oväntadt många, som underhålla eller understöda en ålderstigen fader, moder eller minderåriga syskon.

I denna statistik hafva i tab. 14 de ogifta arbeterskorna sammanförts med enkor och fränskilda samt öfvergifna hustrur, hvilka icke längre hade någon försörjare. Af dessa 2,177 kvinnor hade 737 eller 33.9 % att ensamma h. o. h. försörja 2,050 personer, i medeltal således en hvar, 2.8 personer, eller de flesta utom sig själfva ännu två andra personer; 252 arbeterskor eller 11.6 % deltog jämte någon annan familjemedlem, fader, moder, syster eller arbetsföra barn i försörjandet af 777 personer, sig själfva inberäknade.

1,188 arbeterskor eller 54.5 % hade endast sig själfva att försörja. Också af denna statistik framgår det alltså, att inemot hälften af de ogifta och ensamstående arbeterskorna hade utom sig själfva ännu någon annan att h. o. h. eller delvis försörja. Sålunda hade nedanstående antal arbeterskor att allena försörja följande antal personer:

Personer att försörja.	Antal arbeterskor.	% af samtliga.
2	382	51.8
3	204	27.7
4	100	13.6
5	36	4.9
6	11	1.5
7	4	0.5
<hr/>		
Summa 737 arbeterskor 100 %		

Af de arbeterskor, hvilka hade endast partiella försörjningsskyldigheter, deltog nedanstående antal arbeterskor i försörjandet af följande antal personer:

Personer att försörja.	Antal arbeterskor.	% af samtliga.
2	112	44.4
3	88	34.9
4	18	7.1
5	14	5.6
6	5	2.0
7—9	15	6.0
<hr/>		
Summa 252 arbeterskor 100 %		

Löneförhållanden.

Det har icke ingått i planen för denna undersökning att åstadkomma en detaljerad utredning rörande nattarbeterskornas löneförhållanden, då dessa

lämpligast belysas yrkesvis genom specialenquêter. I det för arbetsgifvarne afsedda frågeformuläret har dock anhallits om vissa allmänna uppgifter rörande aflöningarna för kvinnor i dagarbete, i nattarbete samt arbetslönen för manliga arbetare, som utföra samma slags eller liknande arbete. Af de antecknade svaren, som kunnat vara fullständigare, har framgått, att vid aflöningen skillnad i allmänhet icke göres om arbetet utförts dagtid eller nattetid. Där aflöningen för dag- och nattarbete är olika, beror skillnaden på arbetstidens olika längd. De arbeterskor, som hafva skiftevis dag- och nattarbete, hafva således icke högre dagspenning än de, som arbeta uteslutande om dagen, ifall de föregående icke hafva längre arbetstid, såsom fallet är med nattarbeterskorna å de arbetsställen inom pappersindustrin, där skiftesarbetarne hafva 12 timmar, dagarbetarne endast 10 timmars arbetstid, eller i några textilfabriker, där nattskiftet är längre än dagskiftet.

Frågan, huru manliga arbetare, hvilka utföra samma eller liknande arbete som kvinnorna, äro aflönade, har af flertalet arbetsgifvare besvarats sålunda, att män icke användas till samma slags arbete som kvinnorna, å 13 arbetsställen, hufvudsakligen inom sågindustrin, uppgifvas manliga arbetare uti ifrågavarande fall få samma dagspenning som kvinnorna, på ett tjugotal arbetsställen uppgifves deras dagspenning vara betydligt — ända till 100 % — högre än de kvinnliga arbetarnes. I några fall har emellertid antecknats att männen utföra tyngre arbete.

Uppgifterna om storleken af nattarbeterskornas löner å de särskilda arbetsställena hafva visat sig vara så ofullständiga, att de icke kunnat bringas i tabellform. Nämnas må dock, att enligt arbetsgifvarnes uppgifter *minimilönen* utgjorde å nedanstående antal arbetsställen:

Antal arbetsställen.	Minimilön \bar{m}_c per dag.
8	1: — — 1:50
28	1:50 — 2: —
16	2: — — 2:50
1	2:80 — 3: —
1	3:20 — 3:50
	per vecka.
2	8: — — 9: —
1	9: — — 10: —
4	12: — — 13: —

Maximilönen var enligt samma uppgifter å nedanstående antal arbetsställen:

Antal arbets- ställen.	Maximinlön <i>Fmk</i> per dag.
8	1: 50 — 2: —
18	2: — — 2: 50
12	2: 50 — 3: —
11	3: — — 3: 50
2	3: 50 — 4: —
	per vecka.
3	15: — — 17: —
1	17: — — 19: —
1	19: —
2	18: — — 25: —

Häri ingå icke naturaförmåner, som å många arbetsställen beviljas arbetarne i form af bostäder gratis eller för nedsatt hyra, ved, trädgårdsjord o. a. Ofvanstående siffror hänföra sig utslutande till egentliga fabriksarbeterskor. De i tryckerierna sysselsatta kvinnorna uppbära lön enligt gällande typograf-tariff, hvilken för arbete mellan kl. 7 e. m. och 12 på natten föreskrifver 50 % löneförhöjning och efter midnatt 100 % förhöjning. Sätterskornas löneinkomster uppges stiga till c. 40 å 50 mk i veckan eller 160—200 mk. i månaden för 5 å 6 arbetsdagar i veckan med 8 å 9 arbetstimmar dagligen. En korrekturläderska hade för c. 6 timmars dagligt arbete 60 mk. i månaden, tvenne tidningsexpeditricer med 3 arbetstimmar dagligen 26—36 mk. i månaden.

De största variationer och egendomligheter förete baderskornas aflöningsförhållanden. I de största badinrättningarna i Helsingfors och äfven på ett par andra orter, där förfrågningar gjorts, uppbära baderskorna af badanstaltens innehafvare ingen som helst lön, utan utgöres deras enda inkomst af de s. k. drickspenningar kunderna eventuellt gifva. T. o. m. tvålen måste baderskorna anskaffa med egna medel, i en del badinrättningar äfven badborstarna. I en badanstalt erhålla baderskorna dock 4 % af badafgifterna för inköp af tvål, och kunna de sommartid af dessa penningar spara in åt sig högst 6 mk. i månaden. I de mindre badinrättningarna eller badstugorna, som hafva sin kundkrets inom de mindre bemedlade klasserna, af hvilka ringa eller inga drickspenningar kunna påräknas, hafva baderskorna fast aflöning, om ock låg. Enligt uppgifter, som erhållits från öfver 30 mindre badstugor i Tammerfors, Jyväskylä och Kotka, varierar den fasta lönen mellan 2 och 10 mk. i veckan; i ett fall har uppgifvits 15 mk. i veckan. Rörande storleken af baderskornas inkomster, inberäknadt drickspenningarna, föreligga uppgifter blott från en enda badstuga, där de uppgåfvos utgöra 20 å 30 mark i veckan. I de större badinrättningarna, där baderskornas inkomster till följd af rikligare drickspennin-

gar säkerligen äro betydligt större, torde baderskorna själfva öfverhufvudtaget icke yrka på förändring af det nu rådande betalningssystemet, annat än vidkommande skyldigheten att anskaffa tvål och borstar, hvilken enligt deras åsikt borde åligga anstalten, men det kan sättas i fråga, huruvida det principiellt kan anses vara med god ordning förenligt, att inrättningar, som anställa personer för allmänhetens betjänande, tillåtas lämna dessas aflöning h. o. h. beroende af kundernas godtycke.

Kap. VII.

Arbeterskornas ställning till ett nattarbetsförbud. — Arbetsgifvarnes åsikt om möjligheten af nattarbetets afskaffande. — Påföljden för kvinnorna af ett nattarbetsförbud. — Tillgången på dagarbete. — Utlandets exempel.

Arbeterskornas ställning till ett nattarbetsförbud.

Nattarbeterskorna hafva vid denna enquête erbjudits tillfälle att direkt yttra sin åsikt, huruvida de för sin del önska eller icke önska, att nattarbetet genom lag förbjödes kvinnorna. På några få undantag när hafva arbeterskorna också begagnat sig af detta tillfälle, och många hafva yttrat sin tillfredsställelse öfver att de fått uttala sig i denna sak, som berör dem så nära och af hvars afgörande i den ena eller den andra riktningen så mycket för dem är beroende.

Af de tillfrågade arbeterskorna hafva 146, största delen unga flickor, på grund af alltför liten personlig erfarenhet, eller ock äldre personer, som icke tidigare tänkt sig in i frågan och alla dess konsekvenser, uppgifvit sig icke hafva någon stadgad åsikt i saken. För de öfriga syntes frågan däremot klar antingen de voro af den ena eller den andra åsikten, och uttalade de sig därför öppet och utan omsvep. På de flesta arbetsställen yppade sig olika meningar, om också någon af dem kunde vara öfvervägande, hvilket bäst bevisar att arbeterskorna bildat sig sin åsikt efter egen lifserfarenhet, utan att söka inverka på hvarandra. Genom att arbeterskorna tillfrågats en om en hafva också de individuella åsikterna bättre kommit fram än som kunnat ske, om frågan ställts till yrkesföreningar eller andra organisationer och af dessa besvarats kollektivt. Arbeterskornas svar ha antecknats i frågeblanketterna jämte i korthet den motivering, som förekommit.

Ur tab. 18 framgår, att af 2,386 nattarbeterskor, som uttalat sin åsikt i frågan, 474 eller 19.9 % kräde absolut förbud mot nattarbete antingen ensamt för kvinnorna eller ock för bägge könen; 44 eller 1.8 % önskade förbud, men med villkor att kvinnorna erhöles dagarbete; 363 eller 15.2 % förordade förbud mot nattarbete med villkor att förbudet också gällde männen; i motsatt fall önskade de nattarbetets bibehållande, 326 nattarbeterskor eller 13.7 % god-

kände nattarbete, eller yrkade icke på dess afskaffande, men önskade införande af 8-timmars arbetsskiften; 1,179 nattarbeterskor eller 49.4 % uttalade sig direkt mot förbud. För förbudet hafva alltså uttalat sig 19.9 % samt villkorligen 17 %; mot förbudet 49.4 % samt villkorligen 13.7 %

Då det är af intresse att erfara huru arbeterskorna i olika civilstånd förhållit sig till frågan, meddelas nedanstående sammanställning af svaren, fördelade efter afgifvarinnornas civilstånd.

	Ogifta		Gifva		Enkor, fränskilda, öfvergifna	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
För förbud	347	21.7	81	19.4	46	12.6
d:o med villkor att få dag- arbete	37	2.3	4	1.0	3	0.8
d:o med villkor att förbu- det gäller båda könen	274	17.1	52	12.4	37	10.1
Mot förbud	699	43.6	244	58.4	236	64.7
d:o med villkor att 8 timmars skiften in- föras	246	15.3	37	8.8	43	11.8
Summa	1,603	100	418	100	365	100

Dessa siffror äro synnerligen belysande. Såsom synes har förslaget om förbud mot kvinnors sysselsättande i nattarbete den relativt största anslutningen bland de ogifta nattarbeterskorna, och, man kan tillägga, hufvudsakligen bland de yngre och yngsta af dessa. Medan af de ogifta 41.1 % absolut eller villkorligt uttalat sig för förbud, är motsvarande procenttal bland de gifva 32.8 och bland enkor, fränskilda och öfvergifna 23.5 %. Förklaringen är icke svår att finna till denna differens, som i själfva verket blottar den svagaste punkten i frågan, nämligen dess ekonomiska sida.

Det är ju utan vidare klart, att skulle det gälla endast en enkel omröstning om önskvärdheten af nattarbetets afskaffande, så skulle nattarbeterskorna, hvilka själfva erfarit hela tungan af dess olägenheter, säkerligen enhälligt yrka på dess förbudande. Tyvärr ställer sig frågan dock icke så enkel för de flesta af dem, utan gäller det att öfverväga, om förbudet komme att hafva till följd en förbättring eller försämring af de arbetande kvinnornas nuvarande ställning, och enhvar tänker härvid naturligtvis närmast på sin egen.

Man kan förstå, att det är främst de unga, som lifligast skola reagera mot det naturvidriga i att förvandla natten till arbetsdag och som därför ifrigast skola yrka på afskaffandet af en dylik sed. Också har det visat sig att det är de yngsta kvinnorna, som mest beklagat sig öfver att nattarbetet är

ansträngande. Vidare hafva bland de ogifta kvinnorna de, som hafva endast sig själfva att försörja, mindre att frukta för möjligheten att förlora sin nuvarande arbetsplats och kunna också med större lugn öfverlämna sig åt hoppet att det väl på något sätt skall reda sig för dem, än de, hvilka hafva försörjningsskyldigheter. De ogifta hafva också vida lättare än de gifta att, då arbete tryter på en arbetsplats, begifva sig till en annan för att söka sådant därstädes.

Bland de gifta nattarbeterskorna finnes visserligen ett antal hustrur, hvilka i förlitan på mannens arbetsförtjänst kunna med någorlunda jämnmod motse möjligheten att genom nattarbetsförbudet förlora sin egen arbetsförtjänst, men öfverhuvud finner man, att de gifta kvinnorna ställa sig betydligt mera afvisande mot förbudet än de ogifta. Också detta är lätt att förstå efter den inblick man genom denna enquête fått i de gifta nattarbeterskornas ekonomiska och hemförhållanden, hvilka i det stora flertalet fall äro af den art, att de rent af tvinga hustrun och familjemodern att genom förvärfvarsarbete utom hemmet bidra till eller ofta h. o. h. öfvertaga familjens försörjning.

Ännu betänkligare måste frågan ställa sig för de ensamstående kvinnor, ogifta, enkor, fränskilda och öfvergifna hustrur, hvilka hafva ingen försörjare alls att räkna på, och hvilka icke allenast själfva äro för sin utkomst h. o. h. beroende af sin arbetsförtjänst, utan dessutom hafva ett eller flere barn eller anhöriga att draga försorg om. De flesta af dessa veta ock af bitter erfarenhet huru få och osäkra förvärfsmöjligheter, som stå kvinnorna till buds, hvarför eventualiteten att möjligen gå miste om den nuvarande arbetsplatsen synes dem rent af skrämmande.

Medan af de ogifta 58.9 %, af de gifta 67.2 % antingen absolut eller villkorligt uttalat sig mot nattarbetsförbud, var motsvarande procenttal bland enkor, öfvergifna och fränskilda hustrur sålunda 76.5 %.

Undersöker man närmare de motiv, som af nattarbeterskorna själfva anförts för den ena och den andra meningen, finner man, att yrkandet på nattarbetets förbudande för kvinnorna hufvudsakligen stöder sig på det ofta upprepade vittnesbördet att detsamma är mera ansträngande än dagarbetet och därför ohälsosamt. Det är i synnerhet, såsom redan nämnts, främst helt unga kvinnor, som beklagat sig öfver ansträngning, samt arbeterskor med 11 och 12 timmars arbetsskiften, men också andra, hvilkas bostads- och familjeförhållanden äro sådana, att de efter hemkomsten från nattarbetet icke finna tillfälle till nödig och ostörd hvila. Bland dem, som uttalat sig för nattarbetets förbudande, finner man exempelvis en gift hustru, moder till 9 barn, af hvilka det äldsta, som har tillsyn om de yngre syskonen, är 16 år. Det gemensamma boningsrummet utgör sofrum för 16 personer! Kan man undra öfver, att hvila under sådana förhållanden ej står att finna för den från nattarbete hem-

vändande modern och att hennes hälsa nödvändigtvis måste lida därpå. Men nödgas man ej å andra sidan också fråga sig om någon verklig förbättring i denna moders och familjs ställning skulle åstadkommas genom ett nattarbetsförbud, hvilket beröfvade familjen en oundgänglig förvärfskälla, utan att lämna den någon annan utkomstmöjlighet i ersättning.

Förvånande är det, att icke åsikten om nattarbetets ansträngande beskaffenhet delas af alla nattarbeterskor. Många hafva förklarat, att de icke kände sig mera ansträngda af natt- än af dagarbete, blott de sofvo ordentligt efter arbetet, och yrkade därför icke på någon förändring af arbetssättet. Detta har i synnerhet uttalats af arbeterskor i 8-timmars arbetsskiften. Bland dem, som afgifvit dylika svar, förmärkas exempelvis arbeterskor, som gått 10, 18 och 22 år i nattarbete. Några hafva t. o. m. ansett det lättare att om sommaren arbeta om natten, emedan det då är svalare. Öfverhufvudtaget synes det möta stor svårighet att rätt uppskatta graden af den ansträngning själfva nattarbetet vållar och hvad som bör skrivas på kontot af andra medverkande omständigheter, såsom arbetstidens längd, trångboddhet, talrik familj, betungande försörjningsskyldigheter m. m.

Bland de nattarbeterskor, som uttalat sig mot nattarbetets förbjudande, hafva många visserligen medgifvit att nattarbetet är tungt, men, hafva de yttrat, »ännu tyngre är arbetslöshet». En axplockning bland de yttranden, som härom fällts af arbeterskorna själfva, är belysande för arbeterskornas tankegång och de lifserfarenheter, hvarur denna framgått. »Hellre arbetar jag än jag går miste om min arbetsplats, ty brödet är sött för munnen». — »Bäst vore att icke förbjuda nattarbetet, ty följderna därpå blefve blott elände. Förtjänar man litet nu (arbetslön Fmk 1:55), så blefve förtjänsten då ännu mindre» (en gift hustru som varit 12 år i fabriksarbete och uppgaf sig hafva 7 personer att försörja). — »Bekymmersammare är det att sitta hemma med barnen än att gå i fabriksarbete. Förlorar man sin arbetsplats, står nöden för dörren». — »Då man hungrar, måste man skaffa sig förtjänst» (familjemoder, som vintertiden, då mannen ej har arbetsförtjänst, har att försörja en familj på sex personer). — »Det är slut med existensen, om man förlorar sin arbetsplats». — »Tiggarskiffen blefve följderna» (en 41-årig hustru, som försörjer sig själf, en sjuk man och 4 barn). — »Om arbetet förbjödes, blir kvinnans ställning ännu svårare än hittills». Många blefvo helt upprörda vid tanken på arbetsförbud och möjligheten att därigenom förlora sin arbetsplats samt uttalade sig därför däremot i mycket kategoriska ordalag såsom t. ex.: »Jag arbetar, och ingen har rätt att komma och främtaga mig mitt arbete». — »Nattarbetet får icke förbjudas, ty hvarmed skall man annars lifnära sig». — »Kvinnorna böra hafva samma rätt till arbete som männen. Nattarbetet får ej förbjudas. Skiftesarbetet är bra, emedan det lämnar tillfälle att på dagen få hemsysslorna förrättade.»

En arbeterska har såsom motiv för nattarbetets förbudande anført, att nattarbetet medför större faror för sedligheten än dagarbetet. En annan arbeterska har kommit till den motsatta slutsatsen, att många unga kvinnor, om de genom nattarbetsförbudet förlora sin arbetsplats, eller om möjligheten till hederlig själf försörjning minskas, skola drivas ut på gatan och till ett lätt-sinnigt lefnadssätt. Utan tvifvel finnes det grundade skäl för denna farhåga.

I ett stort antal fall har arbeterskornas anslutning till den ena eller andra meningen varit villkorlig. Sälunda ha 1.8 % gifvit sitt samtycke till förbudet mot nattarbete under villkor att få anställning i dagarbete. Hvilka utsikter härför förefinnas, skall längre fram beröras.

15.2 % af nattarbeterskorna ha uppställt som villkor för förbudet, att det-samma bör gälla bägge könen. Afsikten med detta villkor är tydlig. Manliga och kvinnliga arbetare skulle i så fall hafva enahanda arbetsmöjligheter, och kvinnorna behöfde icke frukta för att blifva undanträngda från fabrikerna af manliga konkurrenter. Kunde icke detta villkor uppfyllas, vore det nuvarande läget att föredraga. Anslutningen till denna åsikt hade utan tvifvel blifvit än större, i fall alla hade uppfattat hvad frågan för dem gällde. Många hafva nämligen velat svara endast för sig själfva och afböjt att yttra sig rörande männen, hvilkas angelägenheter de icke ville blanda sig i.

13.7 % af nattarbeterskorna hafva förklarat sig icke hafva något emot nattarbete, blott 8-timmars skiften finges till stånd. Denna åsikt har själfallet kommit till uttryck på arbetsställen med 11 och 12 timmars skiften, medan å andra sidan arbeterskor med 8-timmars arbetsskiften i allmänhet förklarat att de godt stodo ut med nattarbetet.

Såsom en egendomlighet må nämnas, att under enquëten anträffats 44 arbeterskor (vid ett spinneri), hvilka enligt egen önskan arbetade uteslutande nattetid. Alla dessa förklarade enhälligt, att de föredrogo enbart nattarbete framom skiftesarbete, och anförde såsom motiv för sin åsikt, att nattarbetet lämnade dem dagen fri, så att de då hade tillfälle att sköta sina barn och sitt hushåll samt eljes använda dagen efter eget behag. Arbetet vidtog för dem kl. 6 e. m. och förtgick med undantag af en 20 minuters matrast, till kl. 4 på morgonen. Hela lördagen var fri äfvensom söndagen till kl. 6 e. m. Under 50 arbetstimmar i veckan hade dessa nattarbeterskor samma arbetsförtjänst 12--16 mark i veckan, som dagarbeterskorna under 58 veckotimmar. Ett par arbeterskor uppgäfvo sig i 10 års tid hafva följt denna arbetsordning, en sade sig hafva gått 22 år i nattarbete.

*Arbetsgifvar-
nes åsikt om
möjligheten af
nattarbetets
afskaffande.*

Medan arbeterskorna tillfrågats huruvida de ansågo nattarbetsförbud för kvinnorna önskvärdt eller ej, hafva arbetsgifvarne anmodats att yttra sin åsikt rörande den praktiska möjligheten att å resp. industriområden samt å deras egande arbetsställen afskaffa allt nattarbete. Svaren finnas sammanställda i

tab. 19, af hvilken synes, att af 96 arbetsgifvare endast 9 uttalat sig för möjligheten af nattarbetets afskaffande, 87 däremot. Af de förstnämnda afsågo emellertid 5 endast den tekniska möjligheten af afskaffandet, hvaremot de försäkrade att dess praktiska påföljd blefve stora förluster för fabrikerna, möjligen deras ruin. Samma uppfattning har gjort sig gällande beträffande frågan huruvida allt arbete kunde förläggas mellan kl. 6 f. m. och 9 e. m., hvilken arbetstid anvisades kvinnorna i propositionen till 1909 års senare landtdag.

Af sågindustrins representanter har anförts, att nattarbetets afskaffande inom nämnda industrigren sannolikt skulle ha till påföljd produktionens minskning till hälften af dess nuvarande storlek, hvarjämte produktionskostnaderna komme att ökas med c. 3 à 4 mark per standert. Då sågindustrin är h. o. h. beroende af den på världsmarknaden för tiden rådande efterfrågan, måste produktionen lämpas därefter, d. v. s. än ökas, än minskas. Också de af klimatet beroende afverknings- samt utskeppningsförhållandena fordra åtminstone tidtals en påskyndad produktion, hvarvid nätterna måste tagas till hjälp. Genom såginrättnin-garnas utvidgande och förseende med dubbelt flere ramar kunde visserligen med enbart dagarbete samma produktionsresultat ernås, men för betydligt högre kostnader. Då skogstillgångarna äro i aftagande och råvarans pris i stigande, torde dock föga någon befinnas hugad för så kostsamma utvidgningar.

Hvad beträffar pappersindustrin har det redan på tal om arbetstiderna påpekats, att tillverkningsprocesserna inom denna industri tillsvidare äro af den beskaffenhet, att de erfordra oafbruten drift och alltså äfven nattarbete. Nattarbetets afskaffande vore med nuvarande tillverkningsmetoder alltså icke tänkbart.

Inom textilindustrin lägges själfva arbetsprocessen icke något hinder i vägen för nattarbetets afskaffande, icke heller utöfvar den utländska konkurrensen ett sådant tryck som inom sågindustrin, enär landets textilfabriker producera hufvudsakligen för inhemskt behof. Det är endast lokala omständigheter, såsom möjligheten att utvidga eller inskränka produktionen samt utnyttja och förränta anläggningsskapitalet m. m., som inverka på de enskilda fabriks-egarnes ställning till frågan. Af dessa ha 4 uttalat sig för möjligheten af nattarbetets afskaffande i sina innehafvande fabriker, oaktadt förluster vore att befara, 4 däremot. Att märka är, att nattarbetet faktiskt icke mera i vårt land förekommer inom största delen af textilindustrin, hvilket visar att det-samma i regeln kan undvaras.

Af innehafvarne till »andra fabriker» hafva 2 med reservation yttrat sig för, 2, innehafvarne af ett glasbruk och ett tegelbruk, mot nattarbetets totala afskaffande, hvarjämte egaren till en fiskkonserveringsfabrik gjort förbehåll rörande tiden oktober—december, då nattarbete inom branchien icke enligt hans uppgift kan undvaras.

Påföljden för kvinnorna af ett nattarbetsförbud.

Då, såsom af ofvanstående synes, arbetsgifvarne å de ifrågavarande arbetsställena endast i få fall anse det möjligt eller med sin fördel förenligt att vidtaga sådana förändringar inom sin fabriksdrift, att nattarbetet h. o. h. blefve afskaffadt, synes däraf med nödvändighet följa, att ett förbud mot kvinnors användande i nattarbete skulle hafva till påföljd, att alla de af dem, som haft skiftesarbete, blefve afskedade också från dagarbetet, enär de manliga arbetarne naturligtvis icke skulle åtaga sig att utföra enbart nattarbete. Detta har vid enquêten bekräftats af arbetsgifvarne. Ett förbud mot kvinnors användande i nattarbete vore liktydigt med deras uteslutande från allt fabriksarbete, hvarvid nattarbete förekommer. De kvinnliga arbetarne skulle afskedas och ersättas med fullvuxna manliga arbetare, då icke heller ynglingar under 18 år lagenligt få i nattarbete användas. Detta skulle naturligtvis medföra betydligt ökade kostnader, då männen i regeln äro högre aflönade än kvinnorna. Bifogas må kanske en sågarbeterskas yttrande, att manliga arbetare icke lika väl som kvinnorna lämpa sig att utföra det arbete, som i sågarna härtills utförts af de sistnämnda, emedan män i allmänhet icke äro lika flinka i sina rörelser som kvinnorna. Från några pappersbruk har meddelats, att förbudet mot kvinnors användande i nattarbete skulle hafva till påföljd icke allenast ett afskedande af samtliga skiftesarbeterskor, utan äfven att ett antal dagarbeterskor af bekvämlighetsskäl blefve utbytta mot män, för hvilkas fria användande i dag- eller nattarbete allt efter behof, inga hinder skulle möta. Möjligheten af att nya arbetsmaskiner komme att införas, för att delvis ersätta de kvinnliga arbeidskrafterna, och att vissa ändringar kunde vidtagas i produktionsmetoderna, har äfven antydts.

Införandet af 8-timmars arbetsdag.

Enär det i propositionen till 1909 års landtdag varit ifrågasatt, att kvinnors användande i nattarbete skulle tillåtas med det villkor att arbetstiden vore ordnad på tre 8-timmarsskiften, hafva arbetsgifvarne tillfrågats huruvida de kunde och vore villiga att i sina resp. fabriker införa en sådan arbetsordning. Denna fråga har af samtliga sågverksinnehafvare besvarats nekande, likaså af textillfabrikanter och innehafvare af »öfriga fabriker», under anförande af att en dylik arbetsordning blefve ekonomiskt ofördelaktig eller rent af ruinerande, oförmånlig också för arbetarne själfva, emedan arbetslönerna i så fall måste sänkas. Af pappersindustrins idkare svarade innehafvarne af 23 fabriker, att 8-timmars arbetsskiften redan voro å dessa fabriker införda, hvarförutom 1 fabriksinnehafvare medgaf att en dylik arbetsordning kunde införas. På 12 fabrikers vägnar besvarades frågan nekande. Anmärkas bör emellertid, att af de fabriker, som vid tiden för enquêten hade 8-timmars arbetsskiften, åtminstone ett tiotal arbetsställen sedermera öfvergått till 12-timmars skiften.

Tillgång på dagarbete.

På den direkta frågan, huruvida tillfälle till dagarbete å resp. arbetsställen kunde beredas åt de kvinnor, hvilka träffades af förbudet mot natt-

arbete, har erhållits det besked, att detta var möjligt å 6 arbetsställen, å 3 af dessa dock blott tillfälligtvis, hvaremot det förklarats vara omöjligt å 84 arbetsställen, sysselsättande inalles 2,678 nattarbeterskor, hvilka således i händelse af nattarbetsförbud, enligt uppgift, skulle förlora sin arbetsplats.

Såväl af denna orsak som med anledning af de rubbningar, hvilka ett förbud mot kvinnors användande i nattarbete skulle vålla i de industrinrättnings drift, som arbeta dag och natt, hafva arbetsgifvarne i dessa industrier ställt sig afböjande gentemot det ifrågasatta förbudet. Så t. ex. utlåter sig en sågdisponent på följande sätt: »Enligt undertecknads åsikt medför icke kvinnornas sysselsättning i nattarbete uti såginrättningar, där god ordning råder, något fysiskt eller sedligt men för dessa arbeterskor. Om nattarbetet förbjödes kvinnorna, är det liktydigt med deras totala uteslutande från alla fabriker, hvilka gå dag och natt. Ett dylikt lagstadgande komme sålunda säkerligen att vålla mera ondt än förment godt och skulle omöjliggöra en säker arbetsförtjänst för många enkor och andra kvinnor, synnerligast sådana, hvilka begått ett felsteg, och hvilka just i fabriksarbetet haft enda utvägen till förbättring och hederlig själf försörjning».

Då förevarande undersökning omfattat uppdraget att utreda hvilken inverkan ett fullständigt eller partiellt nattarbetsförbud kunde hafva på nattarbeterskornas ställning, hafva jämväl arbeterskorna själfva tillfrågats hvarmed de ärnade lifnära sig, i fall nattarbetet förbjödes dem och de i följd däraf möjligen — af enquêten har framgått att möjligheten öfvergått till visshet — blefve tvungna att lämna sin nuvarande arbetsplats. De antecknade svaren utvisa, att arbeterskorna varit fullkomligt oförberedda på en dylik fråga. På få undantag när hafva svaren lydt: »Jag vet icke». Detta innebär, dels att de tillfrågade icke visste af någon annan förvärfsmöjlighet än det fabriksarbete, hvori de som bäst voro sysselsatta, dels ock att de aldrig kommit att tänka på denna sida af frågan om nattarbetets förbjudande. Egendomligt förefaller det, att de flesta af dem som ifrigast yrkat på förbud, minst synas hafva gjort sig reda för de omedelbara följderna af förbudet samt hvilka utkomstmöjligheter, som stode de från fabrikena uteslutna kvinnorna till buds. »Alltid yppar det sig väl något arbete», hafva flera yttrat med fatalistiskt lugn, medan andra förmenat, att fäder, bröder och män, eller i nödfall fattigvården, måste sörja för kvinnorna, om dessa gå miste om sin arbetsförtjänst. De enda förvärfsmöjligheter, som blifvit nämnda, hafva varit utvägen att »gå i tjänst», att »tvätta byke», att söka »annat fabriksarbete» eller i några få fall jordbruksarbete. Också i dessa fall synas arbeterskorna varit medvetna om, att förtjänsten blefve mindre än för närvarande. Tillsporda om, huruvida utsikt till arbetsförtjänst funnes å arbeterskornas nuvarande hemort, hafva de flesta svarat, att ringa eller ingen utsikt därtill förefunnes. Återstode således endast att söka arbetsförtjänst på annan ort,

men också denna möjlighet vore starkt kringskuren för alla sjukliga och äldre personer, för arbeterskor, som hade flera barn att försörja, samt öfverhufvudtaget för alla gifta arbeterskor.

På socialdemokratiskt håll, där förslaget om nattarbetsförbud vunnit mest genklang, har det väckt misshag, att arbeterskorna genom ofvan relaterade frågor blifvit uppmärksamgjorda på möjligheten af att de till följd af förbudet komme att gå miste om sin arbetsplats och har det påståtts, att arbeterskorna härigenom blifvit afskräckta från att uttala sig för förbudet, hvilket de eljes enhälligt skulle hafva gjort. Utan tvifvel eger det sin riktighet, att hos flertalet nattarbeterskor tanken på möjligheten af att förlora sin arbetsplats väckt betänkligheter rörande nyttan af nattarbetsförbudet och att sannolikt denna tanke ledt de flesta af dem, hvilka för sin egen och sina anhörigas bärgning varit hänvisade uteslutande till sin egen arbetsförtjänst, att motsätta sig förbudet. Men, måste man fråga, hade det varit rätt att vid enquêten förneka eller fördölja ofvanantydnda möjlighet, hvilken för arbeterskorna själfva komme att hafva de mest allvarliga påföljder. Då tillfälle erbjöds arbeterskorna att uttala sin åsikt beträffande det ifrågasatta förbudet, var det väl önskligt, att de skulle göra detta med full kännedom om alla konsekvenserna af ett dylikt förbud. Själffallet har vid enquêten åt arbeterskorna aldrig meddelats i hvilken riktning arbetsgifvaren å platsen uttalat sig, lika litet som arbeterskornas åsikter yppats för deras resp. arbetsgifvare. Vid samtalen med arbeterskorna har jämväl noggrant tillsetts, att icke någon representant för arbetsledningen varit närvarande, också i de fall att samtalen egt rum inom kontorslokalen. Tyvärr har vid yrkandena på nattarbetets *förbudande* ringa eller ingen uppmärksamhet egnats åt förbudets närmaste påföljder, lika litet som något tillgjorts för beredande af nya arbetsområden åt kvinnorna i stället för dem, som till följd af förbudet blefve stängda.

Förevarande undersökning har ock gifvit vid handen, att de nattarbeterskor, om hvilka här är fråga, hafva ganska få betingelser att, i händelse de gå miste om sin arbetsplats, finna annat stadigvarande och lika väl aflönadt arbete. Ungefär hälften af dem har nämligen aldrig sysslat med något annat yrke än det, hvori de för närvarande äro sysselsatta, och kunna de därför föga påräkna något annat arbete, där yrkeskunnighet är af nöden. Men också beträffande de öfriga, som uppgifvit sig tidigare — ofta för många år sedan — hafva varit sysselsatta i något annat yrke, nödgas man antaga, att de under sin nuvarande yrkesutöfning förlorat en god del af den vana och färdighet de förvärfvat i det tidigare yrket. Detta gäller främst det relativt stora antal nattarbeterskor, som tidigare varit tjänarinnor och för hvilka därför en återgång till det tidigare yrket skulle ställa sig både svår och ekonomiskt

ofördelaktig, enär de efter mångårigt fabriksarbete icke kunde påräkna samma löneförmåner, som yrkeskunniga tjänarinnor.

Med stöd af statistiska siffror har det visserligen anförts (Arbetarskyddslagskomiténs betänkande af år 1907 sid. 79), att i de länder, där nattarbetet förbjudits kvinnorna, de i industrierna sysselsatta kvinnliga arbetarnes antal efter förbudets införande öfverhufvudtaget icke minskats, utan t. o. m. i några länder både absolut och relativt ökats. Detta sakförhållande bevisar dock hufvudsakligen endast, att den allmänna sociala och ekonomiska utvecklingen går i den riktning, — oberoende af de hinder, hvilka ställas i dess väg — att kvinnorna i ständigt växande antal äro tvungna att söka förvärfvarsarbete utom hemmet. Men däraf följer också med nödvändighet, att hvarje inskränkning af kvinnornas arbetsområden måste i stegrad grad öka konkurrensen på de för dem återstående arbetsområdena och därigenom medverka till att nedtrycka arbetslönerna för dem. En utredning af, i hvilken mån detta utomlands faktiskt inträffat såsom följd af nattarbetsförbudet, vore af synnerlig betydelse för förevarande frågas belysande, men måste, såsom fallande utom planen för denna undersökning, här lämnas å sido. Påpekas må dock i detta sammanhang det allmänt kända faktum, att, efter det den egentliga fabriksindustrin i de stora industriländerna underkastats reglementering och sträng kontroll, en ansenlig del af den industriella verksamheten öfverflyttat till sådana mindre fabriker, som stå utom arbetarskyddslagstiftningens område samt till arbetarhemmen, där kvinnor och barn blifvit offer för ett olidligt svettningssystem och många andra missförhållanden, hvilkas bekämpande visat sig vara mångfaldt svårare än aflägsnandet af de i fabriken uppkommande missbruket. Afven om man icke är berättigad att ställa de missförhållanden, hvilka framträdtt i den uti storindustrins tjänst arbetande hemindustrin, i direkt kausalt samband med kvinnornas utestängande från fabriker med nattarbete, utgör nämnda beklagliga företeelse en maning till iakttagande af försiktighet beträffande den industriella lagstiftningen, där en välmenad åtgärd så lätt kan framkalla dess konträra motsats. Det gäller alltså att öfverväga, huruvida bestående sanitära fördelar för samhället vinnas genom ett nattarbetsförbud uteslutande för kvinnorna, eller om möjligen kvinnornas förvärfvs- och existensförhållanden därigenom komme att undergå ytterligare försämring, hvilket icke skulle vara utan deprimerande inverkan äfven i sanitärt och sedligt hänseende.

Vidare är att märka, att förhållandena i de egentliga industriländerna äro endast delvis jämförbara med dem i vårt land också i det afseende, att, medan rikedomerna på kapital och naturprodukter i de föregående erbjuder talrika möjligheter för den industriella utvecklingen, man i vårt kapitalfattiga land kan räkna på en större utveckling af endast relativt få sådana industrier, för hvilka naturen erbjuder råmaterial o. a. produktionsbetingelser. Tyvärr

*Utländets
exempel.*

höra dessa expansionsmöjliga industrier, bland dem främst pappersindustrin och all träförädlingsindustri, just till de industrier, i hvilka nattarbetet af produktionstekniska eller ekonomiska skäl visat sig vara oundgängligt eller åtminstone tidsvis nödvändigt. Ett förbud mot kvinnors användande i nattarbete skulle således, tillämpadt på vårt land, utestänga kvinnorna just från de arbetsområden, hvilka hafva de största naturliga betingelserna att med tiden lämna arbetsförtjänst åt växande arbetarskaror.

Beträffande hänvisningarna till att i de flesta andra länder förbud mot kvinnors användande i nattarbete är infördt eller under införande måste anmärkas, att i flere länder, — hvilket icke af arbetarskyddslagskomitén beaktats — såsom Tyskland, Österrike, Frankrike och Belgien, dispensering från förbudets iakttagande på vissa villkor rörande arbetstidens längd kan meddelas hela industrigrenar omfattande fabriker, som drivas med oafbruten eld eller hvilka till följd af sin rörelses natur måste hafva regelbundet dag- och nattarbete, fabriker, hvilkas drift ej tillåter arbetets indelning i lika långa arbetsskiften eller där den hufvudsakliga produktionen är inskränkt till viss årstid, alltså industrier, där nattarbetet af produktionstekniska skäl är oundgängligt. Dessutom är att märka, att i flere länder, såsom Tyskland, Österrike, Belgien, Schweiz och Danmark det endast är egentliga fabriksmässigt drifna industriinrättningar, som använda mekanisk kraft eller hvilkas verksamhet anses farlig eller hälsovådlig, eller som ha ett visst föreskrifvet minimiantal arbetare (i Danmark minst 5, i Schweiz minst 10 arbetare eller 5 arbetare jämte mekanisk motor, i Österrike minst 20 arbetare), hvilka underlyda skyddslagen. I Schweiz gäller förbudet mot nattarbete generellt såväl män som kvinnor. I vissa industrigrenar, som enligt sin natur anses fordra oafbruten drift, såsom trämasse-, cellulosa-, pappers-, och kartongfabriker, sågar, tegelbruk, kakel- och lergodsfabriker, gas- och elektricitetsverk, garfverier, bagerier, mjölkindustrin, kvarnindustrin m. m., kan dock regelbundet nattarbete af vederbörande tillåtas manliga arbetare. I Nordamerikas Förenta stater, där förbud mot kvinnors sysselsättande i nattarbete uppgifvits vara rådande, är dylikt förbud faktiskt stadgadt endast i ett fåtal stater (år 1909 förefanns det endast i 5 stater). Icke ens i alla dessa har förbudet kunnat bringas till verkställighet, emedan det genom domstolsutslag¹⁾ förklarats strida mot Förenta Staternas grundlagar.

¹⁾ Court of Appeals i Staten New York utslag af den 14 juni 1907. Det återopade grundlagsbudet, 1 art. punkt 6 lyder: »Ingen person får beröfvas lif, frihet eller egendom utan laglig rättgång». I stöd däraf anförde frågans föredragande i appellationsdomstolen bl. a.: »Inför våra lagar stå män och kvinnor numera lika med hänsyn till de konstitutionella rättigheterna och det existerar ingen tillåtelse att göra någon åtskillnad mellan dem beträffande friheten till person och rättigheten att träffa öfverenskommelser... Statens rätt att såsom parens patriae inskränka eller reglera barnens arbete och sysselsättning är obestridlig, men en fullvuxen kvinna kan icke anses som statens myndling el-

Från och med början af nästa år inträder emellertid frågan om förbud mot kvinnors sysselsättande i nattarbete i ett nytt skede, i det att nämligen den 1 januari 1911 den vid internationella kongressen för arbetarskydd år 1906 i Bern antagna öfverenskommelsen rörande nattarbetsförbud för kvinnor träder i kraft i alla de stater, hvilka härintills ratificerat densamma och där lagstiftningen bragts i öfverensstämmelse därmed.

Nämnda öfverenskommelse omfattar alla industriella företag, i hvilka flere än 10 arbetare eller arbeterskor sysselsättas. Den tillämpas icke på anläggningar, som sysselsätta endast familjemedlemmar. Å hvarje fördragsstat ankommer att definiera begreppet industriellt företag, till hvilka dock i hvarje fall skola räknas bergverk, stenbrott samt fabriksmässigt idkade bedrifter, äfvensom att bestämma gränserna mellan å ena sidan industri och handel och å andra sidan jordbruk.

Nattarbetet skall uti ifrågavarande bedrifter vara förbjudet för alla kvinnor, utan hänsyn till ålder, sålunda att natthvilan skall omfatta minst 11 på hvarandra följande timmar och att i densamma alltid skall inbegripas tiden från kl. 10 e. m. till kl. 5 f. m.

Förbudet mot nattarbete är icke obligatoriskt:

- a) vid ett oförutsedt, icke periodiskt återkommande afbrott i driften beroende på force majeure;
- b) vid förädling af råämne eller bearbetande af föremål, hvilka äro underkastade snabb förskämning, om detta är nödvändigt för undvikande af annars oundviklig förlust.

Den oafbrutna natthvilan får i industrier, som äro underkastade inflytande af årstiderna, äfvensom, under utomordentliga förhållanden, jämväl vid öfriga företag, under 60 dagar af året förkortas till 10 timmar.

Denna öfverenskommelse kan uppsägas tidigast efter förloppet af 10 år räknadt från tidpunkten för dess trädande i kraft.

I anledning af denna öfverenskommelse hafva äfven i de länder, där nattarbetsförbud för kvinnorna tidigare existerat, ytterligare restriktioner beträffande arbetstiderna införts i afsikt att bereda kvinnliga arbetare längre såväl natt- som söndagshvila. Huruvida och i hvilken mån dessa skyddsbestäm-

ler betraktas på något annat sätt än mannen, då frågan berör affärsföretag eller näring. Hon är lika litet statens myndling som mannen är det... Hon bör icke göras till något specialobjekt för utöfningen af statens fadersmyndighet, och den ifrågavarande inskränknigen i hennes arbetsrättighet utgör en kränkning af de konstitutionella garantierna. Vid den gradvis försiggånga utvecklingen af lagstiftningen rörande kvinnans rättigheter har hon blifvit delaktig af all mannens ansvarighet och är hon därför berättigad till jämlikhet med mannen också beträffande rättigheter».

melser komma att bidra till en inskränkning af kvinnornas nuvarande arbetsområden skall en nära framtid utvisa.

Till Bernerkonventionen hafva anslutit sig: Tyska riket,¹⁾ Österrike-Ungern, Frankrike, Storbritannien, Belgien, Nederländerna, Luxemburg, Italien, Portugal, Schweiz samt af de nordiska länderna Sverige²⁾. I Norge och Danmark, där likaledes regeringspropositioner om nattarbetsförbud för kvinnor utarbetats och förelagts folkrepresentationen, hafva dessa däremot afslagits.

*Finlands
landtdags
ståndpunkt
i frågan.*

Hvad Finland vidkommer, ställde sig folkrepresentationen vid 1909 års senare landtdag, då i följd af nådig prop. fråga förelåg om förbud mot kvinnors sysselsättande i nattarbete, med mindre arbetet är indeladt i skiften om åtta timmar, sålunda att skiftena regelbundet aflösa hvarandra och hvarje vecka ombytas, på den ståndpunkt, att lagstiftningen bör utvecklas i den riktning, att arbetare af *bägge könen* så vidt möjligt skyddas för de sanitära olägenheter, hvilka såväl för män som för kvinnor följa af långvarigt nattarbete. Landtdagen tog äfven i betraktande, att det i särskilda industrigrenar, hvilka sysselsätta både manliga och kvinnliga arbetare, blefve svårt att ordna arbetet

¹⁾ En redogörelse för de nya bestämmingar i den tyska arbetarskyddslagstiftningen rörande kvinnliga industriarbetare, hvilka skola träda i kraft den 1 januari nästkommande år, ingår i Arbetsstatistisk tidskrift N:o 3 år för 1909. Af denna redogörelse framgår, att tillstånd till kvinnors sysselsättande i nattarbete fortsättningsvis kommer att kunna medgifvas fabriker, hvilka drivas med öfbruten eld eller hvilka annars genom arten af sin drift äro hänvisade till regelbundet dag- och nattarbete, äfvensom sådana fabriker, hvilkas drift icke tillåter arbetstidens indelning i regelbundna arbetsskiften af lika längd eller hvilkas verksamhet enligt dess natur är inskränkt till vissa årstider, allt under villkor att arbetstiden för kvinnliga arbetare utgör högst 58 timmar (härtills 65) i veckan.

²⁾ I Sverige möttes regeringens förslag om förbud mot kvinnors sysselsättande i nattarbete af opposition såväl från riksdagen, hvilken år 1908 afslög detsamma, som från deras sida, hvilka det föreslagna skyddet närmast gällde, nämligen de kvinnliga arbetarne själfva, som bl. a. på socialdemokratiska kvinnokongressen i Stockholm år 1907 bestämdt motsatte sig att fullvuxna kvinnor skulle underordnas en undantagslagstiftning, som hotade att inskränka deras möjlighet till själf försörjning. Då förslaget likväl vid 1909 års riksdag återupptogs i motionsväg, genomdrefs detsamma, ehuru med knapp majoritet (i första kammaren med 1 rösts öfvervikt).

Efter det förbudslagen af den 20 nov. 1909 emanerat, har vid senaste riksdag i andra kammaren inlämnats en petition (af Lindhagen, socialdemokrat och varm förespråkare för kvinnornas rättigheter) af innehåll, att lagen måtte förklaras icke ega tillämplighet på *typografyrket*, eller, om detta ej kunde bifallas, åtminstone ej på de kvinnliga typografer, som nämnda dag eller därförinnan haft anställning i yrket. Petitionen afböjdes, emedan det icke ansågs lämpligt att göra ändringar i en lag, som ännu ej trädte i kraft. Samma öde drabbade en af samma förslagsställare framställd petition om verkställande af en undersökning — eventuellt efter inledda internationella förhandlingar — i hvad mån och på hvad sätt förbud mot nattarbete äfven för män kunde åvägbringas inom de arbetsområden, där nattarbete ej af tvingande omständigheter nödvändiggöres.

på ett tillfredsställande sätt, ifall olika skyddsbestämmelser måste iakttagas beträffande arbetstiderna för de skilda könen. På dessa grunder antog landtdagen det förelagda förslaget till förordning angående arbetet i de industriella yrkena i den form, att fullvuxna män och kvinnor, på tvenne undantag när, hvilka rörde barnaföderskor samt skötare af kraftmaskin, kommo på enahanda sätt och i samma mån i åtnjutande af vissa skyddsbestämmelser, som beträffande nattarbetet erhöilo följande lydelse:

§ 9.

»Arbetare, som fyllt aderton år, må icke sysselsättas i arbete nattetid eller från klockan nio om aftonen till klockan sex om morgonen, utom där arbetet är indeladt i två skift om högst åtta timmar, i hvilket fall arbetet får fortgå till klockan elfva om aftonen, eller i tre skift om högst åtta timmar, sålunda att skiftena regelbundet aflösa hvarandra och ombytas hvarje vecka.

Såvida för viss yrkesdrift eller visst företag tillstånd därtill hos industristyrelsen utverkats, vare likväl, där arbetets tekniska beskaffenhet, årstiden, naturförhållandena eller trafikförhållandena å orten sådant påkalla, tillåtet att använda arbetare i arbete under en del af natten, fastän arbetet ej är anordnat på sätt ofvan är sagdt. Likaså vare tillåtet hålla hjälparbetare, såsom rengöringsarbetare, eldare och skötare af kraftmaskin, i deras syssla nattetid så länge före och efter öfriga arbetare, som industristyrelsen pröfvar vara nödvändigt».

Helsingfors, i oktober 1910.

Tekla Hultin.

Résumé.

La présente enquête a été exécutée sur l'ordre du Sénat Impérial de Finlande et sous la surveillance de l'Administration générale de l'Industrie. Elle avait pour objet de constater l'extension actuelle du travail industriel de nuit parmi les femmes finlandaises, d'étudier de plus près les conditions économiques et autres, dans lesquelles ce travail a lieu, et enfin d'examiner les conséquences qu'entraînerait l'interdiction éventuelle du travail nocturne des femmes. Nous considérerons comme travail nocturne tout travail ayant lieu entre 9 h. du soir et 6 h. du matin. L'enquête a eu lieu dans les principaux centres industriels du pays; les données ont été rassemblées par des personnes qui, après s'être rendues sur les lieux mêmes de travail, se sont adressées aux patrons et aux travailleuses elles-mêmes; — les réponses ainsi obtenues ont été notées sur des questionnaires imprimés d'avance. L'enquête eut lieu pendant l'automne 1909. Pour en couvrir les frais, l'Etat avait accordé une subvention totale de 6,200 fr.

L'enquête donna un total de 3,258 travailleuse de nuit, réparties sur 142 entreprises. Voici leur distribution par rapport aux divers genres d'industrie:

	Nombre d'entrepri- ses.	Nombre de tra- vailleuses de nuit.	% du nombre to- tal des travailleu- ses de nuit.
Scieries	46	1,475	45.3
Industrie du papier.	40	933	28.6
> textile.	8	593	18.2
Autres usines	5	108	3.3
Imprimeries	5	21	0.7
Bains	38	128	3.9
Total	142	3,258	100 %

Les nombres moyens des travailleuses de nuit par entreprise étaient les suivants: 32 dans les scieries, 23 dans l'industrie du papier, 74 dans les industries textiles, 22 dans les autres usines, 4 dans les imprimeries, et 3 dans les bains. Le plus grand nombre de travailleuses de nuit occupées dans une seule et même entreprise était de 200, et se rencontra dans une filature de laine;

venaient ensuite une fabrique de carton avec 140, une fabrique de drap avec 124, une filature de lin avec 115 et une scierie avec 100 travailleuses de nuit. D'autre part, cependant, on trouva aussi des entreprises industrielles avec un nombre relativement considérable d'ouvriers, et où l'on n'employait qu'un nombre très restreint de travailleuses de nuit, qui y travaillaient comme manœuvres.

Pour montrer l'ordre de grandeur des entreprises occupant des travailleuses de nuit, mentionnons les chiffres suivants:

	nombre minimum du personnel:	nombre moyen en du personnel:	nombre maximum du personnel ouvrier:
Scieries	37	216	550
Industrie du papier	19	179	506
> textile	41	373	1,486
Autres usines	21	131	440
Imprimeries	17	56	109
Bains	1	4	18

La proportion des travailleuses de nuit au nombre total des travailleuses et du personnel ouvrier total des entreprises ressort des % suivants:

	Proportion en % des travailleuses de nuit au nombre total des travailleuses:	Proportion en % des travailleuses de nuit au nombre total du personnel ouvrier:
Scieries	84.0	14.9
Industrie du papier	41.1	13.0
> textile	27.6	19.9
Autres usines	48.6	16.5
Imprimeries	34.4	7.6
Bains	99.2	94.8

Dans la totalité des entreprises travaillant la nuit, près de la moitié (49.4 %) des ouvrières avaient du travail de nuit régulier; la proportion des travailleuses de nuit au personnel ouvrier total était de 15.4 %. En tenant compte des entreprises, où pendant l'enquête on ne trouva que des travailleuses de jour, on obtient, pour la proportion des travailleuses de nuit au nombre total des travailleuses, les chiffres suivants: env. 71 % étaient travailleuses de nuit dans les scieries, env. 30 % dans l'industrie du papier, et 6.3 % seulement dans l'industrie textile. Dans les autres usines on ne rencontra des travailleuses de nuit que dans une briqueterie, une verrerie, une fabrique de conserves de poissons et une fabrique de sacs de papier et d'enveloppes; total 108 personnes. En général, les imprimeries ne travaillent la nuit que pour les journaux du matin. Dans 5 imprimeries seulement sur un total de 54 on

a trouvé des travailleuses de nuit; leur nombre total constaté était de 21, et il ne semble pas que le chiffre exact puisse être beaucoup plus considérable dans ce métier. Enfin toutes les baigneuses et un certain nombre de couturières doivent être comptées parmi les travailleuses de nuit, dans le sens le plus restreint du mot; car, régulièrement ou de temps à autre, leur travail dépasse 9 h. du soir.

Les renseignements fournis par l'enquête semblent donc permettre d'estimer à 4,800 environ le nombre total des travailleuses qui, en Finlande, s'occupent d'un travail industriel de nuit régulier ou revenant de temps à autre.

Ce total se répartit approximativement de la manière suivante:

		Travailleuses de nuit	%
Scieries	env.	1,800	37.5
Industrie du papier	>	1,300	27.1
> textile	>	620	12.9
Autres usines	>	150	3.1
Couture	>	300	6.3
Bains	>	600	12.5
Imprimerie	>	30	0.6
	Total	4,800	100 %

Le nombre total de travailleuses industrielles adultes, d'après la statistique officielle de 1907, était de 32,000 personnes environ; la comparaison de ce chiffre et de ceux que nous venons d'obtenir montre que les travailleuses de nuit forment 15 % environ du nombre total des travailleuses. Mentionnons d'autre part que l'état général de l'industrie finlandaise était assez déprimé pendant l'époque dont nous traitons, ce qui a exercé aussi naturellement une certaine influence sur la fréquence du travail de nuit.

Relativement au *temps de travail*, il fut constaté que 23.4 % seulement des usines, avec 14.8 % du nombre total des travailleuses de nuit, avaient divisé la journée en 3 relais. En général, le travail continuait pendant 8 heures sans interruption, puis suivaient 16 heures de repos. Toutes ces entreprises appartenaient à l'industrie du papier.

Parmi les travailleuses de nuit réparties par 3 relais, 7.2 % avaient en moyenne 51 heures de travail par semaine, 41.5 % avaient 53 h. de travail par semaine, 22.2 % avaient 54 et 29.1 % avaient 56 heures de travail par semaine.

Toutes les autres travailleuses de nuit des usines avaient un travail divisé par deux relais, ordinairement interrompu par deux pauses, l'une de $\frac{1}{2}$ heure, l'autre d'une heure entière. Cependant, il y a des industries où les procédés techniques ne permettent pas une interruption quotidienne ou souvent

répétée de la marche des machines, même pour un repos de durée restreinte; tel est p. ex. le cas dans l'industrie du papier; — les ouvrières des usines de ce genre continuent donc leur travail pendant 12 h. de suite. Le tableau 4 fournit des données détaillées pour chaque entreprise, relativement au nombre d'heures de travail pendant chaque jour de la semaine, ainsi que sur la durée des pauses, sur le repos du dimanche et le nombre d'heures de travail pendant 2 ou 3 semaines successives. Il en ressort que du nombre total des travailleuses de nuit travaillant par 2 relais

	20 c'est-à-dire	0.8 %	avaient une journée de	9 h. $\frac{1}{2}$
1,246	»	47.1	»	»
766	»	28.9	»	»
146	»	5.5	»	»
469	»	17.7	»	»
Total	2,647		100 %	

De toutes les travailleuses des usines, celles des fabriques de papier avaient la journée la plus longue (12 h.) et la plus grande moyenne d'heures par semaine (71 $\frac{1}{2}$ —78 h.). Celles des scieries, des usines textiles et autres avaient en moyenne 50 h. $\frac{1}{2}$ —66 h. par semaine.

Les ouvrières typographes des imprimeries avaient un nombre beaucoup plus restreint d'heures de travail par semaine, — 36, 45, 48 ou 60 h. au plus. La journée des baigneuses, au contraire, était longue de 11 à 14 heures, c'est-à-dire plus longue que dans aucune profession industrielle.

L'état civil des 2,659 ouvrières qui en ont fait mention était le suivant: 1,762 (66.3 %) étaient célibataires, 481 (18.1 %) mariées, 327 (12.3 %) veuves, 89 (3.3 %) abandonnées par leurs maris ou divorcées.

L'âge des travailleuses était: au-dessous de 30 ans pour 58.5 %, entre 30 et 50 ans pour 36.5 %, et au-dessus de 50 ans pour 5 %. — Parmi les travailleuses de nuit mariées, la répartition par classes d'âge était notablement différente: 30.5 % avaient moins de 30 ans; 63.9, c'est-à-dire le plus grand nombre, avaient entre 30 et 50 ans, — ce qui veut dire que, d'une manière générale, leurs enfants n'avaient plus au même degré besoin pressant des soins maternels, — et 5.6 % avaient plus de 50 ans.

Le degré d'instruction des travailleuses de nuit est bien caractérisé par ce fait que 32.7 % seulement en ont fréquenté l'école primaire supérieure, tandis que 67.3 % n'ont fréquenté qu'une école ambulatoire, une école primaire ordinaire ou sont restées sans aucune instruction scolaire. Cependant, on peut affirmer que toutes ces travailleuses savaient lire et presque toutes écrire.

8 % seulement des travailleuses de nuit se sont adonnées au même métier que leur père. Il faut remarquer le nombre considérable de filles de pro-

priétaires ruraux, de petits fermiers et de journaliers de campagne, qui cherchent à gagner leur pain par un travail industriel.

Parmi les travailleuses de nuit mariées, 39.5 % l'étaient avec des ouvriers industriels; dans 65.2 % de ces cas, le mari et la femme avaient la même industrie. 22.2 % étaient mariées avec des travailleurs sans instruction professionnelle.

La question si l'ouvrière avait exercé antérieurement un autre métier a reçu une réponse affirmative dans 54 %, négative dans 46 % des cas, — 20.5 % de la première de ces deux catégories s'étaient occupées d'une autre industrie, 11.1 % d'agriculture et de laitage; 63.2 % avaient été servantes.

L'état de santé dans les différentes classes d'âge était, d'après les données des travailleuses de nuit elles mêmes:

	satisfaisant:	non satisfaisant:
Au dessous de 20 ans	90.4 %	9.6 %
de 20 à 29 ans	80.5 »	19.5 »
» 30 » 39 »	77.4 »	22.6 »
» 40 » 49 »	75.6 »	24.4 »
» 50 » 59 »	71.4 »	28.6 »
60 et au-dessus	81.3 »	18.7 »
Pour toutes les travailleuses de nuit:	80.2 %	19.8 %

La santé va en déclinant avec l'âge; les chiffres ci-dessus semblent prouver que ce phénomène a lieu dans une proportion remarquablement constante, excepté entre 20 et 30 ans, où l'abaissement est le plus prononcé. Les personnes qui ont rassemblé les données premières sur les lieux de travail ont remarqué que le plus souvent ce sont les *jeunes* ouvrières qui se plaignent de la fatigue occasionnée par le travail de nuit; les travailleuses plus âgées semblaient la soutenir plus aisément; — se fait semble concorder avec celui que nous venons de mentionner. D'après nos chiffres, les ouvrières sexagénaires semblent jouir d'une santé meilleure que celle des groupes plus jeunes; mais ce fait exceptionnel provient de ce que ce premier groupe n'est pas assez nombreux pour fournir un % vraiment représentatif.

L'état de santé dans les divers genres de travail était le suivant (les calculs sont basés sur les déclarations des ouvrières elles-mêmes):

	satisfaisant:	non satisfaisant:
Sciéries	83.3 %	17.7 %
Industrie du papier	80.9 »	19.1 »
» textile	73.7 »	26.3 »
Autres usines	97.6 »	2.4 »
Industrie typographique	100.0 »	—
Bains	73.6 »	26.4 »

Voici maintenant la comparaison de l'état sanitaire des travailleuses de nuit avec celui des ouvrières en général, tel que celui-ci ressort de travaux statistiques antérieurs:

	satisfaisant:	non satisfaisant:
ouvrières des boulangeries	94.4 %	5.6 %
» des ind. textiles	94.3 »	5.7 »
» typographiques	93.7 »	6.3 »
» de tabacs	84.2 »	15.8 »
» <i>travailleuses de nuit</i>	80.2 »	19.8 »
» couturières	78.2 »	21.8 »

Les données ci-dessus montrent que les ouvrières des boulangeries, des industries textiles et des imprimeries ont des % beaucoup plus satisfaisants que les travailleuses de nuit; mais la différence entre l'état sanitaire général de celles-ci et celui des ouvrières de tabacs n'est pas très considérable, et la santé des couturières semble même moins bonne que celle des travailleuses de nuit en général. Ceci est d'autant plus surprenant que le travail de nuit n'est qu'occasionnel et peu étendu parmi les couturières et point du tout usité parmi les ouvrières de tabacs.

Sur un total de 2,659 travailleuses de nuit, 855 (32.2 %) ont noté qu'elles souffrent d'une maladie chronique.

La maladie le plus fréquemment signalée était celui de « faiblesse générale et nervosité ». En comparant sous ce point de vue les travailleuses de nuit et les ouvrières des autres groupes examinés antérieurement, on trouve que les travailleuses de nuit avaient un état sanitaire un peu inférieur à celui des ouvrières des boulangeries et de l'industrie des tabacs, mais beaucoup meilleur que celui des couturières.

Le domicile exerce évidemment une influence très grande sur l'état sanitaire général des travailleuses de nuit spécialement. Il ressort de l'enquête que la plupart de ces ouvrières sont fort mal situées à ce point de vue. En moyenne, ces travailleuses logent dans la même chambre que 3 personnes, 30.6 % logeaient dans des chambres ayant entre 5 et 7 habitants, 8.4 % dans des chambres ayant entre 8 et 10 habitants; on trouva des cas où la même chambre était habitée par 14 et même par 22 personnes. Il va de soi qu'un tel état de choses empêche bien souvent les travailleuses de nuit de trouver le repos et le sommeil nécessaires; car souvent les camarades logeant dans la même chambre y habitent et y travaillent pendant le jour. D'après les renseignements obtenus, les travailleuses dorment en moyenne 5 heures par jour, après avoir terminé leur travail de nuit. 34.1 % dormaient moins de 5 heures, 41.4 % plus de 5 heures.

Pendant l'enquête on a considéré spécialement les données relatives aux travailleuses de nuit mariées et aux mères. — Sur 827 travailleuses mariées, 774 (86.3 % étaient mères, avec un total de 3,047 accouchements, ce qui fait près de 4 accouchements pour chaque mère, ou plus de 3 en moyenne si l'on répartit le total sur toutes les travailleuses mariées.

Des enfants nés, 2,162 (71 % environ) étaient en vie au moment de l'enquête et 885 (29 % environ) étaient morts. Chaque mère avait donc en moyenne environ 3 enfants (2.8) vivants. Des recherches statistiques antérieures ont montré que le chiffre correspondant pour les ouvrières mariées des industries textiles (travailleuses de jour et trav. de nuit) était de 2.4 et pour les ouvrières de tabacs (trav. de jour seulement), 2.2 enfants pour chaque mère. 1,676 de ces enfants (77.2 %) logeaient chez leurs parents (chez la mère, dans le cas où celle-ci était veuve); chaque mère mariée avait donc env. 2.3 logeant chez elle, et de plus 0.7 enfant logeant ailleurs.

409 travailleuses de nuit non mariées (23.2 %) étaient mères; elles avaient donné la vie à 612 enfants, dont 512 (83.7 %) étaient en vie au moment de l'enquête; 100 (16.3 %) étaient morts. Des précédents, 362 (70.7 %) logeaient chez leurs mères; 150 (29.3 %) ailleurs. 41 enfants avaient moins d'un an; 28 d'entre eux logeaient chez la mère, 13 étaient confiés aux soins de personnes de la même famille ou à des étrangers. Un nombre beaucoup plus faible de mères mariées, — 13 seulement (c.-à.-d. 1.8 %) — avaient des enfants au-dessous d'un an, qui tous logeaient chez leurs mères; ce qui montre que les femmes mariées ayant des enfants en bas-âge ne recherchent pas le travail industriel, mais se consacrent de préférence aux soins des enfants et du ménage. Les mères non-mariées ne peuvent pas en faire de même; elles sont forcées d'accepter tout travail qui leur permet de se procurer la subsistance pour elles-mêmes et pour leurs enfants, et, autant que possible, de garder les enfants auprès d'elles. Malheureusement, une ouvrière industrielle, — qu'elle soit d'ailleurs travailleuse de jour ou de nuit, — ne peut donner à son enfant en bas-âge que des soins bien insuffisants; car elle est forcée de le quitter pour plusieurs heures consécutives; nous avons vu que cela peut être le cas même pour 12 heures de suite; — il s'ensuit qu'elle se voit obligée de sevrer son enfant trop tôt, et de le confier à d'autres personnes.

Pour avoir une idée du genre de *soins* obtenus par les enfants pendant l'absence de la mère, on a demandé aux mères quelles étaient les personnes aux quelles elles confiaient leurs enfants pendant qu'elles allaient travailler. Le tab. 17 est basé sur les renseignements ainsi obtenus. De ce tableau il ressort que 66 % environ des enfants au-dessous de 7 ans étaient soignés par une sœur aînée de plus de 12 ans, ou par une parente adulte; 17 % environ par un frère ou une sœur de moins de 12 ans; 13 %, par une domestique ou, par une personne étrangère pouvant s'en occuper plus ou moins accidentelle-

ment; — 4 % environ furent portés sur les questionnaires comme n'ayant point de soins du tout.

Les chiffres ci-dessus se rapportent aux enfants des travailleuses de nuit seulement; mais il semble évident qu'ils sont typiques de l'état de choses qui règnent parmi les ouvrières d'usines en général. En effet, il n'y a pas de raison de croire que les enfants des travailleuses de jour soient mieux situés, au point de vue des soins maternels, que les enfants des travailleuses de nuit; car après tout, cette surveillance et ces soins sont plus nécessaires le jour que la nuit.

Il serait fort désirable sous ce rapport que les mères des tout petits enfants ne fussent occupées hors du logis ni le jour ni la nuit. Il a été proposé de pourvoir à cette nécessité ainsi qu'à celles des soins du ménage en défendant le travail de nuit, et avant tout celui des femmes mariées. Ce projet a rendu nécessaire la recherche des causes qui forcent les femmes mariées à travailler hors du logis. Les tableaux 13 et 14 donnent les résultats ainsi obtenus. — En les examinant avec exactitude, on voit qu'en général les femmes mariées ne demandent point de travail industriel, ni surtout de travail de nuit, sans y être forcées par l'état de leurs familles, soit par ce que le mari est malade (14,5 %), incapable de travailler (7,1 %), ivrogne (9,6 %) ou évadé (16,2 %), soit par ce qu'il n'a de l'ouvrage que pendant une partie de l'année (39,9 %) ou par ce qu'il ne peut, pour une raison ou pour une autre, subvenir qu'insuffisamment à l'entretien de la famille. Outre 89 femmes abandonnées par leurs maris ou divorcées, 70 autres femmes mariées (14,6 %) étaient obligées de pourvoir, seules ou à peu près, à la subsistance des leurs. Chacune de ces femmes avait en moyenne 3,5 personnes à nourrir. Malheureusement, la nécessité de travailler augmente dans la même proportion que la famille elle-même, et la femme des classes ouvrières se trouve ainsi forcée de contribuer à gagner le pain quotidien justement au même degré que le ménage et les enfants exigeraient sa présence au logis et ses soins maternels.

Les travailleuses non-mariées ont été réunies dans le tab. 14 avec les veuves et les femmes abandonnées, qui n'avaient plus de soutien de famille. De ces 2,177 femmes, 737 (33,9 %) devaient à elles seules entretenir 2,050 personnes, c.-à d. 2,8 en moyenne; par conséquent, la plupart en avaient deux à nourrir en plus d'elles-mêmes; — 252 (11,6 %) participaient avec un autre membre de la famille (père, mère, sœur, enfants capables de travailler) à l'entretien de 777 personnes, elles-mêmes comprises. 1,188 ouvrières n'avaient qu'elles-mêmes à nourrir. Il résulte donc de cette statistique que la moitié environ des ouvrières sans mari avaient au moins une autre personne à entretenir, en totalité ou en partie.

Les travailleuses de nuit ont pu exprimer directement leur *opinion* sur l'opportunité ou l'inopportunité d'une loi contre ce travail. Il ressort du tab.

18, que de 2,386 travailleuses de nuit ayant exprimé leur opinion sur cette question, 474 (19.9 %) ont exigé une défense catégorique du travail de nuit, soit pour les femmes, soit pour les deux sexes; 44 (1.8 %) ont demandé la défense, mais sous condition que les femmes obtinssent du travail de jour à la place du travail de nuit; 363 (15.2 %) ont opté pour la défense, à condition qu'elle fût dirigée contre le travail de nuit des deux sexes, et ont demandé que dans le cas contraire on maintint le travail de nuit; 326 (13.7 %) ont approuvé le travail de nuit, ou n'en ont point demandé l'abolition, mais ont demandé l'introduction de relais de 8 heures; 1,179 travailleuses de nuit, ou 49.4 %, se sont opposées catégoriquement à la défense de ce travail. Nous avons donc 19.9 % des voix catégoriquement *pour* la défense, et 17 % conditionnellement; 49.4 % catégoriquement *contre* la défense, et 13.7 % conditionnellement.

De plus, on peut faire remarquer que la défense compte le plus grand nombre d'adhérentes parmi les travailleuses non-mariées, et surtout parmi les jeunes et les toutes jeunes d'entre elles. Tandis que 41 % des non-mariées ont opté catégoriquement ou conditionnellement pour la défense, le chiffre correspondant pour les travailleuses mariées est de 32.8 % et pour les veuves, abandonnées et divorcées 23.5 % seulement. Ces différences sont faciles à comprendre après les renseignements obtenus par cette enquête sur la situation économique et domestique des travailleuses de nuit mariées: en général, celles-ci ont été absolument forcées de chercher du travail hors du logis, afin de pourvoir à une partie ou à la totalité de l'entretien de la famille. — La question a semblé encore plus critique aux femmes seules, (non mariées, veuves, divorcées, abandonnées), qui n'ont personne sur qui elles puissent compter pour leur subsistance, et qui souvent doivent de plus subvenir à celle d'un ou de plusieurs enfants ou personnes apparentées. La plupart de ces femmes savent par une âpre expérience combien il est difficile, pour une femme de trouver l'occasion de gagner son pain; c'est pourquoi l'éventualité de perdre leur place actuelle leur a semblé effrayante.

Le tab. 19 montre combien il est rare que les patrons croient à la possibilité ou à l'opportunité de changer le régime des usines ici en question, afin d'en exclure absolument le travail de nuit. Il semble donc que la défense du travail de nuit des femmes aurait pour conséquence d'exclure même du travail de jour toutes celles qui jusqu'ici ont travaillé par relais; car il est évident que les hommes ne consentiraient point à ne jamais travailler que la nuit. Ceci a été confirmé par les patrons. Défendre aux femmes le travail de nuit, ce serait les exclure de toutes les usines où il y a du travail de nuit. Les travailleuses de nuit seraient simplement renvoyées et remplacées par des hommes.

A la question directe, si l'on pouvait accorder du travail de jour aux femmes atteintes par la défense du travail de nuit, il fut répondu que cela serait possible dans 6 entreprises, mais dans 3 d'entre elles seulement à titre provisoire; au contraire, ce serait impossible dans 784 entreprises avec un total de 2,678 travailleuses de nuit; à en croire ces réponses, celles-ci perdraient donc leurs places actuelles dans le cas où le travail de nuit serait défendu. De plus, quelques usines de papier ont répondu que même une partie des travailleuses de jour seraient congédiées pour plus de commodité, et remplacées par des hommes, qu'on pourrait employer librement le jour ou la nuit, selon le besoin. On a mis en perspective aussi l'éventualité d'introduire de nouvelles machines, afin de remplacer une partie des ouvrières, ainsi que celle de changements à opérer dans les méthodes de production.

L'enquête a montré aussi que les ouvrières dont il est question ici n'auraient que peu de moyens de trouver d'autre travail permanent et aussi bien salarié.

La défense du travail de nuit des femmes aurait donc pour résultat en Finlande d'exclure celles-ci des genres de travail qui justement semblent devoir avec le temps ouvrir le champ le plus vaste à l'activité de masses croissantes d'ouvriers.

En 1909, l'Empereur-Grand-duc soumit à la Diète de Finlande un projet de loi défendant le travail de nuit des femmes dans le cas où le travail n'est point divisé en relais de 8 heures, de manière que les relais se succèdent régulièrement et sont changés toutes les semaines. — La Diète fut d'avis que les ouvriers *des deux sexes* devraient être autant que possible sauvegardés contre les inconvénients sanitaires qui, pour les hommes aussi bien que pour les femmes, résultent du travail de nuit.

Il sembla aussi qu'il serait difficile de régler d'une manière satisfaisante le travail de plusieurs genres d'industrie occupant des ouvriers des deux sexes, si l'on stipulait des réglemens différents pour chacun de ceux-ci. La Diète vota donc le projet de loi sur le travail dans les professions industrielles, sous une forme donnant aux deux sexes les mêmes sauvegardes contre les inconvénients du travail de nuit.

TABELLER.

TABLEAUX.

Tab. 1. Arbetsställena fördelade efter industrier och orter samt produktionstidens längd och arbetspersonalens storlek.

Tab. 1. Entreprises réparties par industries et par localités, par durée de la production et par personnel ouvrier.

Industri. <i>Industries.</i>	Län. <i>Gouvernement.</i>	Kommun. <i>Commune.</i>	Arbetsställe. <i>Entreprise.</i>	Arbetet fortgår <i>La production continue</i>		Hela arbetsperso- nalen. <i>Total du personnel ouvrier.</i>	Kvinnliga arbetare. <i>Total des ouvrières.</i>	Kvinnor i nattarbete. <i>Trouvillennes de nuit.</i>	Tillrägande natur- betar. <i>Total des trouvillennes de nuit sur lesquelles a porté l'enquête.</i>
				året om. <i>toute l'année.</i>	en del af året. <i>une partie de l'année.</i>				
Sågindustri <i>Scieries</i>	Nylands	Helsingfors	Nätholmens ångsåg	—	9 mån.	80	16	1) 8	7
»	»	Pyttis	Strömfors vattensåg	1	—	140	30	24	16
»	Åbo o. B:bgs	Björneborg	Seikku ångsåg	—	10 mån.	442	77	60	53
»	»	»	Storsands gamla ångsåg	—	11 mån.	328	49	42	40
»	»	B:borgs landsf.	Pihlava ångsåg	1	—	220	60	60	59
»	»	»	Räfsö ångsåg 2)	1	gick år 1909 maj—okt. blott om dagen.	110	36	36	34
»	»	Euraåminne	Kaunissaari ångsåg	1	—	250	70	48	42
»	»	Sastmola	Hamnholms ångsåg	1	—	212	46	32	31
»	»	»	Sahakoski såg	1	—	100	20	17	17
»	»	»	Jukola »	1	—	110	30	18	16
»	Tavastehus	Tavastehus	Tavastehus ångsåg	—	9 mån.	250	30	28	26
»	»	Akkas, Viiala	Akkas ångsåg A/B.	—	9 mån.	164	28	28	23
»	»	Hollola, Lahtis	Niemi ångsåg	1	—	92	6	3	3
»	»	»	Lahtis ångsåg	1	—	220	45	35	31
»	Viborgs	Kotka	Norska sågen A/B. A. V.						
»	»	»	Gutzeit & Comp.	1	—	281	66	66	63
»	»	»	Hietanen ångsåg	1	Prod.tid. längd be- ror af tillg. på stock.	290	52	40	32
»	»	»	Halla ångsåg	1	—	510	53	22	22
»	»	»	Hovinsaari ångsåg	1	—	166	46	46	46
»	»	Kymmene	Karhula ångsåg	1	—	375	105	55	49
»	»	»	Sunila ångsåg	1	—	350	50	44	36
»	»	Vekkelaks	Tjärholmens ångsåg	—	10 mån.	79	13	8	4
»	»	»	Ristiniemi ångsåg	—	6 mån.	188	50	42	42
»	»	Sordavala	Kiviniemi såg	1	—	65	4	4	4
»	»	»	Helylä såg	1	—	156	24	22	22
»	»	Lappvesi	Ruttois ångsåg	—	11 mån.	105	24	24	22
»	»	»	Lamposaari ångsåg	1	—	135	10	10	4
»	»	Joutseno	Honkalahti ångsåg	1	—	230	45	39	37
			Transport	18	8	5,648	1,085	861	781

1) Kvinnorna hafva nattarbete endast maj—september.

2) Då sågen arbetar med två skiften, stiger arbetspersonalens antal till 200, af hvilka 70 kvinnor hafva nattarbete.

Industri. <i>Industries.</i>	Län. <i>Gouvernement.</i>	Kommun. <i>Commune.</i>	Arbetsställe. <i>Entreprise.</i>	Arbetet fortgår <i>La production continue</i>		Hela arbetsperso- nalen. <i>Total du personnel</i> quarter.	Kvinnliga arbetare. <i>Total des ouvrières.</i>	Kvinnor i nattarbete. <i>Travailleuses de nuit.</i>	Tillfrågade nattar- betare. <i>Total des travailluses</i> <i>de nuit sans lesquelles</i> <i>à jour le travail.</i>
				året om. <i>toute l'année.</i>	en del af året. <i>une partie de l'année.</i>				
			Transport	18	8	5,648	1,085	861	781
Sågindustri <i>Scieries</i>	Viborgs	Mohla	Suursaari ångsåg	—	10 mån.	310	50	48	41
»	»	»	Pölläkkälä ångsåg	—	11 mån.	180	18	18	18
»	Vasa	Laukas	Haapakoski ångsåg	1	—	410	110	100	57
»	»	»	Haapakoski björksåg	1	—	67	20	20	5
»	»	»	Äänekoski ångsåg	—	9—11 m.	37	14	14	14
»	»	Kannus	Kannus ångsåg	—	8 mån.	40	4	4	2
»	»	Etseri	Inha ångsåg	—	10 mån.	64	4	4	4
»	Uleåborgs	Oulais	Oulais ångsåg och hyf- leri	—	10 mån.	70	6	6	5
»	»	»	Nya ångsågen	—	en del af året	121	22	22	19
»	»	Brahestad	Virpiperä såg	1	—	395	28	13	10
»	»	Paavola, Ruukki	Brahestads såg	Beror af flöttnings- förhållandena.		350	50	20	7
»	»	»	A/B. Finska Kolaffären	—	8 mån.	38	2	2	2
»	»	Uleåborg	Korkeasaari ångsåg	—	9 mån.	150	44	44	35
»	»	»	Toppila ångsåg	—	9 mån.	276	91	91	35
»	»	Kemi	Laitakari ångsåg	1	—	²⁾ 250	25	25	14
»	»	»	Karihaara såg	1	—	³⁾ 320	34	34	19
»	»	Haukipudas	Pateniemi ångsåg	1	—	550	94	94	51
»	»	Nedertorneå	Kuusiluoto såg	—	9 mån.	400	40	40	8
»	»	»	Röyttä såg	1	—	⁴⁾ 250	15	15	7
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	Nylands	Lojo	Lojo cellulosafabrik	1	—	180	12	12	10
Cellulosa- fabriker <i>Fabriques de cellulose</i>	Tavastehus	Hollola, Lahtis	Lahtis cellulosafabrik	1	—	93	40	40	34
»	»	Sääksmäki	Valkiakoski cellulosafabrik	1	—	254	53	38	34
»	»	Jämsä	Jämsänkoski cellulosafabrik	1	—	105	20	9	9
»	Viborgs	Valkeala	Kymmene cellulosafabrik	1	—	104	33	30	29
»	»	»	Kuusankoski cellulosafabrik	1	—	160	70	54	52
»	»	»	Voikka cellulosafabrik ⁵⁾	1	—	156	35	29	24
»	»	Kotka	Norska cellulosafabriken	1	—	150	22	16	16
»	»	»	A/B. A. V. Gutzeit & Comp.	1	—	175	6	6	6
»	»	Lappvesi	Halla cellulosafabrik	1	—	270	77	15	15
Träsliperier <i>Fabriques de pâte de bois</i>	Åbo o. B: bgs	Karkku	Siuro träsliperi	1	—	70	21	21	21
»	Tavastehus	Tammerfors	T: fors linne- o. järnm. b. träsl.	1	—	147	78	30	24
»	»	»	J. C. Frenckell & Son träsl.	1	—	33	6	6	6
			Transport	38	19	11,823	2,229	1,781	1,414

¹⁾ Äänekoski såg går i regeln blott om dagen. Vid tiden för enquëten utfördes nattarbete under c. 2 veckor.

²⁾ Vintertid stiger hela arbetspersonalen till 350, hvaraf kvinnor 35.

³⁾ » » » » » 500 » » 54.

⁴⁾ » » » » » 400 » » 35.

⁵⁾ Vid Voikka pappersbruk funnos 451 arbetare, af dessa 130 kvinnliga, men samtliga kvinnor hade dagarbete.

Industri. <i>Industries.</i>	Län. <i>Gouvernement.</i>	Kommun. <i>Commune.</i>	Arbetsställe. <i>Entreprise.</i>	Arbetet fortgår <i>La production continue</i>		Hela arbetsperso- nlan. <i>Total du personnel</i> <i>ouvrier.</i>	Kvinnliga arbetare. <i>Total des ouvrières.</i>	Kvinnor i naturarbete. <i>Travailleuses de nuit.</i>	Tillfälliga arbetare. <i>Total des travailleurs de nuit sur lesquels a porté l'enquête.</i>
				året om. <i>toute l'année.</i>	en del af året. <i>une partie de l'année.</i>				
			Transport	38	19	11,823	2,229	1,781	1,414
Träsliperier <i>Fabriques de pâte de bois</i>	Tavastehus	Sääksmäki	Valkiakoski träsliperi	1	—	24	10	6	6
	»	Jämsä	Jämsänkoski träsliperi	Beroende af vattentillgången.		19	6	6	2
	Viborgs	Valkeala	Kymmene träsliperi	1	—	94	48	21	17
	»	»	Kuusankoski träsliperi	1	—	92	27	21	17
	»	»	Voikka träsliperi	1	—	86	15	15	14
	»	Sippola	Myllykoski träsliperi	1	—	174	69	22	18
	»	»	Ingerois träsliperi	1	—	321	99	33	38
	»	Kymmene	Karhula träsliperi	1	—	¹⁾ 193	48	30	18
	»	Pyttis	Stockfors träsliperi	1	—	120	12	12	12
	»	Jääskis	Enso träsliperi	1	—	506	219	91	91
	»	Sordavala	Niemiskoski träsl. o. papp.br.	Beroende af vattentillgången.		56	9	²⁾ 3	3
	Vasa	Etseri	Vääräkoski träsliperi och kartongfabrik	1	—	34	5	2	2
Pappersbruk <i>Fabriques de papier</i>	Nylands	Jaala	Verla träsl. o. pappfabrik ³⁾	1	—	84	37	20	20
	Tavastehus	Tammerfors	J. C. Frenckell & Son papp.br.	1	—	318	101	6	6
	»	Birkkala	Näsijärvi pappersbruk	1	—	57	29	21	21
	»	»	Nokia pappersbruk	1	—	308	45	3	3
	»	Sääksmäki	Valkiakoski pappersbruk	1	—	289	79	25	25
	Viborgs	Valkeala	Kymmene pappersbruk	1	—	300	160	24	16
	»	»	Kuusankoski pappersbruk	1	—	325	158	12	2
	»	Ruokolaks	A/B. Tornators pappersbr.	1	—	194	50	20	20
	»	Sordavala	Läskelä pappersbruk	1	—	247	67	49	41
	»	Ruskeala	Hämekoski pappfabrik	1	—	350	200	140	133
	»	»	Leppäkoski pappersbruk	1	—	267	107	15	15
	Vasa	Keuru	Mänttä pappersbruk	1	—	360	48	2	2
	»	Etseri	Röyttä pappersbruk	1	—	21	4	4	4
	»	Laukas	Äänekoski pappersbruk	1	—	210	62	18	18
	»	Jyväskylä	Kangas pappersbruk	1	—	228	85	6	5
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	Nylands	Helsingfors	Defören. yllev.fbr. A/B spinn.	1	—	218	209	200	171
	Åbo o. B: bgs	Hiittis	Äetsä ullgarns- o. trikov. fabr.	1	—	132	113	61	61
	Tavastehus	Tammerfors	A/B. Tammerfors linne- och järnmanuf. spinneri	1	—	1,486	959	115	82
	»	»	Tammerfors klädesfabr. A/B.	1	—	502	360	124	112
	»	Hausjärvi	Defören. yllev. arufabr., spinn.	1	—	500	400	47	47
	»	Koskis	Koskis klädesfabrik	1	—	58	37	18	18
	Viborgs	Valkeala	Harju klädesfabrik A/B.	1	—	41	26	13	12
	Vasa	Virdois	A/B. P. G Holms bandfabrik	1	—	50	⁴⁾ 45	15	14
			Transport	71	19	20,087	6,177	3 001	2,500

¹⁾ Af dessa 59 tillfälligt.

²⁾ Till följd af ringa vattentillgång var endast en del af fabriken i gång. Beroende på årstiden kan natt-
arbeterskornas antal stiga till 9 å 11.

³⁾ Vid tiden för enquäten tillverkades endast papp.

⁴⁾ Dessutom 12 kvinnor, hvilka arbetade hemma.

Industri. <i>Industries.</i>	Län. <i>Gouvernement.</i>	Kommun. <i>Commune.</i>	Arbetsställe. <i>Entreprise.</i>	Arbetet fortgår <i>La production continue</i>		Hela arbetsperso- nalen. <i>Total du personnel ouvrier.</i>	Kvinnliga arbetare. <i>Total des ouvrières.</i>	Kvinnor i nattarbete. <i>Travailleuses de nuit.</i>	Total des travailleuses de nuit sur lesquelles a porté l'enquête.	Nattarbete Dessutom <i>Total des travailleuses de nuit sur lesquelles a porté l'enquête.</i>
				året om. <i>toute l'année.</i>	en del af året. <i>une partie de l'année.</i>					
			Transport	71	19	20,087	6,177	3,001	2,500	
Annan fabriks- industri	Nylands	Helsingfors	A/B. G. J. Sundberg's fisk- konserveringsfabrik	1	Nattarbete blott okt., nov., dec.	64	47	60	—	
<i>Autres usines</i>	Tavastehus	Tammerfors	Raf. Haarlas kuvert- och pappersförädlingsfabrik	1	—	58	51	20	14	
»	Viborgs	Kymmene	Karbula glasbruk	1	—	440	82	5	5	
»	Vasa	Keuru	Mänttä påsfabrik	1	Nattarbete sällan.	21	17	7	7	
»	»	Lillkyro	Vedenoja tegelbruk	—	6 mån.	70	25	16	15	
Tryckerier	Nylands	Helsingfors	A/B. Finska litteratursäll- skapets tryckeri	1	—	75	23	1	1	
<i>Imprimeries</i>	»	»	Hufvudstadsbl. nya tryckeri	1	—	109	16	3	—	
»	Tavastehus	Tammerfors	Tampereen Sanom. tryckeri	1	—	27	6	6	6	
»	»	»	Tammerfors tryckeri-aktieb.	1	—	50	10	8	8	
»	Vasa	Vasa	F. W. Unggrens tryckeri	1	—	17	6	3	3	
Badinrättningar	Nylands	Helsingfors	3 badinrättningar, inalles	3	—	34	34	34	25	
<i>Bains</i>	Tavastehus	Tavastehus	1 badinrättning	1	—	7	7	7	7	
»	»	Tammerfors	29 badinrättningar, inalles	29	—	68	64	63	49	
»	Viborgs	Kotka	2 d:o »	2	—	15	13	13	8	
»	»	Sordavala	1 badinrättning	1	—	8	8	8	8	
»	Vasa	Jyväskylä	2 badinrättningar, inalles	2	—	3	3	3	3	
142 arbetsställen summa				118	20	21,153	6,589	3,258	2,659	

Tab. 2. Översigt af antalet arbejdsstællen, hvilke omfattas af enqûeten, samt dessas produktionstid och arbejdspersonalens storlek.

Tab. 2. Aperçu du nombre des entreprises sur lesquelles a porté l'enquête, de la durée de leur production et de leur personnel ouvrier.

Industri. <i>Industries.</i>	Antal arbejdsstællen. <i>Nombre d'entreprises.</i>	Arbetet fortgår <i>La production continue.</i>		Hela arbejdspersonalen. <i>Nombre total du personnel ouvrier.</i>	Kvinnliga arbetare. <i>Ouvrières.</i>	Kvinnor i nattarbete. <i>Ouvrières travaillant la nuit.</i>	Tillfrågade nattarbeterskor. <i>Travailleuses de nuit, sur lesquelles porte l'enquête.</i>
		året om. <i>toute l'année.</i>	en del af året. <i>une partie de l'année.</i>				
Sågindustri <i>Scieries.</i>	46	25	19	9,926	1,756	1,475	1,134
Pappersindustri <i>Industrie du papier.</i>							
Cellulosafabriker <i>Fabriques de cellulose.</i>	10	10	—	1,647	368	249	229
Träsliperier <i>Fabriques de pâte de bois.</i>	15	13	—	1,969	672	319	289
Pappersbruk <i>Fabriques de papier.</i>	15	15	—	3,558	1,232	365	331
Textilindustri <i>Industrie textile.</i>	8	8	—	2,987	2,149	593	517
Annan fabriksindustri <i>Autres usines.</i>	5	4	1	653	222	108	41
Trykkerier <i>Imprimeries.</i>	5	5	—	278	61	21	18
Badinrättningar <i>Bains.</i>	38	38	—	135	129	128	100
Summa — Total	142	118	20	21,153	6,589	3,258	2,659

T a b. 3. Arbetstiden vid skiftesarbete.
 Tab. 3. Temps de travail par relais.

I n d u s t r i. Industries.	Antalet arbetsställen och arbeterskor med nedanstående antal arbetstimmar per skifto: Nombre d'entreprises et d'ouvrières ayant par relais le nombre suivant d'heures de travail:										Summa Total	
	8 timmar 8 heures	9½ timmar 9½ heures	10 timmar 10 heures	10½ timmar 10½ heures	11 timmar 11 heures	12 timmar 12 heures	11 timmar 10 heures	12 timmar 12 heures	11 timmar 10 heures	12 timmar 12 heures	arbets- ställen. entreprises.	arbeter- skor. ouvrières.
Sågindustri Scieries.	—	—	22	724	18	675	6	76	—	46	1,475	
Pappersindustri Industrie du papier.	23	—	—	—	—	—	1	2	15	*) 39	*) 931	
Textilindustri Industrie textile.	—	—	1) 5	501	2) 2	31	3) 1	61	—	8	598	
Annan fabriksindustri Autres usines.	—	1	2	21	1	60	1	7	—	5	108	
Summa	23	460	29	1,246	21	766	9	146	15	98	3,107	

1) Vid 2 af dessa arbetsställen har nattskiftet en arbetstid af 11 timmar.

» 1 » » » » » » » » 9 »

» 1 » » » » » » » » 9,40 »

2) » 1 » » » » » » » » » 11 »

3) » 1 » » » » » » » » » 10 »

*) Ett träsliperi med 2 nattarbeterskor har icke lämnat några uppgifter om arbetstiderna.

Tab. 4. Arbetstiderna, rasterna, söndags-
Tab. 4. Heures de travail et de récréation, repos

Arbetsställe. <i>Entreprises.</i>		Antal natutarbetare. <i>Nombre des travailleurs de nuit.</i>	Arbetstiden, rasterna inberäknade, <i>Temps de travail, y compris les heures de récréation,</i>						
			fördelad på 2 skiften <i>partagé entre 2 relais</i>			fördelad på 3 skiften <i>partagé entre 3 relais</i>			
			lördag <i>le samedi</i>	annan hvardag <i>les autres jours non fériés</i>	söndag <i>le dimanche</i>	hvardagar <i>les jours non fériés</i>			söndag <i>le dimanche</i>
						förmiddag <i>la matinée</i>	eftermiddag <i>la soirée</i>	natt <i>la nuit</i>	
	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>		
1	Sågar — <i>Scieries</i>								
2	N:o 1	8	7 fm.—2 em.	7 fm.—6 em.	—	—	—	—	
3			—	7 em.—6 fm.	—	—	—	—	
4	» 2	24	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
5			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
6	» 3	60	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
7			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—	
8	» 4	42	6 fm.—4 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
9			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—	
10	» 5	60	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
11			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
12	» 6	36	$\frac{1}{2}$ 7 fm.—4 em.	$\frac{1}{2}$ 7 fm.—6 em.	—	—	—	—	
13			—	$\frac{1}{2}$ 7 em.—6 fm.	$\frac{1}{2}$ 7 em.—6 fm.	—	—	—	
14	» 7	48	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
15			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
16	» 8	32	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
17			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
18	» 9	17	6 fm.—5 em.	6 mf.—6 em.	—	—	—	—	
19			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
20	» 10	18	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
21			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
22	» 11	28	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
23			—	6 em.—6 fm.	$\frac{1}{4}$ 7—6 fm.	—	—	—	
24	» 12	28	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
25			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
26	» 13	3	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
27			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—	
28	» 14	35	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
29			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—	
30	» 15	66	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
31			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—	
32	» 16	40	$\frac{1}{2}$ 7 fm.—6 em.	$\frac{1}{2}$ 7 fm.—6 em.	—	—	—	—	
33			—	$\frac{1}{2}$ 7 em.—6 fm.	—	—	—	—	
34	» 17	22	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—	

hvilan samt antalet effektiva arbetstimmar.

de dimanche et nombre d'heures effectives de travail.

Rasterna infalla Les heures de récréation ont lieu						Ombreten söndagsvila. Timmar per vecka. Repos ininterrompu de dimanche. Heures par semaine.	Effektiva arbetstimmarnas antal per arbetserska Nombre d'heures de travail			Anmärkningar. Remarques.
vid 2-skiftesarbete dans le travail par 2 relais					vid 3-skiftesarbete dans le travail par 3 relais		per skifte par relais	under 2 veckor pendant 2 semaines	under 3 veckor pendant 3 semaines	
morgon pendant la matinée	middag à midi	afton pendant la soirée	natt pendant la nuit	ändring på lördag arrang. diff. le samedi						
kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.					
—	12—1 em.	—	12—1 fm.	ingen middags- rast.	—	53 49	10	*) 57 + 50 = 107	—	*) De kursiverade ta- len utvisa natts- skiftets arbetstimmar.
1/2 9—9	12—1 em.	1/2 9—9	12—1 fm.	—	—	25 48	10	59 + 60 = 119	—	Skiftena ombytas måndag morgon.
1/2 9—9	12—1 em.	1/2 9—9	12—1 fm.	—	—	49 48	10 1/2	62 + 52 1/2 = 114 1/2	—	Dessutom två 1/4 tim. raster per skifte. Skiftena ombytas söndag afton.
1/2 9—9	12—1 em.	1/2 9—9	12—1 fm.	—	—	50 48	10 1/2	61 + 52 1/2 = 113 1/2	—	
1/2 9—9	12—1 em.	1/2 9—9	12—1 fm.	—	—	25 48	10 1/2	62 + 63 = 125	—	
9—1/2 10	1—2 em.	9—1/2 10	1—2 fm.	—	—	26 1/2 48 1/2	10	58 + 60 = 118	—	Vid skiftesombytet kl. 6 morgon och af- ton anlända kvin- norna 1/2 timme se- nare.
8—1/2 9	12—1 em.	8—1/2 9	12—1 fm.	—	—	25 48	10 1/2	62 + 63 = 125	—	
1/2 9—9	1—2 em.	1/2 9—9	1—2 fm.	—	—	25 48	10 1/2	62 + 63 = 125	—	
8—1/2 9	1—2 em.	8—1/2 9	1—2 fm.	—	—	25 48	10 1/2	62 + 63 = 125	—	
8—1/2 9	1—2 em.	8—1/2 9	1—2 fm.	—	—	24 48	10 1/2	63 + 63 = 126	—	
9—1/2 10	12—1 em.	9—1/2 10	12—1 fm.	—	—	25 3/4 48	10 1/2	62 + 62 = 124	—	Dessutom rast kl. 1/2 4.
—	12—1 em.	—	12—1 fm.	—	—	24 48	11	66 + 66 = 132	—	
—	12—1 em.	—	12—1 fm.	—	—	24 48	11	66 + 66 = 132	—	
9—9.20	12—1 em.	9—9.20	12—1 fm.	—	—	48 48	10.40	64 + 53.20 = 117.20	—	
8—1/2 9	12—1 em.	8—1/2 9	12—1 fm.	—	—	48 48	10 1/2	63 + 52 1/2 = 115 1/2	—	
8—1/2 9	12—1 em.	8—1/2 9	12—1 fm.	—	—	48 1/2 48 1/2	10	60 + 50 = 110	—	
8—1/2 9	1—2 em.	8—1/2 9	1—2 fm.	—	—	48 48	10 1/2	63 + 52 1/2 = 115 1/2	—	

Arbetsställe. <i>Entreprises.</i>		Antal nattarbetarekor. <i>Nombre des travailleurs de nuit.</i>	Arbetstiden, rasterna inberäknade, <i>Temps de travail, y compris les heures de récréation,</i>					
			fördelad på 2 skiften <i>partagé entre 2 relais</i>			fördelad på 3 skiften <i>partagé entre 3 relais</i>		
			lördag <i>le samedi</i>	annan hvardag <i>les autres jours non fériés</i>	söndag <i>le dimanche</i>	hvardagar <i>les jours non fériés</i>		
			förmiddag <i>la matinée</i>	eftermiddag <i>la soirée</i>	natt <i>la nuit</i>			
		kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>
1	Sågar — <i>Scieries</i>							
2	N:o 18	46	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
3			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
4	» 19	55	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
5			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
6	» 20	44	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
7			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
8	» 21	8	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
9			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
10	» 22	42	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
11			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
12	» 23	4	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
13			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
14	» 24	22	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
15			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
16	» 25	24	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
17			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
18	» 26	10	½7 fm.—6 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—
19			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—
20	» 27	39	½7 fm.—5 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—
21			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—
22	» 28	48	6 fm.—½6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
23			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
24	» 29	18	½7 fm.—½6 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—
25			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—
26	» 30	100	½7 fm.—½6 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—
27			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—
28	» 31	20	½7 fm.—½6 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—
29			—	½7 em.—6 fm.	½7 em.—6 fm.	—	—	—
30	» 32	14	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
31			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—
32	» 33	4	½7 fm.—6 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—
33			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—
34	» 34	4	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
35			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—
36	» 35	6	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—
37			—	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	—	—	—

Rasterna infalla <i>Les heures de récréation ont lieu</i>						Oafpruten söndagskvällen. Timmar per vecka. <i>Repos obligatoire de dimanche. Heures par semaine.</i>		Effektiva arbetstimmarnas antal per arbeterska <i>Nombre d'heures de travail</i>			Anmärkningar. <i>Remarques.</i>
vid 2-skiftesarbete <i>dans le travail par 2 relais</i>					vid 3-skiftesarbete <i>dans le travail par 3 relais</i>	per skifte <i>par relais</i>	under 2 veckor <i>pendant 2 semaines</i>	under 3 veckor <i>pendant 3 semaines</i>			
morgon <i>pendant la matinée</i>	middag <i>à midi</i>	afton <i>pendant la soirée</i>	natt <i>pendant la nuit</i>	ändring på lördag <i>arrang. diff. le samedi</i>					kl. h.	kl. h.	kl. h.
8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 em.	8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—	Vid skiftesombytet står sågen $\frac{1}{2}$ timme. Under lastningstiden förekommer stundom söndagsarbete.	
8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 em.	8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 fm.	—	—	49 48	10	59 + 50 = 109	—		
$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 em.	$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—		Vid ombytet af skiftena är $\frac{1}{2}$ timmes paus.
8—9	1—2 em.	8—9	1—2 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—		
8—9	1—2 em.	8—9	1—2 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—		
8—9	1—2 em.	8—9	1—2 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—		
$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 em.	$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 fm.	—	—	48 48	10 $\frac{1}{2}$	63 + 52 $\frac{1}{2}$ = 115 $\frac{1}{2}$	—		
8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 em.	8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 fm.	—	—	48 48	10 $\frac{1}{2}$	63 + 52 $\frac{1}{2}$ = 115 $\frac{1}{2}$	—		
$\frac{1}{2}$ 9—9	$\frac{1}{2}$ 1— $\frac{1}{2}$ 2 em.	$\frac{1}{2}$ 9—9	$\frac{1}{2}$ 1— $\frac{1}{2}$ 2 fm.	—	—	48 $\frac{1}{2}$ 48 $\frac{1}{2}$	10	60 + 50 = 110	—		
$\frac{1}{2}$ 9—9	1—2 em.	$\frac{1}{2}$ 9—9	1—2 fm.	—	—	49 $\frac{1}{2}$ 48 $\frac{1}{2}$	10	59 + 50 = 109	—		
$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 em.	$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 fm.	—	—	48 $\frac{1}{2}$ 48	10 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$ + 52 $\frac{1}{2}$ = 115	—		
$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 em.	$\frac{1}{2}$ 9—9	12—1 fm.	—	—	49 48 $\frac{1}{2}$	10	59 $\frac{1}{2}$ + 50 = 109 $\frac{1}{2}$	—		
8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 em.	8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 fm.	—	—	49 48 $\frac{1}{2}$	10	59 $\frac{1}{2}$ + 50 = 109 $\frac{1}{2}$	—		
8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 em.	8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 fm.	—	—	25 48 $\frac{1}{2}$	10	60 + 60 = 120	—		
8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 em.	8— $\frac{1}{2}$ 9	12—1 fm.	—	—	48 48	10 $\frac{1}{2}$	63 + 52 $\frac{1}{2}$ = 115 $\frac{1}{2}$	—	Sågen går i regeln endast om dagen.	
—	1—2 em.	—	1—2 fm.	—	—	48 $\frac{1}{2}$ 48 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{1}{2}$	63 + 52 $\frac{1}{2}$ = 115 $\frac{1}{2}$	—		
—	1—2 em.	—	1—2 fm.	—	—	24 48	11	66 + 66 = 132	—		
—	1—2 em.	—	1—2 fm.	—	—	24 48	11	66 + 66 = 132	—	Dessutom morgon och afton $\frac{1}{4}$ timmes hvilostund.	

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

Rasterna infalla <i>Les heures de récréation ont lieu</i>						Oafbruten söndagsvila. Timmar per vecka. <i>Repos ininterrompu de dimanche.</i> Heures par semaines.	Effektiva arbetstimmarnas antal per arbeterska. <i>Nombre d'heures de travail</i>			Anmärkningar. <i>Remarques.</i>
vid 2-skiftesarbete <i>dans le travail par 2 relais</i>					vid 3-skiftesarbete <i>dans le travail par 3 relais</i>		per skifte <i>par relais</i>	under 2 veckor <i>pendant 2 semaines</i>	under 3 veckor <i>pendant 3 semaines</i>	
morgon <i>pendant la matinée</i>	middag <i>à midi</i>	afton <i>pendant la soirée</i>	natt <i>pendant la nuit</i>	ändring på lördag <i>arrang. diff. le samedi</i>						
kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.					
—	1—2 em.	—	1—2 fm.	—	—	25 48	11	65 + 66 = 131	—	
—	1—2 em.	—	1—2 fm.	—	—	48 48	11	66 + 55 = 121	—	Dessutom morgon och afton ¼ timmes hvilostund.
9—10	2—3 em.	9—10	2—3 fm.	—	—	49 48	10	59 + 50 = 109	—	
9—10	2—3 em.	9—10	2—3 fm.	—	—	24 48	10	60 + 60 = 120	—	
8— ¹ / ₂ 9	1—2 em.	8— ¹ / ₂ 9	1—2 fm.	—	—	24 48	10 ¹ / ₂	63 + 63 = 126	—	
¹ / ₂ 9—9	1—2 em.	¹ / ₂ 9—9	1—2 fm.	—	—	24 48	10 ¹ / ₂	63 + 63 = 126	—	
9—10	2—3 em.	9—10	2—3 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—	
9—10	2—3 em.	9—10	2—3 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—	
8—9	1—2 em.	8—9	1—2 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—	
9—10	2—3 em.	9—10	2—3 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—	
9—10	2—3 em.	9—10	2—3 fm.	—	—	48 48	10	60 + 50 = 110	—	
—	—	—	—	—	—	32 32 32	8	—	48+48+56 = 152	Ombyte söndag afton, då föregående veckas förmiddagsskifte träder i arbete.
—	—	—	—	—	—	24 48	12	72 + 72 = 144	—	Ombyte af skiften söndag afton.
—	—	—	—	—	—	8 32 32	8	—	48+54+58 = 160	Skiftena ombytassöndag kl. 4 e. m.
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48 = 162	
—	—	—	—	—	—	24 16 24	8	—	56+64+48 = 168	

Rasterna infalla <i>Les heures de récréation ont lieu</i>						Oafinnun söndagskvíla. Dinnur per veecka. <i>Repos inntertöngu de dimanche. Heures par semaine.</i>	Effektiva arbetstimmarnas antal per arbeterska <i>Nombre d'heures de travail</i>			Anmärkningar. <i>Remarques.</i>	
vid 2-skiftesarbete <i>dans le travail par 2 relais</i>					vid 3-skiftesarbete <i>dans le travail par 3 relais</i>		per skifte <i>par relais</i>	under 2 veckor <i>pendant 2 semaines</i>	under 3 veckor <i>pendant 3 semaines</i>		
morgon <i>pendant la matinée</i>	middag <i>à midi</i>	afton <i>pendant la soirée</i>	natt <i>pendant la nuit</i>	ändring på lördag <i>arrang. diff. le samedi</i>							
kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.						
—	—	—	—	—	—	24 16 24	8	—	64+56+48	Föregående veckas förmiddagsskifte ar- betar söndag kl. 6 f. m.—10 e. m. och öfvergår måndag kl. 2 e. m. till eftermid- dags skifte.	1
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 168		2
—	—	—	—	—	—	24 16 24	8	—	48+56+64		3
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 156		4
—	—	—	—	—	—	24 16 24	8	—	48+56+64		5
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 168	6	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 156	7	
—	—	—	—	—	—	21 16 24	8	—	48+56+64	8	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 168	9	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 156	10	
—	—	—	—	—	—	22 48 18	8	—	64+48+48	11	
—	—	—	—	—	—	32 32 8	8	—	54+48+58	12	
—	—	—	—	—	—	8 24 40	8	—	54+48+58	13	
—	—	—	—	—	—	32 32 8	8	—	54+48+58	14	
—	—	—	—	—	—	16 24 24	8	—	64+48+56	15	
—	—	—	—	—	—	23 48	12	71 + 74	= 160	16	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84	= 160	17	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	18	
—	—	—	—	—	—	8 32 32	8	—	48+54+58	19	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	20	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	21	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	22	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	23	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	24	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	25	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	26	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	27	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	28	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	29	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	30	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	31	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	32	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	33	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	34	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48	35	

Arbetsställe. <i>Entreprises.</i>		Antal nattarbetare. <i>Nombre des travailleurs de nuit.</i>	Arbetstiden, rasterna inberäknade, <i>Temps de travail, y compris les heures de récréation,</i>						
			fördelad på 2 skiften <i>partagé entre 2 relais</i>			fördelad på 3 skiften <i>partagé entre 3 relais</i>			
			lördag <i>le samedi</i>	annan hvardag <i>les autres jours non fériés</i>	söndag <i>le dimanche</i>	hvardagar <i>les jours non fériés</i>			söndag <i>le dimanche</i>
						förmiddag <i>la matinée</i>	eftermiddag <i>la soirée</i>	natt <i>la nuit</i>	
	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>		
1	Pappersindustri <i>— Industrie du papier</i>								
2	N:o 23	91	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
3			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
4	» 24	3	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
5			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
6	» 25	12	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
7			6 em.—4 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
8	» 26	21	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
9								10 em.—6 fm.	
10	» 27	3	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
11			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	10 em.—6 fm.				
12	» 28	25	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
13								6—8 4—10 10 em.—6 fm.	
14	» 29	140	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
15			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
16	» 30	24	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
17								6—8 2—10 10 em.—6 fm.	
18	» 31	49	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
19			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
20	» 32	20	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
21								4 em.—6 fm.	
22	» 33	15	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
23			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
24	» 34	12	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
25								6—8 2—10 10 em.—6 fm.	
26	» 35	2	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
27			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
28	» 36	4	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
29			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
30	» 37	18	6 fm.—6 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	
31			6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.	6 em.—6 fm.				
32	» 38	6	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
33								6—8 4—10 10 em.—6 fm.	
34	» 39	6	—	—	—	6 fm.—2 em.	2 em.—10 em.	10 em.—6 fm.	
35								6—8 fm. 4 em.—6 fm.	

Rasterna infalla <i>Les heures de récréation ont lieu</i>						Omförten söndagsvika. Timmar per vecka. <i>Repos interompu de dimanche. Heures par semaine.</i>	Effektiva arbetstimmarnas antal per arbeterska <i>Nombre d'heures de travail</i>			Anmärkingar. <i>Remarques.</i>
vid 2-skiftesarbete <i>dans le travail par 2 relais</i>					vid 3-skiftesarbete <i>dans le travail par 3 relais</i>		per skifte <i>par relais</i>	under 2 veckor <i>pendant 2 semaines</i>	under 3 veckor <i>pendant 3 semaines</i>	
morgon <i>pendant la matinée</i>	middag <i>à midi</i>	afton <i>pendant la soirée</i>	natt <i>pendant la nuit</i>	ändring på lördag <i>arrang. diff. le samedi</i>						
kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.	kl. h.					
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	26 24	12	72 + 82 = 154	—	
—	—	—	—	—	—	24 24 48	8	—	48+48+56 = 152	
—	—	—	—	—	—	24 28	12	72 + 80 = 152	—	För arbete, som utfö- res söndag kl. 10 e. m.—måndag kl. 6 f. m. erlägges 50% lö- neförhöjning.
—	—	—	—	—	—	8 32 32	8	—	58+54+48 = 160	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48 = 162	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	32 32 26	8	—	62+48+48 = 158	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	24 22 24	8	—	56+58+48 = 162	
—	12—1 em.	—	12—1 fm.	—	—	24 24	11	66 + 77 = 143	—	Kvinnorna halva 11- timmars skiften.
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	24 24	12	72 + 84 = 156	—	
—	—	—	—	—	—	24 8 48	8	—	48+54+58 = 160	
—	—	—	—	—	—	22 48 18	8	—	64 48 48 = 160	

Arbetsställe. <i>Entreprises.</i>		Antal nattarbetarekor. <i>Nombre de travailleurs de nuit.</i>	Arbetstiden, rasterna inberäknade, <i>Temps de travail, y compris les heures de récréation,</i>						
			fördelad på 2 skiften <i>partagé entre 2 relais</i>			fördelad på 3 skiften <i>partagé entre 3 relais</i>			
			lördag <i>le samedi</i>	annan hvardag <i>les autres jours non fériés</i>	söndag <i>le dimanche</i>	hvardagar <i>les jours non fériés</i>			söndag <i>le dimanche</i>
förmiddag <i>la matinée</i>	eftermiddag <i>la soirée</i>	natt <i>la nuit</i>							
			kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>	kl. <i>h.</i>
1	Textilindustri — <i>Industrie textile</i>								
2	N:o 1	200	7 fm.—4 em.	7 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
3			—	½7em—½7fm	—	—	—	—	—
4	» 2	47	½7 fm.—3 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
5			—	½7em—½7fm	—	—	—	—	—
6	» 3	13	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
7			—	6 em.—6 fm.	7 em.—6 fm.	—	—	—	—
8	» 4	124	6 fm.—3 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
9			—	6 em.—3 fm.	—	—	—	—	—
10	» 5	18	8 fm.—8 em.	8 fm.—8 em.	—	—	—	—	—
11			—	8 em.—8 fm.	8 em.—8 fm.	—	—	—	—
12	» 6	115	6 fm.—3 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
13			—	6 em.—4 fm.	—	—	—	—	—
14	» 7	61	6 fm.—7 em.	6 fm.—7 em.	—	—	—	—	—
15			—	7 em.—6 fm.	—	—	—	—	—
16	» 8	15	6 fm.—3 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
17			—	6 em.—6 fm.	8 em.—6 fm.	—	—	—	—
18	Annan fabriks- industri — <i>Autres usines</i>								
19	N:o 1	20	7 fm.—½2 em.	7 fm.—6 em	—	—	—	—	—
20			—	6 em.—½4 fm.	—	—	—	—	—
21	» 2	7	6 fm.—5 em.	6 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
22			—	6 em.—6 fm.	—	—	—	—	—
23	» 3	5	½7 fm.—2 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
24			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—	—
25	» 4	16	7 fm.—5 em.	7 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
26			—	7 em.—6 fm.	7 em.—6 fm.	—	—	—	—
27	» 5	60	½7 fm.—2 em.	½7 fm.—6 em.	—	—	—	—	—
28			—	½7 em.—6 fm.	—	—	—	—	—

Tab. 5. Arbetstiden å ar-
Tab. 5. Temps de travail des entreprises

Industri. <i>Industries.</i>	Antal arbetstimmar under två veckor. —											
	101½ t. 101½ h.		103 t. 103 h.		106 t. 106 h.		107 t. 107 h.		109 t. 109 h.		110 t. 110 h.	
	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.
Sågindustri <i>Scieries</i>	—	—	—	—	—	—	1	8	5	232	12	402
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	—	—	1	124	1	115	—	—	—	—	—	—
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	1	20	—	—	—	—	1	5	—	—	—	—
Summa	1	20	1	124	1	115	2	13	5	232	12	402

Tab. 5. (Forts.) Arbetstiden
Tab. 5. (Suite). Temps de travail des entreprises

Industri. <i>Industries.</i>	Antal arbetstimmar under två veckor. —													
	120 t. 120 h.		121 t. 121 h.		124 t. 124 h.		125 t. 125 h.		126 t. 126 h.		127 t. 127 h.		131 t. 131 h.	
	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.	arbetsställen. entreprises.	arbetskor. ouvriers.
Sågindustri <i>Scieries</i>	2	22	1	13	1	28	4	157	3	153	—	—	1	22
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	18	1	13	—	—
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	1	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	3	29	1	13	1	28	4	157	4	171	1	13	1	22

betsställen med två skiften.

où les ouvrières sont divisées en deux relais.

Nombre total des heures de travail pendant deux semaines.

112 t. 112 h.		113 t. 113 h.		114 t. 114 h.		115 t. 115 h.		116 t. 116 h.		117 t. 117 h.		118 t. 118 h.		119 t. 119 h.	
arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.
—	—	1	42	1	60	7	200	—	—	1	35	1	36	1	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	2	247	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	—
1	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	16
1	60	3	289	1	60	7	200	2	76	1	35	1	36	2	40

à arbetsställen med två skiften.

où les ouvrières sont divisées en deux relais.

Nombre total des heures de travail pendant deux semaines.

132 t. 132 h.		143 t. 143 h.		144 t. 144 h.		145 t. 145 h.		152 t. 152 h.		154 t. 154 h.		156 t. 156 h.		Summa Total	
arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.	arbetsställen. entrepriises.	arbeterskor. ouvrïeres.
4	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	1,475
—	—	1	2	1	40	1	30	1	3	1	12	11	384	16	471
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	593
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	108
4	41	1	2	1	40	1	30	1	3	1	12	11	384	75	2,647

Tab. 6. Nattarbeterskorna fördelade
 Tab. 6. Répartition des travailleuses de nuit

Industri. <i>Industries.</i>	15—19 år <i>de 15 à 19 ans.</i>					20—24 år <i>de 20 à 24 ans.</i>				
	ogifta. <i>célibataires.</i>	gifta. <i>femmes mariées.</i>	enkor. <i>veuves.</i>	frånskilda, öfver- gifna, divorcerade ou aban- données.	Summa. <i>Total.</i>	ogifta. <i>célibataires.</i>	gifta. <i>femmes mariées.</i>	enkor. <i>veuves.</i>	frånskilda, öfver- gifna, divorcerade ou aban- données.	Summa. <i>Total.</i>
Sågindustri <i>Sciéries.</i>	¹⁾ 209	5	—	—	214	217	33	4	2	256
Pappersindustri <i>Industrie du papier.</i>	²⁾ 83	3	—	—	86	191	21	2	1	215
Textilindustri <i>Industrie textile.</i>	³⁾ 77	1	—	—	78	217	11	—	2	230
Annan fabriksindustri <i>Autres usines.</i>	⁴⁾ 14	—	—	—	14	9	1	—	—	10
Summa — Total	383	9	—	—	392	634	66	6	5	711
Tryckerier <i>Imprimeries.</i>	⁵⁾ 6	—	—	—	6	5	—	—	—	5
Badinrättningar <i>Bains.</i>	⁶⁾ 1	—	—	—	1	2	—	—	—	2
Summa summarum — Total	390	9	—	—	399	641	66	6	5	718

¹⁾ Af dessa 1 14 år; 9 15 år; 26 16 år och 28 17 år.

²⁾ » » 1 15 år; 2 16 år och 5 17 år.

³⁾ » » 1 17 år.

⁴⁾ » » 1 15 år och 2 17 år.

⁵⁾ » » 2 16 år och 2 17 år.

⁶⁾ » » 1 17 år.

efter industrier, civilstånd och ålder.

par industries, par état civil et par âge.

25—29 år de 25 à 29 ans					30—34 år de 30 à 34 ans					35—39 år de 35 à 39 ans				
ogifta. célibataires.	gitta. femmes mariées.	enkör. veuves.	frånskilda, öfver- gifna, dömdes ou aban- donnés.	Summa. Total.	ogifta. célibataires.	gitta. femmes mariées.	enkör. veuves.	frånskilda, öfver- gifna, dömdes ou aban- donnés.	Summa. Total.	ogifta. célibataires.	gitta. femmes mariées.	enkör. veuves.	frånskilda, öfver- gifna, dömdes ou aban- donnés.	Summa. Total.
115	38	10	14	177	51	44	24	16	135	38	56	19	12	125
112	19	9	6	146	56	29	27	6	118	51	35	25	6	117
92	9	3	1	105	50	6	3	1	60	16	5	2	—	23
2	2	1	1	6	—	—	1	1	2	2	3	—	—	5
321	68	23	22	434	157	79	55	24	315	107	99	46	18	270
1	1	—	—	2	1	—	—	—	1	2	1	—	—	3
—	2	1	—	3	6	4	2	1	13	4	11	4	—	19
322	71	24	22	439	164	83	57	25	329	113	111	50	18	292

Tab. 6. (Forts.) Nattarbeterskorna för—
 Tab. 6. (Suite). Répartition des travailleuses de

Industri. <i>Industries.</i>	40—44 år <i>de 40 à 44 ans</i>					45—49 år <i>de 45 à 49 ans</i>					50— <i>de 50 à</i>		
	<i>célibataires.</i> ogifta. <i>femmes marries.</i> gifta.	<i>enkor.</i> enkor.	<i>divorcées ou aban-</i> <i>données.</i>	<i>frånskilda, återg-</i> <i>divorcées ou aban-</i> <i>données.</i>	<i>Summa.</i> <i>Total.</i>	<i>célibataires.</i> ogifta. <i>femmes marries.</i> gifta.	<i>enkor.</i> enkor.	<i>divorcées ou aban-</i> <i>données.</i>	<i>frånskilda, återg-</i> <i>divorcées ou aban-</i> <i>données.</i>	<i>Summa.</i> <i>Total.</i>	<i>célibataires.</i> ogifta. <i>femmes marries.</i> gifta.	<i>enkor.</i> enkor.	<i>enkor.</i> enkor.
Sågindustri <i>Scieries.</i>	24	31	28	3	86	14	32	31	2	79	6	7	14
Pappersindustri <i>Industrie du papier.</i>	26	22	14	3	65	15	12	22	5	54	2	8	13
Textilindustri <i>Industrie textile.</i>	5	1	1	—	7	5	1	1	2	9	—	—	—
Annan fabriksindustri <i>Autres usines.</i>	—	2	1	—	3	—	1	—	—	1	—	—	—
Summa — Total	55	56	44	6	161	34	46	54	9	143	8	15	27
Tryckerier <i>Imprimeries.</i>	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Badinrättningar <i>Bains.</i>	5	7	3	1	16	10	3	10	1	24	2	4	7
Sma summarum — Total	60	63	48	7	178	44	49	64	10	167	10	19	34

1) Af dessa har 1 icke uppgifvit sin ålder.

2) » » hafva 3 » » » »

3) » » » 2 » » » »

4) » » har 1 » » » »

delade efter industrier, civilstånd och ålder.

nuit par industries, par état civil et par âge.

54 år 54 ans		55—59 år de 55 à 59 ans					60 år och däröfver 60 ans et au-dessus.					Summa Nombre total				
fränskilda öfverg. divorcées ou aban- données.	Summa. Total.	ogifta. célibataires.	gifta. femmes mariées.	enkor. veuves.	fränskilda öfverg. divorcées ou aban- données.	Summa. Total.	ogifta. célibataires.	gifta. femmes mariées.	enkor. veuves.	fränskilda öfverg. divorcées ou aban- données.	Summa. Total.	ogifta. célibataires.	gifta. femmes mariées.	enkor. veuves.	fränskilda öfverg. divorcées ou aban- données.	Summa. Total.
—	27	7	4	16	—	27	2	1	5	—	8	683	251	151	49	1,134
2	25	5	1	9	—	15	2	1	1	—	4	¹⁾ 544	151	²⁾ 125	29	849
—	—	—	—	3	—	3	—	—	2	—	2	462	34	15	6	517
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	9	3	2	41
2	52	12	5	28	—	45	4	2	8	—	14	1,716	445	294	86	2,541
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	1	—	18
—	13	—	1	2	—	3	1	—	2	—	3	31	³⁾ 34	⁴⁾ 32	3	100
2	65	12	6	30	—	48	5	2	10	—	17	1,762	481	327	89	2,659

T a b. 7. Nattarbeterskornas bild-
Tab. 7. Degré d'instruction et métier

Industri, inom hvilken arbeterskorna för närvarande äro sysselsatta. <i>Industrie où les travailleuses sont occupées actuellement.</i>	Arbeterskornas bildningsgrad. <i>Degré d'instruction des travailleuses.</i>							
	Antal arbeterskor, hvilka besökt högre folkskola. <i>Nombre de travailleuses ayant fréquenté l'école primaire supérieure.</i>					Summa. <i>Total.</i>	Antal arbeterskor, hvilka icke besökt högre folkskola. <i>Nombre des travailleuses n'ayant pas fréquenté l'école primaire supérieure.</i>	Summa tillrägade arbeterskor. <i>Nombre total des travailleuses sur lesquelles a porté l'enquête.</i>
	1 Klass. <i>une classe.</i>	2 Klasser. <i>2 classes.</i>	3 Klasser. <i>3 classes.</i>	4 Klasser. <i>4 classes.</i>	Summa. <i>Total.</i>			
Sågindustri								
<i>Scieries</i>	65	¹⁾ 82	71	115	333	²⁾ 799	³⁾ 1134	
Pappersindustri								
<i>Industrie du papier</i>	35	⁶⁾ 68	43	⁷⁾ 87	233	616	849	
Textilindustri								
<i>Industrie textile</i>	32	49	49	¹⁰⁾ 115	245	¹¹⁾ 272	517	
Annat fabriksindustri								
<i>Autres usines</i>	4	1	6	5	16	25	41	
Summa — Total	136	200	169	322	827	1 712	2 541	
Tryckerier								
<i>Imprimeries</i>	—	¹²⁾ 1	—	17	18	—	18	
Badinrättningar								
<i>Bains</i>	3	¹³⁾ 8	4	¹⁴⁾ 8	23	77	100	
Summa summarum — Total	139	209	173	347	863	1 789	2 659	

¹⁾ Af dessa har 1 besökt 3 kl. i samskola. — ²⁾ Af dessa har 1 dessutom besökt
⁴⁾ Af dessa har 1 varit sysselsatt i trädgårdsarbete; 1 i stockarbete. — ⁵⁾ Af dessa 1 stufvskola. — ⁸⁾ Af dessa två varit sysselsatta i trädgårdsarbete. — ⁹⁾ Af dessa 2 väfverskor; dessa har 1 gått 2 år i mejeriskola; 1 i väfskola; 1 i folkhögskola. — ¹²⁾ Genomgått flickdessa ha 2 varit städerskor.

ningsgrad och tidigare yrke.

antérieur des travailleuses de nuit.

Arbeterskornas tidigare yrke. — <i>Métier antérieur des travailleuses.</i>											
Summa tillfrågade arbeterskor. <i>Nombre total des travailleuses sur lesquelles a porté l'enquête.</i>	Innet tidigare yrke. <i>Point de métier antérieur.</i>	Summa arbeterskor, hvilka tidigare haft annat yrke. <i>Total des travailleuses ayant eu un métier antérieur.</i>	Annat yrke. <i>Autre métier.</i>	Bokbinderskor. <i>Relieuse.</i>	Bagerskor. <i>Boulangère.</i>	Twittenskor eller strykerskor. <i>Blanchisseuse, repasseuse.</i>	Sömmerskor. <i>Couturière.</i>	Tjänarinnor. <i>Domestique.</i>	Handel. <i>Commerce.</i>	Jordbruk och mejeri-handtering. <i>Agriculture, laitages.</i>	Annat industriellt yrke. <i>Autre métier industriel.</i>
1 134	609	525	⁵⁾ 8	—	5	8	8	349	2	⁴⁾ 73	72
849	362	487	⁹⁾ 6	—	—	1	2	260	—	⁸⁾ 63	155
517	159	358	—	3	2	3	12	263	2	22	51
41	21	20	—	—	—	—	—	9	1	—	10
2 541	1 151	1 390	14	3	7	12	22	881	5	158	288
18	13	5	—	—	—	—	1	1	1	—	2
100	49	51	¹⁵⁾ 4	—	—	4	2	32	1	2	6
2 659	1 213	1 446	18	3	7	16	25	914	7	160	296

sköterskolan, 2 döfstumsskola. — ³⁾ 2 hafva ingenting uppgifvit om skolgången. — vare. — ⁶⁾ Af dessa har 1 besökt 2 kl. i samskola. — ⁷⁾ Af dessa har 1 gått 2 kl. i sam-1 städerska. — ¹⁰⁾ Af dessa har 1 dessutom besökt trädgårdsskola; 2 folkhögskola. — ¹¹⁾ Af skola. — ¹³⁾ Af dessa har 1 besökt flickskola. — ¹⁴⁾ 1 har genomgått flickskola. — ¹⁵⁾ Af

Tab. 8. Faderns yrke.
Tab. 8. Profession du père.

Arbeterskans eget yrke. <i>Métier de l'ouvrière elle-même.</i>	Industri. <i>Industrie.</i>				Handtverk. <i>Petite industrie.</i>				Jordbruk. <i>Agriculture.</i>				Handel och samfärdsel. <i>Commerce et communi- cations.</i>	Tjänare. <i>Domestique.</i>	Timmerman. <i>Charpentier.</i>	Smed. <i>Forgeron.</i>	Annat yrke. <i>Autre profession.</i>	»Arbetare.» <i>»Ouvrier.»</i>	Yrket icke uppgifvet. <i>Métier non mentionné.</i>	Ingen far. <i>Point de père légitime.</i>	Summa summarum. <i>Somme totale.</i>
	Summa. <i>Total.</i>	Samma industri eller yrke, där arbeterskan är sysselsatt. <i>Même industrie ou métier que celui de l'ouvrière.</i>	Annan industri. <i>Autre industrie.</i>	Summa. <i>Total.</i>	Hemmansegare. <i>Paysan.</i>	Torpäre. <i>Tenancier.</i>	Jordbruksarbetare. <i>Travailleur agricole.</i>	Summa. <i>Total.</i>													
Sågindustri. <i>Sciéries</i>	192	86	228	110	100	70	182	352	15	22	—	63	256	50	35	1 134					
Pappersindustri. <i>Industrie du papier</i>	20	57	77	72	75	63	178	316	6	19	17	58	243	12	26	849					
Textilindustri. <i>Industrie textile</i>	1	31	32	67	21	71	27	119	10	14	—	22	227	5	20	517					
Annan fabriksindustri. <i>Autres usines</i>	—	4	4	1	3	1	—	4	—	2	1	3	24	—	2	41					
Summa — Total	213	128	341	250	199	205	387	791	31	57	18	146	750	67	83	2 541					
Tryckerier. <i>Imprimeries</i>	—	—	—	5	—	1	—	1	—	—	—	3	—	1	1	18					
Badinrättningar. <i>Bains</i>	—	3	3	13	6	16	10	32	3	1	—	8	25	12	2	100					
Summa summarum — Total	213	131	344	268	205	222	397	824	34	58	18	157	781	80	86	2 659					

Tab. 9. Mannens yrke.
Tab. 9. Profession du mari.

Arbetskans eget yrke. <i>Métier de l'ouvrière elle-même.</i>	Industri. <i>Industrie.</i>			Jordbruk. <i>Agriculture.</i>				Handel och samfärdsl. <i>Commerce et communi- cations.</i>	Tjänare. <i>Domestique.</i>	Timmerman. <i>Charpentier.</i>	Annat yrke. <i>Autre profession.</i>	»Arbetare.» <i>»Ouvrier.»</i>	Yrket icke uppgifvet. <i>Métier non mentionné.</i>	Summa summarum. <i>Somme totale.</i>
	Samma industri eller yrke, där arbeterskan är sysselsatt. <i>Même industrie ou métier que celui de l'ouvrière.</i>	Annan industri. <i>Autre industrie.</i>	Summa. <i>Total.</i>	Hemmansegare. <i>Paysan.</i>	Torpare. <i>Tenancier.</i>	Jordbruksarbetare. <i>Travailleur agricole.</i>	Summa. <i>Total.</i>							
Sågindustri														
<i>Scieries</i>	185	32	217	6	2	17	25	1	5	5	32	77	53	451
Pappersindustri														
<i>Industrie du papier</i>	43	72	115	3	3	14	20	1	8	10	9	67	29	305
Textilindustri														
<i>Industrie textile</i>	1	7	8	4	1	4	9	—	—	2	3	17	9	55
Annan fabriksindustri														
<i>Autres usines</i>	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4	14
Summa — Total	229	113	342	13	6	35	54	2	13	17	44	167	95	825
Tryckerier														
<i>Imprimeries</i>	2	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
Badinrättningar														
<i>Bains</i>	—	10	10	—	—	1	1	3	1	—	5	32	10	69
Summa summarum — Total	231	123	354	13	6	36	55	5	15	17	49	199	105	897

Tab. 10. Hälsotillståndet hos nattarbeterskorna, förde-
 Tab. 10. *Etat sanitaire des travailleuses de nuit, réparties*

Industri. <i>Industries.</i>	Under 20 år <i>Au-dessous de 20 ans.</i>				20—29 år <i>20—29 ans.</i>				30—39 år <i>30—39 ans.</i>						
	godt. — bon.	käml. godt. — assez bon.	kient. — délicat.	dåligt. — mauvais.	Summa. — Total.	godt. — bon.	käml. godt. — assez bon.	kient. — délicat.	dåligt. — mauvais.	Summa. — Total.	godt. — bon.	käml. godt. — assez bon.	kient. — délicat.	dåligt. — mauvais.	Summa. — Total.
Sågindustri															
<i>Scieries</i>	145	47	13	6 ¹⁾	214	263	94	46	30	433	129	79	30	22	260
Pappersindustri															
<i>Industrie du papier</i>	71	8	5	2	86	204	94	45	18	361	129	57	29	20	235
Textilindustri															
<i>Industrie textile</i>	42	24	9	3	78	171	79	65	20	335	26	23	25	9	83
Annan fabriksindustri															
<i>Autres usines</i>	12	2	—	—	14	10	5	—	1	16	3	4	—	—	7
Summa — Total	270	81	27	11	392	648	272	156	69	1 145	287	163	84	51	585
Tryckerier															
<i>Imprimeries</i>	4	2	—	—	6	4	3	—	—	7	4	—	—	—	4
Badinrättningar															
<i>Bains</i>	—	1	—	—	1	4	1	—	—	5	13	11	4	1 ²⁾	32
Sma summarum — Total	274	84	27	11	399	656	276	156	69	1 157	304	174	88	52	621

¹⁾ Uppgift saknas om 3 personers hälsotillstånd.

²⁾ » » » 3 » »

³⁾ » » » 1 persons »

lade på olika åldersgrupper, enligt deras egna uppgifter.

par âge et par métier, d'après leurs propres indications.

40—49 år 40—49 ans.					50—59 år 50—59 ans.					60 år och däröfver 60 ans et au-dessus.					Summa nattarbeterskor. Total des travailleuses de nuit.					
godt. — bon.	täml. godt. — assez bon.	klent. — défect.	dåligt. — mauvais.	Summa. — Total.	godt. — bon.	täml. godt. — assez bon.	klent. — défect.	dåligt. — mauvais.	Summa. — Total.	godt. — bon.	täml. godt. — assez bon.	klent. — défect.	dåligt. — mauvais.	Ålder ouppgifven. Age non indiquée.	Summa. — Total.					
66	64	22	13	165	20	17	12	5	54	5	2	—	1	8	628	303	123	77	—	1 134
58	27	14	20	119	27	6	3	4	40	2	1	1	—	4	491	193	97	64	4	849
9	3	4	—	16	1	1	1	—	3	1	1	—	—	2	250	131	104	32	—	517
2	2	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	13	—	1	—	41
135	96	40	33	304	48	24	16	9	97	8	4	1	1	14	1 396	640	324	174	4	2 541
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	5	—	—	—	18
17	11	7	4	³⁾ 40	5	3	1	6	³⁾ 16	1	—	—	1	³⁾ 3	40	27	12	12	3	100
153	107	47	37	345	53	27	17	15	113	9	4	1	2	17	1 449	672	336	186	7	2 659

Tab. 11. Bland nattarbeterskorna förekom-
 Tab. 11. *Maladies des travailleuses de*

Industri. <i>Industries.</i>	Antalet arbeterskor, <i>Nombre de travailleuses</i>				
	<i>Maladies du coeur.</i> Hjärtåkommor.	<i>Rhumatismes.</i> Reumatism.	<i>Autres maladies des poulmons et de la gorge.</i> Andra lung- eller strup- åkommor.	<i>Phthisie pulmonaire ou autre tuberculose.</i> Lungsjukt eller annan tuberkulos.	<i>Maladies générales et nerveuses.</i> Allmän svaghet och nervositet.
Sågindustri <i>Scieries</i>	110	10	14	30	11
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	94	9	²⁾ 30	28	8
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	90	5	4	12	6
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	1	—	—	1	—
Summa — <i>Total</i>	295	24	48	71	25
Tryckerier <i>Imprimeries</i>	2	—	—	—	—
Badinrättningar <i>Bains</i>	14	—	—	10	3
Summa summarum — <i>Total</i>	311	24	48	81	28

¹⁾ Af dessa hade 1 rosen i foten; 1 inflammation i handen.

²⁾ » » hade 13 svagt bröst.

³⁾ » » hade 1 gallsten.

mande sjukdomar enligt deras egna uppgifter.
nuît, d'après les indications de celles-ci.

som uppgifvit sig lida af
ayant indiqué qu'elles souffrent de

Summa tillfrågade natt- arbeterskor. <i>Nombre total de travailleuses de nuit sur lesquelles a porté l'enquête.</i>	Summa arbeterskor som uppgifvit sig lida af nå- gon sjukdom. <i>Nombre total des travail- leuses malades.</i>	Följder af olycksfall. <i>Suites d'accidents.</i>	Andra sjukdomar. <i>Autres maladies.</i>	Kvinnosjukdomar. <i>Maladies de femmes.</i>	Sjuka fötter af stående. <i>Pieds malades parce que Travailleurs travaillant debout.</i>	Hudutslag & händerna. <i>Mains atteintes de maladies éruptives de la peau.</i>	Oronsjukdomar. <i>Maladies des oreilles.</i>	Ögonsjukdomar. <i>Maladies des yeux.</i>	Mag- och tarmsjukdomar. <i>Maladies du canal digestif.</i>	Njurhådan- <i>Maladies des reins.</i>
1134	321	9	¹⁾ 46	9	2	—	2	6	68	4
849	287	8	35	5	9	1	2	7	50	1
517	204	1	34	3	2	—	—	3	44	—
41	4	—	—	—	—	—	—	—	2	—
2541	816	18	115	17	13	1	4	16	164	5
18	4	—	—	—	—	—	—	—	2	—
100	35	1	³⁾ 2	2	—	—	—	2	—	1
2659	855	19	117	19	13	1	4	18	166	6

T a b. 12. Nattarbeterskornas bostadsförhåll-
 Tab. 12. Logis et repos des travailleuses

Industri. <i>Industries.</i>	Antal ar- beterskor <i>Nombre de tra- vailleuses</i>		I sofrummet <i>Dans la chambre à coucher</i>									
	med eget hem. <i>ayant un domicile à elles.</i>	inneboende hos främmande. <i>logéant chez des personnes étrangères.</i>	1 person. — 1 personne.	2 personer. — 2 personnes.	3 personer. — 3 personnes.	4 personer. — 4 personnes.	5 personer. — 5 personnes.	6 personer. — 6 personnes.	7 personer. — 7 personnes.	8 personer. — 8 personnes.	9 personer. — 9 personnes.	10 personer. — 10 personnes.
Sågindustri <i>Scieries</i>	864	268	79	143	199	179	158	150	78	64	28	16
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	557	292	44	119	175	134	120	83	52	45	24	19
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	348	169	43	106	97	106	63	57	22	10	9	3
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	25	16	1	8	8	15	3	3	1	1	1	—
Summa — <i>Total</i>	1 794	745	167	376	479	434	344	293	153	120	62	38
Tryckerier <i>Imprimeries</i>	18	—	3	5	4	5	1	—	—	—	—	—
Badinrättningar <i>Bains</i>	76	16	2	30	25	13	11	4	3	2	2	—
S:ma summarum — <i>Total</i>	1 888	²⁾ 761	172	411	508	452	356	297	156	122	64	38

¹⁾ I 4 fall af dessa bebos sofrummet af 13 personer; i 1 fall af 14 pers.; i 3 fall af 15 af 22 personer.

²⁾ 10 kvinnor hafva ingenting uppgifvit om sina bostadsförhållanden.

landen och hvila enligt deras egna uppgifter.
de nuit, d'après leurs propres indications.

b o logent		Antal arbeterskor, som efter avslutadt nattarbete sova på dagen <i>Nombre de travailleuses qui, ayant terminé le travail de nuit, dorment pendant la journée</i>													Summa tillfrågade arbeterskor. <i>Nombre total de travailleuses sur lesquelles a porté l'enquête.</i>	
		Arbeterskor, som icke afgivit svar. <i>N'ayant pas répondu.</i>	Summa arbeterskor, som afgivit svar. <i>Nombre total d'ouvrières ayant donné des réponses.</i>	12 personer eller flere. <i>12 personnes ou davantage.</i>	11 personer. — 11 personnes.	1 timme. — 1 heure.	2 timmar. — 2 heures.	3 timmar. — 3 heures.	4 timmar. — 4 heures.	5 timmar. — 5 heures.	6 timmar. — 6 heures.	7 timmar. — 7 heures.	8 timmar. — 8 heures.	9 timmar. — 9 heures.		10 timmar. — 10 heures.
18	17	1 129	5	3	67	142	185	261	227	122	71	28	12	1 118	16	1 134
17	14	846	3	4	59	99	189	231	154	56	41	6	5	844	5	849
1	—	517	—	3	17	37	73	113	95	90	57	12	6	503	14	517
—	—	41	—	—	—	—	—	14	13	7	4	1	—	39	2	41
36	31	2 533	8	10	143	278	447	619	489	275	173	47	23	2 504	37	2 541
—	—	18	—	2	3	1	—	3	2	1	6	—	—	18	—	18
—	—	92	8	—	—	—	5	19	27	27	13	1	—	92	8	100
36	31	2 643	16	12	146	279	452	641	518	303	192	48	23	2 614	45	2 659

pers.; i 1 fall af 16 pers.; i 1 fall af 17 pers.; i 1 fall af 19 pers.; i 1 fall af 20 pers.; i 1 fall

Tab. 13. De gifta nattarbeterskor-
Tab. 13. Situation économique et

Industri. Industries.	Antalet gifta						
	hvilkas män äro dont les maris sont					Arbeterskor som icke afgivit svar. n'ayant pas répondu.	Summa tillfrågade gifta arbeterskor. Total des travailluses mariées interrogées.
	arbetslösa och nyktra. travailleurs et sobres.	begäna på dryckenskap. ivrognes.	sjukliga. malades.	icke arbetslösa. infirmes.	afvikna. évadés.		
Sågindustri <i>Scieries</i>	157	¹⁾ 32	34	¹⁾ 19	49	7	298
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	88	⁴⁾ 12	29	15	26	8	178
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	26	2	6	—	6	—	40
Annann fabriksindustri <i>Autres usines</i>	4	2	1	2	2	—	11
Summa — Total	275	48	70	36	83	15	527
Tryckerier <i>Imprimeries</i>	2	—	—	—	—	—	2
Badinrättningar <i>Bains</i>	13	5	10	3	6	—	37
Summa summarum — Total	290	53	80	39	89	15	566

¹⁾ Af dessa är 1 i fängelse.

²⁾ » » 3, som få 35 mk.; 1 — 36 mk.; 1 — 39 mk.; 1 — 46 mk.; 1 — 48 mk.

³⁾ » » hafva 7 icke besvarat frågan.

⁴⁾ » » är 1 i fängelse.

⁵⁾ Ger 55 mk.

⁶⁾ Af dessa hafva 3 icke besvarat frågan.

nas ekonomiska och hemförhållanden.
famille des travailleuses de nuit.

nattarbeterskor -- *Nombre des travailleuses mariées*

hvilkas män <i>dont les maris</i>				Arbeterskor, <i>Total des travailleuses mariées</i> <i>ni ayant pas répondu.</i>	Summa tillfrågade gifta arbeta- terskor. <i>Total des travailleuses mariées</i> <i>interrogées.</i>	hvilka af man och barn erhålla till hyra och hushållsutgifter i veckan <i>recevant de leur mari ou de leurs enfants une</i> <i>somme hebdomadaire de</i>							Summa tillfrågade gifta arbeta- terskor. <i>Total des travailleuses mariées</i> <i>interrogées.</i>
hafva arbetat blott en del af året. <i>n'ont du travail que pendant</i> <i>une partie de l'année.</i>	hafva regelbundet arbetat året om. <i>ont un travail régulier pen-</i> <i>dant toute l'année.</i>	icke äro arbetsföra, sont infirmes.	äro afvikna, se sont évadés.			Beloppet varierande, <i>grandeurs variable.</i>	20-30 mk. <i>de 20 à 30 fr.</i>	15-20 mk. <i>15 à 20 fr.</i>	10-15 mk. <i>de 10 à 15 fr.</i>	5-10 mk. <i>de 5 à 10 fr.</i>	-5 mk. <i>entre 0 et 5 fr.</i>	intet bidrag. <i>0 fr. 00.</i>	
108	¹⁾ 115	¹⁾ 19	49	7	298	¹⁾ 73	17	27	45	63	²⁾ 65	1	³⁾ 298
72	⁴⁾ 57	15	26	8	178	⁴⁾ 55	10	19	30	38	17	9	178
11	23	—	6	—	40	8	—	7	3	4	10	8	40
1	6	2	2	—	11	7	1	1	—	—	—	2	11
192	201	36	83	15	527	143	28	54	78	105	92	20	527
2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	⁵⁾ 1	1	2
9	19	3	6	—	37	13	2	6	—	5	1	10	⁶⁾ 40
203	220	39	89	15	566	156	30	60	78	110	94	31	569

Tab. 14. Nattarbeterskornas försörjningsskyldigheter enligt deras egna uppgifter.

Tab. 14. Nombre des personnes devant être nourries par les travailleuses de nuit (indications fournies par celles-ci).

Industri.	Ensamma arbeterskor (ogifta, enkor, övergifna, från- skilda), hvilka allena ha att försörja <i>Travailleuses seules (non mariées, veuves, abandonnées, divorcées) ayant à elles seules à nourrir</i>						Ensamma arbeterskor (ogifta, enkor, övergifna, från- skilda), hvilka delvis ha att försörja <i>Travailleuses seules devant contribuer à nourrir</i>						Antal per- soner, som af dessa delvis för- sörjas. <i>Total des personnes à nourrir.</i>						
	2 per- soner. <i>2 per- sonnes.</i>		3 p. <i>3 p.</i>	4 p. <i>4 p.</i>	5 p. <i>5 p.</i>	6 p. <i>6 p.</i>	7 p. <i>7 p.</i>	Summa arbet- skor. <i>Total de ces travail- leuses.</i>		2 per- soner. <i>2 per- sonnes.</i>		3 p. <i>3 p.</i>		4 p. <i>4 p.</i>	5 p. <i>5 p.</i>	6 p. <i>6 p.</i>	7 p. <i>7 p.</i>	Summa arbet- skor. <i>Total de ces travail- leuses.</i>	
Sågindustri																			
<i>Scieries</i>	166	97	48	18	3	2	334	937	33	14	8	5	—	—	1) 12	72	258		
Pappersindustri																			
<i>Industrie du papier</i>	131	72	40	14	8	1	266	763	29	49	8	9	5	—	3) 1	101	321		
Textilindustri																			
<i>Industrie textile</i>	59	21	9	1	—	—	90	222	49	22	1	—	—	—	4) 1	73	176		
Annan fabriksindustri																			
<i>Autres usines</i>	5	1	1	—	—	—	7	17	—	—	1	—	—	—	—	1	4		
Summa — Total	361	191	98	33	11	3	697	1,939	111	85	18	14	5	14	247	759			
Tryckerier																			
<i>Imprimeries</i>	5	1	—	—	—	—	6	13	—	5) 2	—	—	—	—	1	3	13		
Badinrättningar																			
<i>Bains</i>	16	12	2	3	—	1	34	98	1	1	—	—	—	—	—	2	5		
Summa summarum — Total	382	204	100	36	11	4	737	2,050	112	88	18	14	5	15	252	777			

1) Af dessa bidraga 5 till försörjandet af 8 personer och 2 till försörjandet af 9 personer. — 2) Af dessa erhåller 1 12 mk af kommunen. — 3) Tager del i försörjandet af 9 personer. — 4) Bidrager till försörjandet af 8 personer. — 5) Bägge dessa bidraga till att försörja sina bröder, hvilkas antal icke uppgifvits.

Tab. 14. (Forts.) Nattarbeterskornas försörjningsskyldigheter enligt deras egna uppgifter.
 Tab. 14. (Suite). Nombre des personnes devant être nourries par les travailleuses de nuit.
 (Indications fournies par celles-ci).

Indu stri. Indu ries.	Gifna arbeterskor, hvilka deltaga i försörjandet af nedan- stående antal familjemedlemmar <i>Travailleuses mariées devant contribuer à la subsistance du nombre suivant de membres de famille</i>										Gifna arbeterskor, hvilka hufvudsakligen eller helt och hållet ha att försörja <i>Travailleuses mariées devant pourvoir à la subsistance de</i>						Antal personer, som af dessa försörjas. <i>Total des personnes à nourrir.</i>		Antal arbeterskor, som hafva endast sig själfva att försörja. <i>Nombre des travailleuses n'a- yant qu'elles-mêmes à nourrir.</i>		Summa tillfrågade natt- arbeterskor. <i>Total des travailleuses sur lesquelles a porté l'enquête.</i>					
	2 personer. 2 personnes.		3 p. 3 p.	4 p. 4 p.	5 p. 5 p.	6 p. 6 p.	7 p. 7 p.	8 p. 8 p.	9 p. 9 p.	Summa arbe- terskor. <i>Total de ces travailleuses.</i>		2 personer. 2 personnes.	3 p. 3 p.	4 p. 3 p.	5 p. 5 p.	6 p. 6 p.	7 p. 7 p.	Summa arbe- terskor. <i>Total de ces travailleuses.</i>		3 p. 3 p.	4 p. 3 p.	5 p. 5 p.	6 p. 6 p.	7 p. 7 p.	Summa tillfrågade natt- arbeterskor. <i>Total des travailleuses sur lesquelles a porté l'enquête.</i>	
	64	34	34	36	33	24	19	3	3	2	216	10	9	9	5	2	—	35	10	9	9	5	2	—	474	1,134
Sågindustri																										
Scieries.....	29	30	21	16	15	6	3	3	2	122	7	6	7	3	3	1	27	7	6	7	3	3	1	333	849	
Pappersindustri																										
Industrie du papier.....	11	11	5	—	1	1	2	1	1	32	—	2	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	320	517	
Textilindustri																										
Industrie textile.....	2	3	—	—	—	—	—	—	—	5	2	1	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	24	41	
Annan fabriksindustri																										
Autres usines.....	106	78	62	49	40	26	8	6	6	375	19	18	16	9	5	1	68	19	18	16	9	5	1	1,151	2,541	
Summa — Total	116	85	65	55	44	27	9	8	8	409	20	18	17	9	5	1	70	244	1,188	2,659						
Tryckerier																										
Imprimeries.....	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	18	
Badinrättningar																										
Bains.....	10	7	2	5	4	1	1	2	2	32	1	—	1	—	—	—	2	6	—	—	—	—	—	30	100	
Summa summarum — Total	116	85	65	55	44	27	9	8	8	409	20	18	17	9	5	1	70	244	1,188	2,659						

1) Af dessa bidrager 1 till att försörja sina systrar, hvilkas antal icke uppgifvits. — 2) En af dessa deltagar i försörjandet af 10 personer. —
 3) Mannen till en af dessa är i fängelse. — 4) 3 af dessa kvinnor hafva icke besvarat frågan. — 5) Deltaga i försörjandet af 11 personer.

Tab. 15. Barnafödelsernas
 Tab. 15. Nombre d'accouche-

Industri. <i>Industries.</i>	Antalet gifta arbeterskor och enkor med nedanstående antal barnafödelsor: <i>Nombre de travailleuses mariées ou veuves ayant eu le nombre suivant d'accouchements</i>											
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Sågindustri <i>Scieries</i>	¹⁾ 70	²⁾ 66	64	46	52	20	30	17	7	10	4	1
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	53	38	47	33	28	22	15	12	7	9	3	⁴⁾ 2
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	16	9	4	—	4	4	1	1	2	1	—	1
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	4	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Summa — Total	143	115	117	81	86	46	46	30	16	20	7	4
Tryckerier <i>Imprimeries</i>	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Badinrättningar <i>Bains</i>	11	7	10	6	10	6	2	6	1	2	—	—
S:ma summarum — Total	154	123	128	87	96	52	48	36	17	22	7	4

¹⁾ 5 af dessa utom äktenskap. — ²⁾ En af dessa utom äktenskap. — ³⁾ Af dessa

antal bland nattarbeterskorna.

ments parmi les travailleuses de nuit.

S u m m a Nombre total				Antal ogifta arbeterskor med ne- danstående antal barnafödelsor. <i>Nombre de travailleuses non ma- riées ayant eu le nombre sui- vant d'accouchements.</i>					S u m m a Nombre total			
ogifta mödrar. de mères mariées.	barn d'enfants			1 b.	2 b.	3 b.	4 b.	5 b.	ogifta mödrar. de mères non mariées.	barn d'enfants		
	i lifvet. vivants.	döda. morts.	Summa. Total.	1.	2.	3.	4.	5.		i lifvet. vivants.	döda. morts.	Summa. Total.
387	1,121	402	1,523	117	43	14	5	3) 4	183	240	46	286
269	743	343	1,086	111	30	12	3	1	157	194	30	224
43	102	43	145	39	7	3	1	—	50	46	20	66
12	16	16	32	1	1	—	—	—	2	3	—	3
711	1,982	804	2,786	268	81	29	9	5	392	483	96	579
2	5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
61	175	81	256	10	3	—	3	1	17	29	4	33
774	2,162	885	3,047	278	84	29	12	6	409	512	100	612

har en födt 6 barn. — 4) Af dessa har en födt 13 barn.

Tab. 16. Nattar-
Tab. 16. Enfants des

Industri. Industries.	Gifva mödrar, hustrur och enkör, hvilka hemma hos sig hafva <i>Femmes mariées (épouses ou veuves) ayant chez elles</i>										Summa summarum <i>Somme totale</i>			
	nedanst. ant. barn und. 15 år eller barn, som icke äro arbetsföra. <i>le nombre suivant d'enfants au-dessous de 15 ans, ou d'enfants infirmes.</i>					nedanstående antal barn öfver 15 år. <i>le nombre suivant d'enfants au-dessus de 15 ans.</i>					Gifva mödrar med barn i hvet. <i>de mères ayant des enfans vivans.</i>	Hemmafarande barn. <i>d'enfants logeant à la maison.</i>	Bortfarande barn. <i>d'enfants logeant hors de la maison.</i>	Barnens totalantal. <i>Nombre total d'enfants.</i>
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.				
Sågindustri <i>Scieries</i>	100	89	¹⁾ 61	33	²⁾ 17	³⁾ 7	60	13	12	1	368	⁴⁾ 849	⁵⁾ 279	1,128
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	⁶⁾ 70	62	46	22	11	⁷⁾ 6	⁸⁾ 38	12	3	—	258	585	160	745
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	19	6	2	1	2	2	5	2	—	1	41	76	26	102
Annat fabriksindustri <i>Autres usines</i>	4	2	2	—	—	—	1	—	—	—	9	15	1	16
Summa — Total	193	159	111	56	30	15	104	27	15	2	676	1,525	466	1,991
Tryckerier <i>Imprimeries</i>	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2	5	—	5
Badinrättningar <i>Bains</i>	17	6	7	5	1	¹⁰⁾ 4	10	8	3	¹¹⁾ 2	57	146	29	175
Summa summarum — Total	210	165	119	61	31	19	114	36	18	4	735	1,676	495	2,171

¹⁾ 5 af barnen äro från mannens tidigare äktenskap. — ²⁾ 2 af barnen äro från mannens från mannens tidigare äktenskap. — ³⁾ Af dessa äro 5 barn i kommunens vård; 4 barn under 15 barn, en annan 8 barn hemma. — ⁴⁾ 1 barn är från mannens tidigare äktenskap. — ⁵⁾ 1 af dessa har 1 5 barn hemma.

beterskornas barn.

travailleuses de nuit.

O gifta mödrar, hvilka <i>Mères non mariées</i>										Summa summarum <i>Somme totale</i>					
hos sig hafva nedanstående antal barn <i>ayant le nombre suivant d'enfants chez elles</i>						hafva barn i vård hos anförvanter eller främmande <i>ayant le nombre suivant d'enfants soignés chez des parents ou d'autres personnes</i>				Barnens totalantal. <i>Nombre total d'enfants illégitimes.</i>					
under 1 år. <i>au-dessous d'un an.</i>	i åldern 1—15 år <i>dans l'âge entre 1 et 15 ans</i>				öfver 15 år <i>au-dessus de 15 ans</i>		under 1 år. <i>au-dessous d'un an.</i>	i åldern 1—12 år <i>dans l'âge entre 1 et 12 ans</i>		öfver 12 år <i>au-dessus de 12 ans</i>		ogifta mödrar med barn i hfvsk. <i>des mères non mariées ayant des enfans vivans.</i>	hemnvarande barn. <i>des enfans logeant chez la mère.</i>	bortavärade barn. <i>des enfans ne logeant pas chez la mère.</i>	Barnens totalantal. <i>Nombre total d'enfants illégitimes.</i>
	1.	2.	3.	4.	1.	2.		1.	2.	1.	2.				
	15	69	25	3	1	14		—	4	25	5				
11	72	19	6	—	14	—	—	⁹⁾ 24	1	3	—	137	153	41	194
1	20	1	1	—	—	—	9	5	1	1	—	40	26	20	46
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	3
28	161	46	10	1	28	—	13	54	7	7	—	346	343	140	483
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	4	3	1	—	6	—	—	2	—	—	—	15	19	10	29
28	165	49	11	1	34	—	13	56	7	7	—	361	362	150	512

tidigare äktenskap. — ³⁾ Af dessa hafva 3 mödrar en hvar 7 barn hemma. — ⁴⁾ Af dessa 7 barn är äro borta hemifrån. — ⁵⁾ 1 barn är från mannens tidigare äktenskap. — ⁷⁾ Af dessa har 1 7 vårdas i uppfostringsanstalt. — ¹⁰⁾ Af dessa hafva 3 mödrar en hvar 7 barn hemma. — ¹¹⁾ Af dessa

Tab. 17. Vården af nattarbeterskornas barn

Tab. 17. Personnes qui soignent les enfants des travail-

Industri. <i>Industries.</i>	Antalet barn under 1 år, hvilka under moderns syssel- sättning i arbetet vårdas af <i>Nombre d'enfants au-dessous de 1 an, qui pendant le travail de la mère sont soignés</i>			
	syster eller bror under 12 år. <i>par une sœur ou un frère au-dessous de 12 ans.</i>	syster öfver 12 år eller fullvuxen an- förvandt. <i>par une sœur au-dessus de 12 ans, ou un parent adulte.</i>	tjänarinna eller annan främmande person. <i>par une do- mestique ou autre personne étrangère.</i>	Summa barn under 1 år. <i>Total des en- fants au-des- sous d'un an.</i>
Sågindustri <i>Scieries</i>	1	17	8	26
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	2	10	12	24
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	—	1	—	1
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	—	1	—	1
Summa — Total	3	29	20	52
Tryckerier <i>Imprimeries</i>	—	—	—	—
Badinrättningar <i>Bains</i>	—	2	—	2
Summa summarum — Total	3	31	20	54

medan mödrarna äro sysselsatta i industriarbete.

leuses de nuit pendant le travail industriel des mères.

Antalet barn i åldern 1—7 år, hvilka under moderns sysselsättning i arbetet vårdas af <i>Nombre d'enfants entre 1 et 7 ans qui pendant le travail de la mère</i>					Antalet mödrar, hvilka hemma hos sig hafva barn under 7 år. <i>Nombre de mères ayant chez elles des enfants au- dessous de 7 ans.</i>
syster eller bror under 12 år. <i>sont soignés par une sœur ou un frère au- dessous de 12 ans.</i>	syster öfver 12 år eller fullvuxen an- förvandt. <i>sont soignés par une sœur au-dessus de 12 ans, ou par un parent adulte.</i>	tjänarinna eller annan främmande person. <i>sont soignés par une do- mestique ou autre personne étrangère.</i>	ingen. <i>ne sont soignés par personne.</i>	Summa barn i åldern 1—7 år. <i>Total des en- fants entre 1 et 7 ans.</i>	
53	238	38	14	343	265
42	152	38	6	238	188
4	32	8	1	45	38
—	1	—	—	1	2
99	423	84	21	627	493
—	—	2	—	2	1
14	23	5	5	47	28
113	446	91	26	676	522

Tab. 18. Nattarbeterskornas egen åsigt
 Tab. 18. Opinion des travailleuses de

Industri. Industries.	Antalet nattarbeterskor, Nombre de travailleuses											
	förorda absolut förbud mot nattarbete antingen ensamt för kvinnorna eller för bägge könen. <i>pour l'interdiction catégorique du travail de nuit, soit pour les femmes seulement, soit pour les deux sexes.</i>				förorda förbud med vilkor att kvinnorna erhålla dagarbete. <i>pour l'interdiction, sous condition qu'on leur procurera du travail de jour.</i>				förorda förbud med vilkor att nattarbetet samtidigt förbjudas männen, i motsatt fall förordas dess bibehållande. <i>pour l'interdiction, sous condition d'une interdiction semblable pour les hommes.</i>			
	enkor, veuves, célibataires.	gifta, mariées.	öfvergifna, abandonnées, divorcées.	S u m m a. Total.	enkor, veuves, célibataires.	gifta, mariées.	öfvergifna, abandonnées, divorcées.	S u m m a. Total.	enkor, veuves, célibataires.	gifta, mariées.	öfvergifna, abandonnées, divorcées.	S u m m a. Total.
Sågindustri <i>Scieries.</i>	152	55	31	238	5	2	2	9	89	32	23	144
Pappersindustri <i>Industrie du papier.</i>	106	19	12	137	5	2	1	8	54	13	10	77
Textilindustri <i>Industrie textile.</i>	86	7	2	95	27	—	—	27	125	6	4	135
Annan fabriksindustri <i>Autres usines.</i>	3	—	1	4	—	—	—	—	6	1	—	7
Summa — Total	347	81	46	474	37	4	3	44	274	52	37	363

om det föreslagna förbudet mot nattarbete.

nuit sur le projet d'interdire ce travail.

hvilka enligt egen uppgift <i>opinant elles-mêmes</i>												Antal nattarbeterskor, hvilka nekat att afgifva svar. <i>Nombre de travailleuses ayant refusé de répondre.</i>			Summa tillfrågade nattarbeterskor. <i>Nombre total de travailleuses de nuit.</i>				
godkänna nattarbete med vilkor att 8-timmars arbetsskiften stadgas. <i>pour le travail de nuit, sous condition que la journée de 8 heures soit introduite.</i>				motsätta sig förbudet; hellre nattarbete än brist på arbete. <i>contre l'interdiction, désirant plutôt travailler la nuit que manquer de travail.</i>				icke haiva någon stadgad åsigt om saken. <i>qu'elles n'ont pas d'opinion bien arrêtée sur cette question.</i>											
enkor, öfvergifna, fränsk- vennes, abandonnées, di- vorcées. gifta. mariées. ogifta. célibataires. Summa. Total.				enkor, öfvergifna, fränsk- vennes, abandonnées, di- vorcées. gifta. mariées. ogifta. célibataires. Summa. Total.				enkor, öfvergifna, fränsk- vennes, abandonnées, di- vorcées. gifta. mariées. ogifta. célibataires. Summa. Total.				enkor, öfvergifna, fränsk- vennes, abandonnées, di- vorcées. gifta. mariées. ogifta. célibataires. Summa. Total.			enkor, öfvergifna, fränsk- vennes, abandonnées, di- vorcées. gifta. mariées. ogifta. célibataires. Summa. Total.				
29	4	6	39	378	143	131	652	26	13	6	45	4	2	1	7	683	251	200	1,134
143	32	37	212	199	75	88	362	36	10	5	51	1	—	1	2	544	151	154	849
74	1	—	75	110	18	13	141	40	2	2	44	—	—	—	—	462	34	21	517
—	—	—	—	12	8	4	24	6	—	—	6	—	—	—	—	27	9	5	41
246	37	43	326	699	244	236	1,179	108	25	13	146	5	2	2	9	1,716	445	380	2,541

Tab. 19. Möjligheten att afskaffa nattarbetet samt följderna af
 Tab. 19. Possibilité d'abolir le travail de nuit et conséquences
 (Indications)

Industri. Industries.	Är det möjligt att afskaffa allt nattarbete <i>Est-il possible d'abolir tout travail de nuit</i>				Är det möjligt att förlägga allt arbete mellan kl. 6 f. m. —9 e. m. <i>Est-il possible de répartir la totalité du travail entre 6 h. du matin et 9 h. du soir</i>			
	å resp. arbets- ställen? <i>dans les entrepri- ses respectives?</i>		inom denna in- dustri öfver- hufvud? <i>d'une manière gé- nérale dans le genre resp. d'in- dustrie?</i>		å resp. arbets- ställen? <i>dans les entrepri- ses respectives?</i>		inom denna in- dustri öfver- hufvud? <i>d'une manière gé- nérale dans le genre resp. d'in- dustrie?</i>	
	ja. oui.	nej. non.	ja. oui.	nej. non.	ja. oui.	nej. non.	ja. oui.	nej. non.
Sågindustri <i>Scieries</i>	3	41	4	41	3	40	3	38
Pappersindustri <i>Industrie du papier</i>	—	40	—	40	—	39	—	39
Textilindustri <i>Industrie textile</i>	4	4	3	3	4	4	2	3
Annan fabriksindustri <i>Autres usines</i>	2	2	3	1	2	3	3	1
Summa — Total	³⁾ 9	87	10	85	³⁾ 9	86	8	81

¹⁾ Alla arbetsgivare hafva icke besvarat samtliga frågor.

²⁾ Efter enquérens afslutande hafva ett tiotal till pappersindustrin hörande arbets-

³⁾ Af dessa hafva 5 arbetsgivare svarat att nattarbetets afskaffande visserligen är

⁴⁾ Svaren beröra 2,678 nattarbeterskor, hvilka genom eventuellt förbud mot nattarbete

dettas förbudande för kvinnorna, enligt arbetsgifvarnes uppgifter. ¹⁾
que l'interdiction de ce travail entraînerait pour les femmes.
des patrons.)

Kunna och vilja arbetsgifvarne införa 8-timmars arbetstid ordnad på tre skiften? <i>Les patrons peuvent-ils et veulent-ils accorder la journée de 8 h. répartie entre trois relais?</i>			Kan tillfälle till dagarbete beredas åt de kvinnor, hvilka träffas af förbudet mot nattarbete? <i>Peut-on dans les mêmes entreprises procurer du travail de jour aux femmes atteintes par l'interdiction du travail de nuit?</i>			Summa arbetsstäl- len. <i>Total des entre- prises.</i>	Summa nattarbe- terskor. <i>Total des travail- leuses de nuit.</i>
Är redan införd. <i>La j. de 8 h. est déjà introduite.</i>	Ja. <i>Oui.</i>	Nej. <i>Non.</i>	Ja <i>Oui</i>		Nej. <i>Non.</i>		
			regelbun- det arbete. <i>travail régulier.</i>	tillfälligt arbete. <i>travail occasionnel.</i>			
—	—	41	—	3	40	46	1,475
²⁾ 23	1	12	1	—	34	40	933
—	—	8	1	—	6	8	593
—	—	4	1	—	4	5	108
23	1	65	3	3	⁴⁾ 84	99	3,109

ställen öfvergått till 2-skiftes-arbetstid.

tekniskt genomförbart, men att afskaffandet skulle vålla fabriken stora förluster.

uppgifvas förlora sin arbetsplats.